

อนุสรณ์

งานพระราชทานเพลิงศพ

นายสมบูรณ์ วุฑฒิปรีชา ต.ม.

ณ เมรุวัดมกุฏกษัตริยาราม

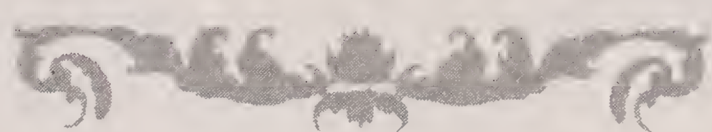
๒๘ กันยายน ๒๕๓๐

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ พระราชทานพระบรมราชานุเคราะห์

ในการพระราชทานเพลิงศพ

นายสมบูรณ์ วุฑฒิปรีชา ต.ม.

ณ เมรุวัดมกุฏกษัตริยาราม

วันจันทร์ที่ ๒๘ กันยายน พ.ศ. ๒๕๓๐

เวลา ๑๗.๓๐ น.

(แบบ ค.)

หมายรับสั่งที่ ๑๒๒๗๗

สำนักพระราชวัง

๒๑ กันยายน ๒๕๓๐

นายสมบูรณ์ วุฑฒิปรีชา ต.ม. อายุ ๗๘ ปี ข้าราชการบำนาญ สังกัดกระทรวงการคลัง กราบถวายบังคมลาถึงแก่กรรมด้วยโรคหัวใจ ณ โรงพยาบาลวชิรพยาบาล กรุงเทพมหานคร เมื่อวันอาทิตย์ ที่ ๒๐ กันยายน ๒๕๓๐ เวลา ๑๖.๔๐ น.

วันจันทร์ ที่ ๒๑ กันยายน ๒๕๓๐ เวลา ๑๗.๓๐ น. ขอรับพระราชทานน้ำหลวงอาบศพ ณ ศาลา ๑ วัดมกุฏกษัตริยาราม กรุงเทพมหานคร

ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ พระราชทานหีบก้านแย่งประกอบศพ.

ประถมรัตน์/พิมพ์/๒๑ ...... /ทาน.

วัน	หน้าที่ พนักงานพระราชพิธี
	นำหมายเรียน เจ้าภาพศพ นายสมบูรณ์ วุฑฒิปรีชา เพื่อทราบ เครื่องประกอบเกียรติยศที่พระราชทานมานี้ และเจ้าพนักงานผู้มาปฏิบัติ เจ้าภาพไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายอย่างใดทั้งสิ้น.

ทั้งนี้ ให้จัดการตามหน้าที่และกำหนดวันตามรับสั่งอย่าให้ขาดเหลือ ถ้าสงสัยให้ถามผู้รับรับสั่ง โดยหน้าที่ราชการ

ผู้รับรับสั่ง

(แบบ ค.)

หมายรับสั่งที่ ๑๒๓๑๒

สำนักพระราชวัง

๒๒ กันยายน ๒๕๓๐

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้ หม่อมราชวงศ์อนุเทพ เทวกุล เชิญพวงมาลาของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ไปวางที่หน้าหีบศพ นายสมบูรณ์ วุฑฒิปรีชา ต.ม. ที่ศาลา ๑ วัดมกุฏกษัตริยาราม กรุงเทพมหานคร

วันอังคาร ที่ ๒๒ กันยายน ๒๕๓๐ เวลา ๑๙.๓๐ น.

ประณมรัตน์/พิมพ์/......../ทาน.

วัน	หน้าที่ พนักงานพระราชพิธี
	นำหมายเรียน เจ้าภาพศพ นายสมบูรณ์ วุฑฒิปรีชา เพื่อทราบ

ทั้งนี้ ให้จัดการตามหน้าที่และกำหนดวันตามรับสั่งอย่าให้ขาดเหลือ ถ้าสงสัยให้ถามผู้รับรับสั่ง

โดยหน้าที่ราชการ

ผู้รับรับสั่ง

(แบบ ก.)

หมายรับสั่งที่ ๑๒๓๑๓ **สำนักพระราชวัง**

๒๒ กันยายน ๒๕๓๐

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ พระราชทานพระบรมราชานุเคราะห์ ในการพระราชทานเพลิงศพ นายสมบูรณ์ วุฑฒิปรีชา ต.ม. ข้าราชการบำนาญ สังกัดกระทรวงการคลัง ณ เมรุวัดมกุฏกษัตริยาราม กรุงเทพมหานคร

<u>วันจันทร์ ที่ ๒๘ กันยายน ๒๕๓๐</u> เวลา ๑๐.๐๐ น. บำเพ็ญพระราชกุศลพระราชทาน ในการออกเมรุ ณ ศาลา ๑ วัดมกุฏกษัตริยาราม พระสงฆ์ ๑๐ รูปสวดพระพุทธมนต์ จบ มีพระธรรมเทศนากัณฑ์ ๑ แล้วพระสงฆ์ทั้งนั้นถวายพรพระ รับพระราชทานฉัน

เวลา ๑๕.๓๐ น. พระสงฆ์ ๑๐ รูปบังสุกุล เชิญหีบศพเวียนเมรุ แล้วเชิญขึ้นตั้งบนจิตกาธาน

เวลา ๑๗.๓๐ น. พระราชทานผ้าไตร ๕ ไตรทอดถวายพระสงฆ์บังสุกุล แล้วพระราชทานเพลิง

<u>วันอังคาร ที่ ๒๙ กันยายน ๒๕๓๐</u> เวลา ๗.๐๐ น. พระราชทานผ้าไตร และภัตตาหารสามหาบ ในการเก็บอัฐิ.

ประถมรัตน์/พิมพ์/ [signature] /ทาน.

วัน	หน้าที่ พนักงานพระราชพิธี
	นำหมายเรียน เจ้าภาพศพ นายสมบูรณ์ วุฑฒิปรีชา เพื่อทราบ เครื่องประกอบเกียรติยศที่พระราชทานมานี้ และเจ้าพนักงานผู้มาปฏิบัติ เจ้าภาพไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายอย่างใดทั้งสิ้น.

ทั้งนี้ให้จัดการตามหน้าที่และกำหนดวันตามรับสั่งอย่าให้ขาดเหลือ ถ้าสงสัยก็ให้ถามผู้รับรับสั่ง โดยหน้าที่ราชการ

[signature]

ผู้รับรับสั่ง

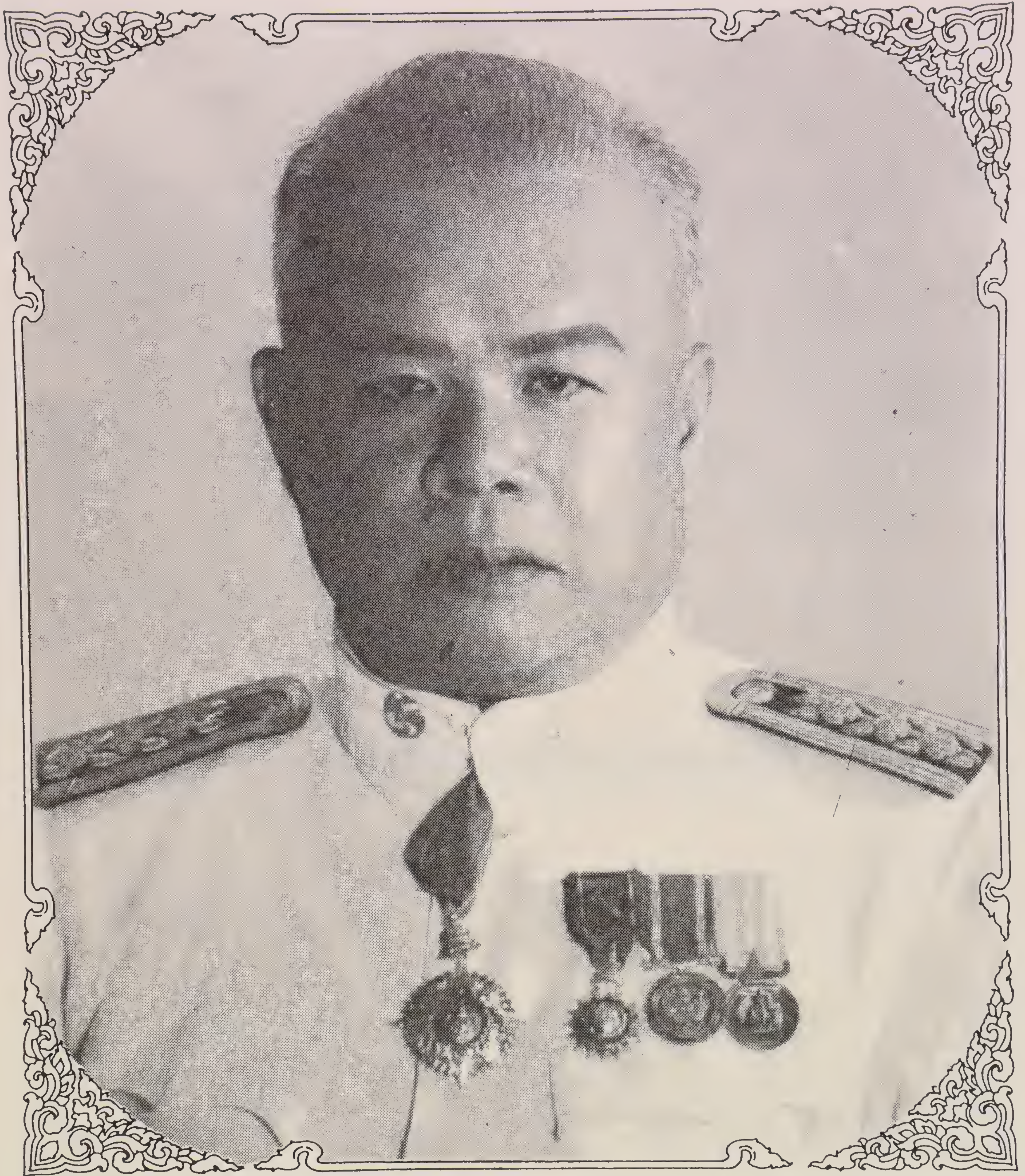
ระลึกในพระมหากรุณาธิคุณ

นายสมบูรณ์ วุฑฒิปรีชา ต.ม. ข้าราชการบำนาญ อดีตคลังจังหวัด หลายจังหวัด ครั้งหลังสุดคลังจังหวัดราชบุรี กระทรวงการคลัง ได้กราบถวายบังคมลาถึงแก่กรรมด้วยโรคระบบหายใจล้มเหลว ณ โรงพยาบาลวชิรพยาบาล กรุงเทพมหานคร เมื่อวันอาทิตย์ที่ ๒๐ กันยายน ๒๕๓๐ เวลา ๑๖.๔๐ น. ในวันที่ ๒๑ กันยายน ๒๕๓๐ ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานน้ำหลวงอาบศพพร้อมด้วยเครื่องเกียรติยศและพระราชทานเพลิงศพ นับเป็นพระมหากรุณาธิคุณล้นเกล้าล้นกระหม่อมแก่นายสมบูรณ์ วุฑฒิปรีชา

พระมหากรุณาธิคุณครั้งนี้ ข้าพระพุทธเจ้าตลอดจนญาติมิตรของนายสมบูรณ์ วุฑฒิปรีชา ขอพระราชทานพระบรมราชวโรกาสกราบถวายบังคม ณ เบื้องยุคลบาทด้วยความรำลึกในพระมหากรุณาธิคุณอันหาที่สุดมิได้ ไว้ชั่วนิจนิรันดร

ด้วยเกล้าด้วยกระหม่อมขอเดชะ
ข้าพระพุทธเจ้า
นางสมใจ วุฑฒิปรีชา
นายสมชัย วุฑฒิปรีชา
พ.ญ. สมศิริ วุฑฒิปรีชา
นายสมฤกษ์ วุฑฒิปรีชา
นายสมฤทธิ์ วุฑฒิปรีชา

พฤษภกาสร อีกกุญชรอันปลดปลง
โททนต์เสน่งคง สำคัญหมายในกายมี
นรชาติวางวาย มลายสิ้นทั้งอินทรีย์
สถิตทั่วแต่ชั่วดี ประดับไว้ในโลกา

นายสมบูรณ์ วุฑฒิปรีชา ต.ม.

ชาตะ ๒๒ ตุลาคม ๒๔๕๑

มรณะ ๒๐ กันยายน ๒๕๓๐

บันทึกของคุณพ่อ

ประวัติ (ย่อ) นาย สมบูรณ์ วุฑฒิปรีชา

(เดิมชื่อ เส่ง โง้วปรีชา เปลี่ยนใหม่ เมื่อวันที่ 24 พฤศจิกายน 2482)
เป็นบุตรคนโต ของ นาย เปี๊ยว (เปี๊ยว) นาง แปลก
มีพี่น้อง ร่วม บิดา มารดา ดังนี้.

1. นาย สมบูรณ์
2. นาย สายบัว (สื้อ) ถึงแก่กรรมแล้ว
3. นาย สันติ (เดิมชื่อ ตี๋หรือ เหลือ) // นายสมบูรณ์ -

เกิดที่ หมู่ที่ 4 ตำบลท่ากระชับ อำเภอนครชัยศรี จังหวัด นครปฐม เมื่อวันพฤหัสบดี ที่ 9 ตุลาคม พ.ศ. 2451

การศึกษา เข้าโรงเรียนครั้งแรกที่ โรงเรียน สินศึกษาลัย (วัดไทร) ตำบลท่ากระชับ อำเภอนครชัยศรี เรียนตั้งแต่ชั้นประถมปีที่ 1. ถึง ชั้นมัธยมปีที่ 2.
ต่อมาได้ทุนไปศึกษาต่อที่ โรงเรียนฝึกหัดครูประกาศนียบัตรมณฑลนครชัยศรี (วัดพระปฐมเจดีย์) เรียนอยู่ราว 1. ปี 6 เดือน (เพราะไปเข้าเรียนทีหลังเขา)
เข้าเรียน เมื่อ พ.ศ. 2470 ถึง พ.ศ. 2471. สอบไล่ได้ประโยคครูประกาศนียบัตรมณฑล และต่อมา ⊗ เมื่อ พ.ศ. 2475.

⊗ สอบได้ประกาศนียบัตรครูมูล (ป.)

และเมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๙ สอบได้ประกาศนียบัตรครูประถม (ป.ป.)

ได้อุปสมบทอยู่ที่ วัดไทร ตำบลท่ากระชับ อำเภอนครชัยศรี ~~แล้ว~~ ขณะอุปสมบทอยู่ได้ศึกษาพระธรรมวินัย จนสอบได้นักธรรมชั้นตรี อุปสมบทอยู่ราว 5 เดือนจึงลาสิกขาบท

<u>ประวัติการทำงานและรับราชการ.</u>

เมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๒ ได้เข้าเป็นครูน้อย โรงเรียนสินศึกษาลัย วัดไทร ตำบลท่ากระชับ อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม ได้รับเงินเดือนๆ ละ ๒๕ บาท. และต่อมาได้ถูกปลดออก ~~พ.ศ. ๒~~ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๔ โดยมิได้มีความผิดอย่างใด เนื่องจากขณะนั้นสถานการณ์แห่งประเทศไทย การเงินขาดแคลนไม่พอจะใช้จ่าย จึงมีเหตุต้องปลด (ดุลย์) ข้าราชการและครูออกเป็นจำนวนมาก.

พ.ศ. ๒๔๗๕ เมื่อเปลี่ยนแปลงการปกครองจากแบบสมบูรณาญาสิทธิราชแล้ว ได้เข้าเป็นครูใหญ่โรงเรียนราษฎร์ "ฮั้วเคี้ยว" ตั้งอยู่ที่ตลาดห้วยพลู อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม ได้เงินเดือนๆ ละ ๒๕ บาท ทำงานอยู่ ๒ ปี จึงลาออก.

พ.ศ. ๒๔๗๗ ได้รับบรรจุเข้าเป็นครูใหญ่โรงเรียน ประชาบาลวัดใหม่ ตำบลวัดละมุด อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม ได้รับเงินเดือนเพียงเดือนละ ๒๐บาท ทำงานอยู่จนถึงสิ้นเดือนมิถุนายน ๒๔๗๘ จึงลาออก เพราะสอบเข้ารับราชการเป็นครูโรงเรียนรัฐบาลได้

วันที่ 5. กรกฎาคม ๒๔๗๘ (อายุ ๒๖ ปีเศษ) ได้รับบรรจุเข้าเป็นครูน้อยโรงเรียนมัธยมวัด - ราษฎร์บูรณะ อำเภอราษฎร์บูรณะ จังหวัดธนบุรี ได้รับเงินเดือนๆละ 3๔ บาท เพราะสอบคัดเลือกได้

วันที่ 1. สิงหาคม ๒๔๘๐ ได้รับบรรจุ ~~[illegible]~~ เป็นธรรมการอำเภอตลิ่งชัน จังหวัดธนบุรี ได้รับเงินเดือนๆละ ๔5. บาท โดยสอบคัดเลือกได้ และโอนมาจากครู เข้ารับตำแหน่งธรรมการอำเภอนี้

วันที่ 15 มกราคม ๒๔๘๖ สอบคัดเลือกเป็นศึกษาธิการอำเภอชั้นตรีได้ และได้รับบรรจุเป็น ~~ศึกษาธิการ~~ ข้าราชการพลเรือนสามัญชั้นตรี ในตำแหน่งศึกษาธิการอำเภอชั้นตรี ที่อำเภอตลิ่งชัน ได้รับเงินเดือนๆละ ๘๐. บาท

วันที่ 1. กุมภาพันธ์ ๒๔๘๖ ย้ายไปเป็นประจำแผนก-ศึกษาธิการที่จังหวัดพิบูลสงคราม (อำเภอกบินทร์บุรี ประมาณ

เขมร ซึ่งสมัยนั้นประเทศไทยได้รับคืนดินแดนนี้มาจากประเทศเขมร)
เป็นคดีประวัติที่สำคัญมาก

วันที่ 1. มิถุนายน 2486 ย้ายไปเป็นประจำแผนกศึกษาธิการจังหวัดปราจีนบุรี ทำหน้าที่การศึกษาผู้ใหญ่

วันที่ 15 เมษายน 2487 ย้ายไปเป็นประจำแผนกโต้ตอบ กองกลาง สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ

วันที่ 4. ธันวาคม 2487 ย้ายไปเป็นผู้ช่วยศึกษาธิการจังหวัดสมุทรสงคราม ~~ได้รับเงิน เดือน~~ ได้รับเงิน ~~ปีละ~~ เดือนๆละ 90. บาท

วันที่ 1. ตุลาคม 2490 โอนไปเป็นประจำแผนกเงินปี กองธนาธิการ กรมบัญชีกลาง กระทรวงการคลัง

วันที่ 9 กันยายน 2496 ได้รับแต่งตั้งให้ ~~[illegible]~~ ⊗ แผนกเงินจ่ายบิล กองธนาธิการ กรมบัญชีกลาง ได้รับเงินเดือน 160. บาท ถึง 190. บาท

⊗ เป็นข้าราชการมาเรื่อยมาจนบัดนี้ ดำรงตำแหน่งหัวหน้าแผนก

วันที่ 1. มกราคม 2501 ย้ายไปเป็นหัวหน้าแผนกเงินฝาก กองธนาธิการ กรมบัญชีกลาง ได้เงินเดือนๆละ 200 บาท

วันที่ 1 มกราคม 2503 ย้ายไปเป็นหัวหน้าแผนกเงินทุนหมุนเวียน กองธนาธิการ กรมบัญชีกลาง และได้รับแต่งตั้งให้เป็นผู้ตรวจสอบการเงิน ฌกบ. ของกรมบัญชีกลาง พร้อมทั้งได้รับแต่งตั้งให้ทำหน้าที่สมุห์บัญชีในสำนักงานแผนที่ กรมตำรวจ อีก ~~[illegible]~~ ในขณะเดียวกันด้วย

ปฏิบัติงานอยู่ในแผนกได้รับเงินเดือนๆละ 240.บาท
ถึง 280 บาท

วันที่ 1. มกราคม 2505 ย้ายไปเป็นหัวหน้าแผนก
พัสดุ สำนักงานเลขานุการ กรมบัญชีกลาง
ได้รับเงินเดือนอยู่เดือนละ 2,200 บาท (ปรับใหม่)
จนถึง 2,650 บาท

ต่อมาสมัครสอบข้าราชการพลเรือน *สามัญ ชั้นเอกได้
จึงได้รับแต่งตั้งให้ไปเป็นคลังจังหวัดชั้นเอก
ดังนี้.

วันที่ 11. ตุลาคม 2506 ได้รับแต่งตั้งให้เป็น
คลังจังหวัดเอก จังหวัดสกลนคร ได้รับเงิน
เดือนๆละ 2,650 บาท

วันที่ 1. พฤศจิกายน 2506 ~~ได้รับคำสั่งย้ายให้~~
ย้ายไปเป็นคลังจังหวัดสิงห์บุรี ได้รับเงินเดือนๆละ
2,650 บาท

วันที่ 1. ตุลาคม 2507 ย้ายไปเป็นคลังจัง-
หวัดกาญจนบุรี ได้รับเงินเดือนๆละ 2,800 บาท
ถึง 3,200 บาท

วันที่ ๒๗ กันยายน ๒๕๐๙ ย้ายไปเป็นคลังจังหวัดราชบุรี ได้รับเงินเดือน ๆ ละ 3,200 บาท ถึง 4,100 บาท

วันที่ 1 ตุลาคม 2512 ออกจากราชการเพราะครบเกษียณอายุ ก่อนออกจากราชการ ทางกรมบัญชีกลาง ได้มอบโล่ห์ให้ไว้เป็นเกียรติยศในการที่ได้รับราชการมาด้วยความสุจริตเรียบร้อย โดยไม่เคยมีข้อบกพร่องต่อหน้าที่ราชการแต่อย่างใดเลย

ได้รับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์ ดังนี้

วันที่ 5 ธันวาคม 2491 ได้รับพระราชทานเบญจมาภรณ์มงกุฎไทย (บ.ม.)

วันที่ 5 ธันวาคม 2493 ได้รับพระราชทานเหรียญราชาภิเษก

วันที่ 5 ธันวาคม 2498 ได้รับพระราชทานเบญจมาภรณ์ช้างเผือก (บ.ช.)

วันที่ 5 ธันวาคม 2503 ได้รับพระราชทานเหรียญจักรพรรดิมาลา

วันที่ 5 ธันวาคม 2506 ได้รับพระราชทาน จตุร~~ถ~~
ถาภรณ์มงกุฎไทย (จ.ม.)

วันที่ 5 ธันวาคม 2509 ได้รับพระราชทาน
จตุรถาภรณ์ช้างเผือก (จ.ช.)

วันที่ 5 ธันวาคม 2511 ได้รับพระราชทาน
ตริตาภรณ์มงกุฎไทย (ต.ม.)

<u>ชีวิตสมรส</u>

ได้สมรสกับ นางสมใจ (นามเดิม อุดม) ซึ่งเป็นธิดา ของนายเนี่ยว นางทองรุ่ง ชีวปรีชา เมื่อวันที่ 1 กรกฎาคม 2474 มีบุตร-ธิดา 5 คน.

<u>บุตร และ ธิดา</u>

1. นายสมชัย วุฑฒิปรีชา เกิดวันที่ 21 กรกฎาคม 2475

2. ด.ญ. สมศรี วุฑฒิปรีชา เกิด วันที่ 1 ธันวาคม 2477
(ถึงแก่กรรม เมื่ออายุได้ 6-
เดือน)

3. พ.ญ. สมศิริ เวปหาณนท์ เกิดวันที่ 15 กุมภาพันธ์ ๒๔๗๙

4. นาย สมฤกษ์ วุฑฒิปรีชา เกิดวันที่ 10 ธันวาคม 2484

5. นาย สมฤทธิ์ วุฑฒิปรีชา เกิดวันที่ 4 กรกฎาคม 2498

สรุป ชีวิต - มรณภาพ

ชาตะ วันที่ 22 ตุลาคม พ.ศ. 2451

มรณะ วันที่

รวมเวียนวุ่นจนสงบ = ปี เดือน วัน

ประวัติชีวิตที่ได้ผ่านสายตาของท่านไปนั้น เป็นประวัติที่เขียนจากลายมือของนายสมบูรณ์ วุฑฒิปรีชา เอง เป็นประวัติชีวิตที่เริ่มแต่ต้นจนเกษียณราชการ

หลังจากเกษียณราชการแล้ว ได้ใช้ชีวิตดูแลครอบครัว และศึกษาธรรมเป็นบางโอกาส จนกระทั่งมีโรคประจำตัวเข้าแทรกแซง คือ เส้นเลือดไปเลี้ยงสมองตีบ โรคหัวใจ เบาหวาน และความดันโลหิตสูง และต่อมลูกหมากโต อยู่ในความควบคุมของนายแพทย์มาตลอดเวลา จนกระทั่งเมื่อวันพฤหัสที่ ๑๐ กันยายน ๒๕๓๐ ได้มีอาการทรุดหนักลง และมีอาการคล้ายเป็นโรคปอดบวมเข้าแทรก พร้อมทั้งอาการของต่อมลูกหมากโต จึงต้องเข้ารักษาตัวในโรงพยาบาลอีกครั้งหนึ่ง

ในวันอาทิตย์ที่ ๒๐ กันยายน ๒๕๓๐ อาการป่วยทรุดหนักลงมาก จนกระทั่งได้จบชีวิตลงด้วยความสงบ เมื่อเวลา ๑๖.๔๐ น. ของวันอาทิตย์ที่ ๒๐ กันยายน ๒๕๓๐ นี้เอง

สรุปชีวิต

ชาตะ วันที่ ๒๒ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๕๑

มรณะ วันที่ ๒๐ กันยายน พ.ศ. ๒๕๓๐

รวมเวียนวุ่นจนสงบ = ๗๘ ปี ๑๐ เดือน ๒๘ วัน

ชีวิตครอบครัวของนายสมบูรณ์ วุฑฒิปรีชา

นายสมบูรณ์ วุฑฒิปรีชา ได้สมรสกับ นางสมใจ เมื่อวันที่ ๑ กรกฎาคม ๒๔๗๔ มีบุตร–ธิดา และหลาน ดังนี้

๑. นายสมชัย วุฑฒิปรีชา สมรสกับ นางคำผง วุฑฒิปรีชา

๒. ด.ญ. สมศรี วุฑฒิปรีชา (ถึงแก่กรรม)

๓. พ.ญ. สมศิริ เลปนานนท์ สมรสกับ นายธานินทร์ เลปนานนท์ มีธิดา ๑ คน คือ ด.ญ. อารยา เลปนานนท์

๔. นายสมฤกษ์ วุฑฒิปรีชา สมรสกับ นางบุศรา วุฑฒิปรีชา (ลีฬหรัตนรักษ์) มีบุตร ๒ คน คือ

๔.๑ นายบัญชา วุฑฒิปรีชา

๔.๒ ด.ช. บรรพต วุฑฒิปรีชา

๕. นายสมฤทธิ์ วุฑฒิปรีชา สมรสกับ นางรัชนีวรรณ วุฑฒิปรีชา (จันทร์สมศักดิ์) มีบุตร–ธิดา ๒ คน คือ

๕.๑ ด.ญ. ทิพยรัตน์ วุฑฒิปรีชา

๕.๒ ด.ช. วรรธนสร วุฑฒิปรีชา

ประวัติ

การศึกษา

ราชการ

ก.พ. ๗

ชื่อ นายสมบูรณ์ อุทฒิปรีชา	๒. วันเกิด ๙ / ตุลาคม ๒๔๕๑	๔. เริ่มรับราชการ กระทรวง กรม 5 / ก.ค. / ๒๔๗๘ ศึกษาธิการ วิสามัญศึกษา
	๓. ที่เกิด ตำบลท่ากระชับ อ.นครชัยศรี จ.นครปฐม	๕. วันครบเกษียณอายุ ๘ ตุลาคม ๒๕๑๑
ชื่อบิดา นายเนี้ยว อุทฒิปรีชา	๗. ชื่อมารดา นางแปลก อุทฒิปรีชา สกุลเดิม ศรีแก้ว	๘. ชื่อ~~สามี หรือ~~ ภรรยา นางสมใจ อุทฒิปรีชา สกุลเดิมของภรรยา อุดมจิตร์

๙. ประวัติการศึกษา ดูงานและฝึกงาน

พ.ศ.	สถานศึกษา ดูงาน หรือฝึกงาน	ระยะเวลา	ปริญญาหรือประกาศนียบัตร	พ.ศ.	สถานศึกษา ดูงาน หรือฝึกงาน	ระยะเวลา	ปริญญาหรือประกาศนียบัตร
[illegible]๖๑-							
[illegible]๖๗	โรงเรียนสินศึกษาลัย	๖ ปี	ชั้นมัธยมปีที่ 3				
[illegible]๗๐-	โรงเรียนฝึกหัดครูประกาศนียบัตรมณฑลนครชัยศรี	๒ ปี	สอบไล่ได้ครูประกาศนียบัตรมณฑล				
[illegible]5	เรียนโดยตนเอง	1 ปี	สอบไล่ได้ประโยคครูมูล				
[illegible]	เรียนโดยตนเอง	๒ ปี	สอบไล่ได้ประโยคครูประถม				

๑๐. ความรู้พิเศษ อบรมการบัญชี เพื่อทำหน้าที่แผนกหรือกองคลัง จากกรมบัญชีกลาง กระทรวงการคลัง เมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๕

๑๑. ประวัติการทำงานที่อื่นมาก่อน เคยเป็นครูโรงเรียนประชาบาล และ ครูโรงเรียนราษฎร์ มาก่อนเข้ารับราชการ ๖ ปี

๑๒. ตำแหน่งและอัตราเงินเดือน

วันที่	ตำแหน่ง	อัตราเงินเดือน ชั้น	อันดับ	ขั้น	หมายเหตุ	วันที่	ตำแหน่ง	อัตราเงินเดือน ชั้น	อันดับ	ขั้น	หมายเหตุ
5 ก.ค. 2478	ครู ร.ร. มัธยมวัดราษฎร์บูรณะ ธนบุรี	จัตวา	1	34		1 ต.ค. 2506	คลังจังหวัดสกลนคร	เอก	1	2,650	
1 ส.ค. 2479	ธรรมการอำเภอตลิ่งชัน ธนบุรี	〃	1	35		1 พ.ย. 2506	คลังจังหวัดสิงห์บุรี	〃	1	2,650	
1 เม.ย. 2481	〃 〃 ธนบุรี	〃	1	45		1 ต.ค. 2507	คลังจังหวัดกาญจนบุรี	〃	1	2,800	
1 เม.ย. 2484	ศึกษาธิการอำเภอตลิ่งชัน ธนบุรี	〃	2	50		1 ต.ค. 2508	〃 〃	〃	1	3,200	
1 ม.ค. 2485	〃 〃 ธนบุรี	〃	2	55		1 ต.ค. 2509	〃 〃	〃	2	3,600	
15 ม.ค. 2486	〃 〃 ธนบุรี	ตรี	1	80		22 ต.ค. 2509	คลังจังหวัดราชบุรี	〃	2	3,600	
1 ก.พ. 2486	ประจำแผนกศึกษาธิการจังหวัดพิบูลสงคราม	〃	1	80		1 ต.ค. 2510	〃 〃	〃	2	3,950	
1 มิ.ย. 2486	ประจำแผนกศึกษาธิการจังหวัดปราจีนบุรี	〃	1	80		1 ต.ค. 2511	〃 〃	〃	2	4,100	
15 เม.ย. 2487	ประจำแผนกโต้ตอบกองกลาง สนง. กระทรวงศึกษาธิการ	〃	1	80		1 ต.ค. 2512	〃 〃	〃	2	4,100	
4 ธ.ค. 2487	ศึกษาธิการจังหวัดผู้ช่วย จ. สมุทรสงคราม	〃	1	80							
1 เม.ย. 2488	〃 〃 〃	〃	1	90							
1 ต.ค. 2490	ประจำแผนกเงินยืม กองธนาธิการ กรมบัญชีกลาง	〃	1	90							
1 ม.ค. 2491	〃 〃 〃	〃	1	100							
1 ม.ค. 2492	〃 〃 〃	〃	1	110							
1 ม.ค. 2493	〃 〃 〃	〃	1	120							
1 ม.ค. 2494	〃 〃 〃	〃	2	130							
1 ม.ค. 2495	〃 〃 〃	〃	2	140							
1 ม.ค. 2496	〃 〃 〃	〃	2	150							
1 ม.ค. 2497	หัวหน้าแผนกเงินจ่ายบิล กรมบัญชีกลาง	โท	1	160							
1 ม.ค. 2498	〃 〃 〃	〃	1	170							
1 ม.ค. 2499	〃 〃 〃	〃	1	180							
1 ม.ค. 2500	〃 〃 〃	〃	1	190							
1 ม.ค. 2501	〃 〃 〃	〃	2	200							
1 มิ.ย. 2501	หัวหน้าแผนกเงินฝาก กรมบัญชีกลาง	〃	2	200							
1 ม.ค. 2502	〃 〃 〃	〃	2	220							
1 ม.ค. 2503	〃 〃 〃	〃	2	1,900							
1 ต.ค. 2503	หัวหน้าแผนกเงินกู้หมุนเวียน กรมบัญชีกลาง	〃	2	1,920							
1 ม.ค. 2504	〃 〃 〃	〃	2	2,050							
1 ต.ค. 2504	〃 〃 〃	〃	3	2,200							
1 มี.ค. 2505	หัวหน้าแผนกพัสดุ กรมบัญชีกลาง	〃	3	2,200							
1 ต.ค. 2505	〃 〃	〃	3	2,500							
1 ต.ค. 2506	〃 〃 〃	〃	3	2,650							

เป็นพระมหากรุณาธิคุณล้นเกล้าฯ

สู่สุคติ

บางภาพในพิธีอาบน้ำศพ สวดพระอภิธรรม
จากวันที่ ๒๑ ถึงวันที่ ๒๗ กันยายน ๒๕๓๐

กองทัพบก

กองทัพบก

คำไว้อาลัย

คำไว้อาลัย

ผมได้ทราบข่าวมรณกรรมของคุณสมบูรณ์ วุฑฒิปรีชา ด้วยความเสียใจ ที่จริงอายุ ๗๙ ปีนับว่าไม่มากนักสำหรับสมัยนี้ จึงเป็นที่น่าเสียดาย

คุณสมบูรณ์กับผมเติบโตมาในละแวกบ้านเดียวกัน จึงรู้จักคุ้นเคยกันมานานแบบรุ่นพี่รุ่นน้อง ต่อมาได้แยกย้ายกันไปคนละทิศคนละทางตามความจำเป็นของการศึกษาเล่าเรียน จนกระทั่งได้มาทำงานอยู่กรมเดียวกันคือกรมบัญชีกลาง กระทรวงการคลัง จึงได้พบปะใกล้ชิดกันอีกครั้งหนึ่ง คุณสมบูรณ์ปฏิบัติราชการอยู่ในกรมบัญชีกลางเป็นเวลากว่า ๒๐ ปี จนแทบจะเรียกได้ว่าเป็น “คนคลัง” มีความช่ำชองในระเบียบคลังต่าง ๆ เป็นอย่างดี โดยเฉพาะด้านงานคลังจังหวัด ในการดำรงชีวิต คุณสมบูรณ์เป็นผู้มีความสมถะอย่างน่านับถือ มีความเสมอต้นเสมอปลายเป็นที่ชอบพอรักใคร่ของเพื่อนฝูงทุกคน

ขอให้คุณสมบูรณ์ วุฑฒิปรีชา จงประสบแต่ความสุขความสงบในสัมปรายภพ.

บุญมา วงศ์สวรรค์

ระลึกถึงท่านผู้ช่วยสมบูรณ์

จาก คุณหญิงบุญเจือ ไชยภัฎ

ดิฉันเคยเรียกคุณสมบูรณ์ ว่า "ผู้ช่วย" เพราะท่านเป็นผู้ช่วยศึกษาธิการจังหวัดสมุทรสงคราม ขณะที่ดิฉันเป็นครูใหญ่โรงเรียนสตรีประจำจังหวัด "ถาวรานุกูล" ท่านจึงอยู่ในระดับผู้บังคับบัญชาของดิฉัน และเป็นผู้บังคับบัญชาที่ถูกดิฉัน "กวน" มากที่สุด ทำอะไรไม่ได้ หรือไม่ได้อะไรที่อยากจะได้ หรือได้อะไรที่ไม่อยากได้ ก็บ่นเอากับท่าน แล้วก็มักคลี่คลายปัญหาได้ หรืออย่างน้อยฟังท่านพูดแล้ว ก็สบายใจขึ้น

เมื่อทั้งท่านและดิฉันย้ายจากหัวเมืองเข้ามารับราชการในกรุงเทพฯ และท่านย้ายไปอยู่กระทรวงการคลังแล้ว เราก็ยังได้พบกันบ้าง นาน ๆ ครั้ง แต่ดิฉันก็เปลี่ยนเรียกท่านจาก "ผู้ช่วย" ไม่เป็น แม้เมื่อแวะไปเยี่ยมท่านเมื่อปีกลายนี้ ก็ยังเรียกติดปากอย่างเดิม แต่ดูเหมือนท่านจะจำดิฉันไม่ค่อยได้ อย่างไรก็ดี ยังดีใจว่าได้พบท่านอีกครั้งหนึ่งก่อนจะจากกันเลย

ขอถือโอกาสนี้ ฟื้นเรื่องสมัยที่ท่านผู้ช่วยสมบูรณ์ และครอบครัวของท่านกับดิฉันและคณะครูโรงเรียนถาวรานุกูลได้ใกล้ชิดกัน

ท่านผู้ใดที่เคยอ่านหนังสือ ครูใหญ่ตัวเล็ก (ศึกษาภัณฑ์ฯ) ของดิฉัน และถ้าย้อนดูหน้า ๕๔ ถึง ๖๘ ของเล่มนั้น จะพบเรื่องย่อ ๆ ของการทำงานของดิฉัน เฉพาะที่สมุทรสงคราม ใคร่ที่จะขอยืนยันว่า ความสำเร็จของงานแห่งนั้นได้มาจากผลแห่งกำลังใจที่**คุณสมบูรณ์มีส่วนช่วยดิฉันและคณะครู**อย่างยิ่ง

ตอนนั้น สงครามโลกครั้งที่ ๒ เพิ่งสงบลง นครบาลเพชรบูรณ์ (หรือซูริคของเมืองไทย) ถูกไฟไหม้หมด ข้าราชการจากกรุงเทพฯ ที่ย้ายไปจากเกือบทุกกระทรวงกำลังย้ายกลับ ดิฉันถูกสั่งย้ายจากครูใหญ่โรงเรียนสตรีวิทยาหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ ไปเป็นครูใหญ่โรงเรียนถาวรานุกูล ในจังหวัดสมุทรสงคราม จังหวัดที่เล็กที่สุด แต่มีฐานะการเงินในธนาคารดีที่สุด แต่ขณะนั้น เป็นเมืองแปลก ที่มีแม่น้ำแม่กลองและคลองมากมาย แต่ไม่มีถนน กลิ่นกะปิ น้ำปลาและปลาเค็ม กระจายอยู่รอบบริเวณโรงเรียนของดิฉัน รวมทั้งกลิ่นปลาสดที่ขนผ่านห้องเรียน เพราะทางขนส่ง คือ ถนนซีเมนต์ขนาดทางเท้าอยู่ติดบันไดโรงเรียนพอดี ร้ายกว่านั้น ด้านหลังโรงเรียนไปทางหลังสวนมะพร้าว คือ โกดังเก็บศพ ถึงจะทำบุญทำทานเพียงใดก็ขจัดกลิ่นสาบสางไม่ได้

ถ้าไม่ได้คุณสมบูรณ์ช่วยปลอบใจ ดิฉันคงวิ่งโล่ร้องไห้กลับบ้าน คงไม่มีปัญญาคิดหาทางแก้ไขอุปสรรคทั้งหลาย ดังที่ดิฉันบรรยายไว้ในหนังสือ ครูใหญ่ตัวเล็ก ความมุมานะสร้างโรงพลศึกษาด้านหลังอาคารเรียน สร้างโรงอาหารและสนาม ปลูกไม้ดอกไม้ใบ ทำสนาม

แบดมินตัน ห่วงยาง ฯลฯ ด้านหลัง และสนามบอลด้านหน้า ทั้งจัดทำห้องสมุด ห้องดนตรี ห้องสอนพิเศษเด็กอ่อน ฯลฯ เกิดตามมาเป็นขบวน

ตอนนั้นลูกศิษย์หลังสงครามมีทั้งเด็กอพยพจากกรุงเทพฯ กับเด็กพื้นเมือง ที่ความรู้ต่างกันมาก ต้องใจแข็งปรับความรู้โดยสอนและสอบเพื่อจัดระดับใหม่ ปรากฏว่า เด็กตกกันเป็นระนาว แต่พ่อแม่ไม่ยักเอาเรื่อง ครูจับเด็กเล่นทั้งกีฬา พัฒนาบริเวณโรงเรียน โดย "ขนดินเข้าโรงเรียน" เพื่อปลูกต้นไม้ ทั้งได้โอกาสหาเงินโดยเล่นละครพระราชนิพนธ์ ศกุนตลา มีพิธีบวงสรวงแล้ว เพราะเชิญ คุณเรวัต เสนีย์วงศ์ (ช่างศิลปเขียนผนังวัดพระแก้ว) ไปทำพิธีและเขียนฉากละครให้เอง แต่พอละครเริ่มแสดง ไฟฟ้าดับพรึบ ผู้ช่วยสมบูรณ์เตือนให้ดิฉันจุดธูปบน เพื่อน "รัตนา" ที่เพิ่งทำอัตวินิบาตกรรมตาย และพอดิฉันจัดทำตาม ไฟก็สว่างและชาวประมงชมละครด้วยความเรียบร้อยสบายใจจนจบ ได้เงินสร้างโรงอาหารสมใจ

สมัยนั้นชาวประมงเมืองนั้นมั่งคั่งก็จริง แต่ไม่ส่งเสริมให้เด็กหญิงเรียนหนังสือ การพัฒนาโรงเรียนจึงยากยิ่ง คหบดีคนหนึ่งเรียกดิฉันไปสั่งสอนอย่างลูกหลานว่า ให้เลิกอาชีพครูเสียเถอะ เพราะเงินเดือนน้อยกว่าคนงานโรงน้ำปลา หรือหาหอยหลอด ถ้าไปช่วยท่านละก็ท่านจะให้รายได้ ๒ เท่า ดูเถอะ ! เรากำลังสนุกกับลูกศิษย์น่ารักที่กำลังตั้งใจเรียน แกรักและเข้ากันดีมาก ครูก็พาไปทัศนาจรขึ้นชมเขาวัง, เขางู ที่ราชบุรี ลงเรือเที่ยวตามลำคลอง, ลงเรือตังเกไปชมทะเล แกสนุกและรักกิจกรรมทุกอย่างจริง ๆ บางคนแต่งนวนิยาย ให้ครูพิมพ์ติดผนัง ครูสิรีบรรณารักษ์ก็พิมพ์หนังสือเล่มแรกทั้งเล่มด้วยตัวเอง แปลว่าทุกอย่างกำลังจะไปได้สวย เวลาเย็น ๆ เห็นเด็กเล่นห่วงยาง และเล่นออร์แกน ทำให้บรรยากาศเป็นโรงเรียนที่เด็กติดใจและเด็กกำลังทำให้ผู้ใหญ่พอใจด้วย แปลว่า เรากำลังชนะใจคน เรื่องการศึกษาของสตรีเพศ ทั้งนี้โดยมีผู้ช่วยสมบูรณ์ หนุนเราอยู่เบื้องหลัง อย่างน้อยพ่อแม่ก็คงเห็นลูกสาวเปลี่ยนไปในด้านดีบ้างเป็นแน่

น่าเสียดายที่ดิฉันย้ายจากสมุทรสงครามก่อนท่านผู้ช่วยสมบูรณ์ เพราะโครงการใหญ่ของดิฉันล้มเหลว คือ เรื่อง **จัดบริเวณโรงเรียนใหม่** อยากจะให้ทางเท้าที่ใช้ขนส่งปลาสด ที่เป็นถนนเล็ก ๆ ไปอยู่นอกเขต โดยให้อ้อมไปผ่านริมแม่น้ำ มิฉะนั้นขณะเด็กนักเรียนเข้าแถว เคารพธงชาติและเพลงชาติ แม่ค้าพ่อค้าก็หาบปลาสดสินค้าของแกผ่านแถวด้านหน้าตรงเสาธงพอดี มันน่าขัดใจจริง ๆ !

หรืออีกอย่างหนึ่ง **หาทางย้ายโรงเรียนไปจากตรงนั้น** ทั้ง ๆ ที่ท่านเจ้าอาวาสวัดธรรมนิมิตเมตตาดิฉันและคณะครูเหมือนลูกหลาน แต่ทางขยายโรงเรียนมันไม่มีท่านขุนนิพัทธ์ฯ คหบดีที่เอ็นดูเราก็ออกปากว่า จะสร้างโรงเรียนใหม่ให้เอง แต่ต้องอยู่ในที่ซึ่งรถไฟผ่านก็เห็นและเรือกลไฟผ่านก็เห็นด้วย ดิฉันไม่มีปัญญา มันผ่านได้อย่างเดียว ! ทราบว่าเดี๋ยวนี้ โรงเรียนถาวรานุกูลย้ายแล้ว แต่ไม่แน่ใจว่า เส้นคมนาคมผ่านทั้ง ๒ ทางหรือเปล่า? และใครสร้างให้?

ดิฉันอยากเขียนถึงผู้ช่วยสมบูรณ์ให้ยาวและละเอียดกว่านี้ แต่ขณะนี้สุขภาพของดิฉันก็เริ่มเกเร และเวลามีน้อยจริง ๆ

อย่างไรก็ดีในความรู้สึกและความทรงจำของดิฉัน และเพื่อน ๆ น้อง ๆ นั้น คุณสมบูรณ์และคุณนายของท่านเป็นดั่งญาติสนิทของเรา ผู้ช่วยเหมือนไม่ใช่ผู้บังคับบัญชา แต่เป็นพี่ชายใหญ่ของเรา ที่ดูแลเอาใจใส่ และช่วยปลุกปล้ำให้เรา "ครูเด็ก ๆ" แข็งแกร่งขึ้นเป็นลำดับ แม้ท่านจะไม่ปรากฏเป็นนักการศึกษาดีเด่น, ไม่ใช่นักการเมือง หรืออื่น ๆ ที่คนนับว่าโด่งดัง แต่ท่านเป็นผู้บริหารครอบครัวที่ดีเยี่ยม บุตรของท่านเป็นทรัพยากรที่มีค่า และเป็นอภิชาตบุตรทุกคน นี่คือสิ่งที่คนอื่น ๆ อาจทำไม่ได้

ขอวิญญาณท่านจงไปสู่สุคติ จงมีแต่ความสงบสุขในสัมปรายภพชั่วนิรันดร

คำไว้อาลัย

ผมรู้จักคุณสมบูรณ์ วุฑฒิปรีชา ตั้งแต่ปี ๒๔๙๕ ท่านรับราชการที่กองธนาธิการ ผมอยู่กองประมวลบัญชี ในขณะนั้นห้องทำงานอยู่ห้องเดียวกัน คือด้านทิศเหนือของกรมบัญชีกลาง ที่ตึกราชวัลลภ ในพระบรมมหาราชวัง จึงมีความสนิทสนมกับคุณสมบูรณ์ วุฑฒิปรีชา เป็นอย่างดี เพราะนอกจากจะทำงานอยู่ในห้องเดียวกันแล้วยังมีราชการเกี่ยวข้องกันอย่างใกล้ชิดอยู่เป็นประจำ

ในการปฏิบัติหน้าที่ราชการเป็นที่ยอมรับกันว่า คุณสมบูรณ์ วุฑฒิปรีชา เป็นคนตรงรักความเป็นธรรมอย่างจริงจัง หากเห็นสิ่งใดไม่ถูกไม่ควรแล้ว ท่านกล้าพูด กล้าแสดงความคิดเห็นโดยสุจริตใจ คุณธรรมดังกล่าวจึงเป็นที่ยอมรับนับถือของผู้บังคับบัญชา และเป็นเคารพยำเกรงของผู้ใต้บังคับบัญชา

ในด้านส่วนตัวท่านเป็นคนเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ตรงไปตรงมาไม่เอาเปรียบใคร มีจิตใจบริสุทธิ์ และหวังดีต่อเพื่อนข้าราชการด้วยกัน ท่านจึงเป็นที่รักนับถือของเพื่อนข้าราชการอย่างจริงใจ เมื่อท่านต้องจากไปโดยไม่มีวันกลับ ผมจึงรู้สึกเสียใจและเสียดายเป็นอย่างยิ่งที่คนดีต้องจากไป ขอให้คุณความดีที่ท่านได้บำเพ็ญมาตลอดชีวิต และบุญกุศลที่ ภรรยา บุตร–ธิดา ญาติมิตรบำเพ็ญให้ จงดลบันดาลให้ท่านได้ไปสู่สุคติในสัมปรายภพด้วยเทอญ

นายเมธี ภมรานนท์

ที่ปรึกษากฎหมายกระทรวงการคลัง

แด่คุณพี่สมบูรณ์ วุฑฒิปรีชา

คืนวันที่ ๒๐ กันยายน ๒๕๓๐ ผมกลับจากจังหวัดนครนายก ได้ทราบข่าวสะเทือนใจว่าคุณพี่สมบูรณ์ วุฑฒิปรีชา ได้ถึงแก่กรรม พรุ่งนี้จะทำพิธีรดน้ำศพที่วัดมกุฏกษัตริยาราม เวลา ๑๖.๓๐ น. ผมรู้สึกเสียใจและอาลัยมาก ที่ต้องสูญเสียผู้ที่เคารพรักดุจญาติผู้ใหญ่ไปอีกคนหนึ่ง

เมื่อครั้งผมเป็นครูอยู่โรงเรียนประจำจังหวัดสมุทรสงคราม "ศรัทธาสมุทร" ราว พ.ศ. ๒๔๘๖ ได้รู้จักกับครอบครัว ๆ หนึ่ง มีบุตรชาย ๒ หญิง ๑ ย้ายจากกรุงเทพฯ มาอยู่บ้านพักข้าราชการ ซึ่งมีอาณาเขตติดต่อกันกับบ้านผม ครอบครัวนี้ นอนหัวค่ำ ตื่นแต่เช้ามืด ปฏิบัติเป็นนิจสิน เป็นเวลาเกือบ ๓ ปี ผมจึงย้ายมารับราชการที่กรมสามัญศึกษา ในระหว่างนั้น ผมไม่เคยได้ยินเสียงครอบครัวนี้ทะเลาะกัน หรือด่าลูกด้วยคำหยาบคายเลย พอประมาณ ๗ โมงเช้าเห็นให้ลูกเดินทางไปโรงเรียน ลูกชายคนโตเรียนที่โรงเรียนศรัทธาสมุทร ลูกเล็กอีก ๒ คน ยังเรียนอยู่ชั้นประถม ให้เรียนที่โรงเรียนประชาบาล ทุกคนเรียนดี โดยเฉพาะลูกหญิงคนเล็กสอบไล่ได้ที่ ๑ เสมอ หัวหน้าครอบครัวที่ว่านี้ชื่อ "สมบูรณ์ วุฑฒิปรีชา" ในสมัยนั้นท่านเป็นผู้ช่วยศึกษาธิการจังหวัดสมุทรสงคราม ครอบครัวของท่านและภรรยาผมสนิทสนมกันมาก บางวันทานอาหารแล้วตอนเย็น ผมกับท่านก็ชวนกันไป "เดินย่อยอาหาร" ในตลาดแม่กลอง เมื่อผมย้ายเข้ากรุงเทพฯ แล้ว ตอนหลังทราบว่าท่านโอนไปรับราชการที่กรมบัญชีกลาง กระทรวงการคลัง มีบ้านพักอยู่ในกรุงเทพฯ ก็ได้มีการติดต่อถึงกันอยู่เสมอ ระยะที่อยู่ในกรุงเทพฯ ท่านได้บุตรชายเพิ่มอีก ๑ คนเป็นคนสุดท้อง หลังจากนั้นมาประมาณ ๓๐ ปีเศษ ลูกของท่านทั้ง ๔ คนเรียนจบปริญญาเป็นบัณฑิตทุกคน บางคนไปศึกษาต่อต่างประเทศ กลับมามีตำแหน่งหน้าที่สำคัญในวงราชการ ทำประโยชน์ให้แก่สังคมจนถึงปัจจุบันนี้ นี่เป็นผลของการเลี้ยงลูกดี เป็นหัวหน้าครอบครัวที่ดี และเป็นมิตรอุปการะของบรรดาญาติและเพื่อนฝูงทุกคน

การจากไปอย่างไม่มีวันกลับของท่านครั้งนี้ เมื่อเทียบกับคุณงามความดีที่ท่านกระทำมาแล้ว นับเป็นที่น่าเสียดายอย่างยิ่ง คืออยากให้ท่านได้มีเวลาชื่นชมความเจริญของลูกหลานและเป็นที่อบอุ่นแก่บรรดาญาติมิตรได้ยาวนานกว่านี้ แต่กฎธรรมดาจะต้องมีการจาก การพลัดพรากและการสิ้นสุด จึงขอให้ผลแห่งความดีของคุณพี่สมบูรณ์ วุฑฒิปรีชา จงส่งดวงวิญญาณอันประเสริฐของท่านไปสู่สุคติในสัมปรายภพเทอญ

(นายสวัสดิ์ เฟื่องฟู)

อดีตครูใหญ่และผู้จัดการโรงเรียนยาสูบวิทยานุเคราะห์

โรงงานยาสูบ กระทรวงการคลัง

อาลัย คุณพ่อ

วันที่ ๒๐ กันยายน เวลา ๑๖.๔๐ น. เป็นเวลาที่เครื่องปั๊มหัวใจคุณพ่อหยุดทำงาน พวกเราทุกคนรู้ว่า พระองค์หนึ่งในชีวิตพวกเราได้จากพวกเราไปแล้วโดยไม่มีวันกลับ ความอาลัยในการจากไปครั้งนี้เป็นเรื่องที่ยากจะบรรยายเป็นตัวอักษรได้ แต่ก็พยายามทำใจว่า คุณพ่อได้จากไปอย่างสงบและพ้นความทรมานจากเส้นเลือดในสมองตีบ ซึ่งทำให้เส้นประสาทในสมองไม่สั่งงาน ท่านต้องทนทุกข์ทรมานอยู่กับโรคนี้เป็นเวลาหลายปี และมีอาการมากยิ่งขึ้นในระยะ ๓-๔ ปีที่ผ่านมา

พวกเราย้อนรำลึกถึงความหลังเมื่อชีวิตยังอยู่ในวัยเด็ก พ่อได้นำครอบครัวระหกระเหินไปรับราชการในพื้นที่ต่าง ๆ บางครั้งเราเคยไปอยู่ถึงแดนเขมร (อ. พิบูลสงคราม, จ. ปราจีนบุรี) ชีวิตที่ลำเค็ญที่สุด คือชีวิตตอนสงครามโลกครั้งที่ ๒ ที่สมุทรสงคราม คุณพ่อเป็นข้าราชการชั้นตรีเล็ก ๆ คนหนึ่ง ซึ่งต้องเลี้ยงครอบครัวให้อยู่รอดในภาวะการครองชีพที่แร้นแค้น และค่าครองชีพที่สูงขึ้น ผมจำได้ว่า แม่ต้องรับจ้างมวนบุหรี่ น้องสาวต้องเอาทอฟฟี่ไปขายที่โรงเรียน ผมต้องไปโรงเรียนโดยไม่มีรองเท้าใส่ กางเกงก็ขาดปะแล้วปะอีก แต่พ่อก็ได้พาครอบครัวฝ่าฟันมรสุมแห่งการครองชีพมาได้ โดยไม่มีประวัติด่างพร้อยใด ๆ ทั้งสิ้น

ความจริงพ่อควรจะเกษียณอายุในกระทรวงศึกษาธิการ แต่ชีวิตราชการของพ่อหักเหเมื่อสอบเป็นศึกษาธิการจังหวัดไม่ได้เป็นครั้งที่ ๒ พ่อจึงโอนไปรับราชการที่กระทรวงการคลัง แต่เติบโตในทางสายใหม่จนกระทั่งเกษียณอายุในปี ๒๕๑๒ ในตำแหน่งคลังจังหวัดราชบุรี

สิ่งที่พวกเราลูก ๆ ภาคภูมิใจพ่ออย่างยิ่งก็คือความเป็นคนจริง ความเด็ดขาด และเหนือสิ่งอื่นใดคือ ความซื่อสัตย์สุจริต ผมยังจำคำพูดของพ่อได้เสมอว่า พ่อไม่มีทรัพย์สมบัติใด ๆ ให้แก่ลูกนอกจากการศึกษา และพ่อก็ได้พิสูจน์และทำจริงอย่างที่พ่อพูดเอาไว้

บัดนี้พ่อจากพวกเราไปแล้ว เราหวังว่าด้วยคุณความดีที่พ่อได้ทำมาตลอดชีวิตเกือบ ๗๙ ปี ขอให้คุณพ่อไปสู่สัมปรายภพในสรวงสวรรค์ พวกเราขออธิษฐานว่าถ้าชาติหน้ามีจริงขอให้เกิดเป็นลูกพ่อทุกชาติ

ด้วยความรักและอาลัยอย่างยิ่ง

จากลูก ๆ

สารบาญ

โอวาท

ของ

ท่าน พระธมฺมวิตกฺโก

(เจ้าคุณนรรัตน์ราชมานิต)

วัดเทพศิรินทราวาส

๑. ''PERSONAL MAGNET''

เรื่องที่มีคนเมตตากรุณา เห็นอกเห็นใจนั้น เป็นเพราะ คุณธรรมความดีของตนเอง หลายประการด้วยกัน เป็นต้นว่า วิริยะ อุตสาหะ บากบั่น เข้มแข็ง แรงกล้า และ จิตใจเมตตากรุณาไม่เย่อหยิ่งจองหอง เป็นเหตุให้ผู้ที่แวดล้อมอยู่ เกิดความเมตตากรุณารักใคร่ เห็นอกเห็นใจ คิดที่จะช่วยเหลือ

คนซึ่งมี กิริยามารยาทอ่อนโยน สุภาพนิ่มนวลย่อมเป็นที่เสน่หารักใคร่ของคนที่ได้พบเห็น และพยายามที่จะช่วยเหลือ นี่เป็น Personal Magnet คือเสน่ห์ในตัวของตัวเอง เพราะฉะนั้น จงพยายามรักษาคุณสมบัติดังกล่าวนี้ไว้ จะเป็นเครื่องช่วยตัวเองให้บรรลุความสำเร็จสมประสงค์ทุกประการ ทุกกาลเวลา ทั้งปัจจุบันและอนาคต

๒. เมตตา

อย่ากลัว จงรักษาตัวให้บริสุทธิ์ ไม่มีอะไรทำอันตรายได้

จงจำไว้ว่า ถ้าปรารถนาความเมตตาและความเห็นอกเห็นใจจากผู้อื่น ก็ควรส่งกระแสใจที่ประกอบด้วยความเมตตา และความเห็นอกเห็นใจไปยังท่านเหล่านั้น แล้วก็จะได้รับความเมตตาและความเห็นอกเห็นใจจากท่านเหล่านั้นเช่นเดียวกัน นี่เป็นกฎของจิตตานุภาพ แล้วความสำเร็จทั้งหลายที่ปรารถนา ก็จะบังเกิดแก่ตนสมประสงค์ทุกประการเป็นแน่นอน ไม่ต้องสงสัยเลย

๓. สบายใจ

คำว่า "ไม่สบายใจ" อย่าใช้ และอย่าให้มีขึ้นในใจต่อไป ''Let it go, and get it out!'' ก่อนมันจะเกิด ต้อง Let it go! ปล่อยให้มันผ่านไปอย่ารับเอาความไม่สบายใจไว้ ถ้าเผลอไปมันแอบเข้ามาอยู่ในใจได้ พอมีสติรู้สึกตัวว่าความไม่สบายใจเข้ามาแอบอยู่ในใจ ต้อง Get it out! ขับมันออกไปทันที อย่าเลี้ยงเอาความไม่สบายใจไว้ในใจ มันจะเคยตัว ทีหลังจะเป็นคนอ่อนแอออดแอด ทำอะไรผิดพลาดนิด ๆ หน่อย ๆ ก็ไม่สบายใจเคยตัว เพราะความไม่สบายใจนี้แหละเป็นศัตรู เป็นมารทำให้ใจไม่สงบ ประสาท สมองไม่ปกติ เป็นเหตุให้ร่างกายผิดปกติ พลอยไม่สงบไม่สบายด้วย ทำให้สมองทึบไม่ปลอดโปร่ง เป็น habit ความเคยชิน

ที่ไม่ดี เป็นอุปสรรคกีดกั้นขัดขวางสติปัญญาไม่ให้ปลอดโปร่งแจ่มใส ต้องฝึกหัดแก้ไขปรับปรุงจิตใจเสียใหม่ ทั้งก่อนที่จะทำอะไรหรือกำลังกระทำอยู่ และเมื่อเวลากระทำเสร็จแล้ว ต้องหัดให้จิตใจแช่มชื่นรื่นเริง เกิดปีติปราโมทย์เป็นสุขสบายอยู่เสมอ เป็นเหตุให้เกิดกำลังกายกำลังใจ Enjoy living มีชีวิตอยู่ด้วยความเบิกบาน สมองจึงจะเบิกบาน จะศึกษาเล่าเรียนก็เข้าใจจำได้ง่าย เหมือนดอกไม้ที่แย้มเบิกบานต้อนรับหยาดน้ำค้าง และอากาศอันบริสุทธิ์ฉะนั้น

๔. สันติสุข

พระพุทธเจ้าสอนว่า **"นตฺถิ สนฺติปรํ สุขํ"**

"สุขอื่นยิ่งกว่าความสงบไม่มี"

หมายความว่า ความสุขอื่นมี เช่นความสุขในการดูละคร ดูหนัง ในการเข้าสังคม Social ในการมีคู่รักคู่ครองหรือในการมีลาภยศ ได้รับความสุข สรรเสริญและได้รับความสุขจากสิ่งเหล่านี้ ก็สุขจริง

แต่ว่า สุขเหล่านี้มีทุกข์ซ้อนอยู่ทุกอย่าง ต้องคอยแก้ไขปรับปรุงกันอยู่เสมอ

ไม่เหมือนกับความสุขที่เกิดจากสันติความสงบ ซึ่งเป็นความสุขที่เยือกเย็น และไม่ซ้อนด้วยความทุกข์ และไม่ต้องแก้ไขปรับปรุงตกแต่งมาก

เป็นความสุขที่ทำได้ง่าย ๆ

เกิดกับกายใจของเรานี่เอง

อยู่ในที่เงียบ ๆ คนเดียว ก็ทำได้ หรืออยู่ในสิ่งแวดล้อมสังคมก็ทำได้ ถ้าเรารู้จักแยก **ใจ** หาสันติสุข กายนี้ก็เพียงสักแต่ว่าอยู่ในที่ระคนด้วยความยุ่ง สิ่งแวดล้อมเหล่านั้นไม่ยุ่งมาถึง **ใจ**

แม้เวลาเจ็บหนัก มีทุกขเวทนาปวดร้าวไปทั่วกาย แต่เรารู้จักทำ **ใจ** ให้เป็นสันติสุขได้ ความเจ็บนั้นก็ไม่สามารถจะทำให้ **ใจ** เดือดร้อนตามไปด้วย

เมื่อ **ใจ** สงบแล้ว กลับจะทำให้กายนั้นสงบ หายทุกขเวทนาได้ด้วย

และประสบสันติสุข ซึ่งไม่มีสุขอื่นยิ่งกว่าสันติสุขนั้น พระพุทธเจ้าสอนให้ฝึก เป็น ๓ ทาง คือ

๑. สอนให้สงบกาย วาจา ด้วย ศีล ไม่ทำโทษทุจริตอย่างหยาบที่เกิดทาง กาย วาจา เป็นเหตุให้เกิดสันติสุขทางกาย วาจา เป็นประการต้น

๒. สอนให้ฝึกหัดให้เกิดสันติสุขทางใจ ด้วย สมาธิ หัดใจไม่ให้คิดถึงเรื่องความกำหนัด

ความโกรธ

ความโลภ

ความหลง

ความกลัว

ความฟุ้งซ่านรำคาญ

ความลังเลใจ ทำให้ใจไม่เด็ดเดี่ยว ไม่เด็ดขาด เมื่อละสิ่งเหล่านี้ได้ เป็นเหตุให้ใจสงบ เป็นสันติสุขทางใจอีกประการหนึ่ง

๓. ทรงสอนให้ฝึกหัดให้เกิดสันติสุขทางทิฏฐิ ความเห็นด้วย ปัญญา พิจารณาให้เห็นว่า

สรรพสิ่งทั้งหลายไม่แน่นอน เป็น อนิจจัง ไม่เที่ยงคงทนอยู่ไม่ได้ ต้องเสื่อมสิ้น แปรปรวน ดับไป เรียกว่า เป็น ทุกข์

ไม่อยู่ในอำนาจบังคับบัญชา อ้อนวอน ขอร้อง เร่งรัด ให้เป็นไปตามความประสงค์ ท่านเรียกว่า อนัตตา

เมื่อเรารู้เห็นความเป็นจริงเช่นนี้ จะทำให้จิตใจของเราเข้มแข็งมั่นคง เด็ดเดี่ยว ไม่หวั่นไหวไปตามเหตุการณ์ทั้งหลาย

เพราะรู้เห็นตามความเป็นจริงด้วย ปัญญา ว่าสิ่งเหล่านั้นมันไม่แน่นอน
มันคงอยู่ไม่ได้ ต้องเปลี่ยนแปลง เสื่อมสิ้นดับไป
ไม่อยู่ในอำนาจบังคับบัญชาฝ่าฝืนของเรา
อย่าไปเร่งรัดให้เสียกำลังใจ
จงรักษาใจให้เป็นอิสระมั่นคงอยู่เสมอ
ไม่หวั่นไหวไปตามเหตุการณ์เหล่านั้น
เป็นเหตุให้ใจตั้งอยู่ในสันติสุข

เป็นอิสระ เกิดอำนาจทางจิต Mind Power ที่จะใช้ทำกรณียะ อันเป็นหน้าที่ของตน ได้สำเร็จสมประสงค์

"นตฺถิ สนฺติปรํ สุขํ"
สุขอื่นยิ่งกว่าความสงบไม่มี

It needs a Peaceful Mind to support a Peaceful Body; and it needs a Peaceful Body to support a Peaceful Mind, and it needs Both Peaceful Body and Mind to attain all success that which you wish.

๕. ทำอะไรไม่ผิดเลย ก็คือไม่ทำอะไรเลย
''DO NO WRONG IS DO NOTHING''

จงระลึกถึงคติพจน์ ว่า ''Do no wrong is do nothing!'' "ทำอะไรไม่ผิดเลย ก็คือ ไม่ทำอะไรเลย!"

ความผิดนี้แหละ เป็นครูอย่างดี ควรจะรู้สึกบุญคุณของตัวเองที่ทำอะไรผิดพลาด และควรสบายใจที่ได้พบกับอาจารย์ผู้วิเศษคือความผิด จะได้ตรงกับคำว่า "เจ็บแล้วต้องจำ!" ตัวทำเอง ผิดเอง นี้แหละเป็นอาจารย์ผู้วิเศษ เป็น Good example ตัวอย่างที่ดี เพื่อจะได้จดจำไว้สังวร ระวังไม่ให้ผิดต่อไป แล้วตั้งต้นใหม่ด้วยความไม่เลินเล่อเผลอประมาท อดีตที่ผิดไปแล้วก็ผ่านพ้นล่วงเลยไปแล้ว แต่อาจารย์ผู้วิเศษ ยังคงอยู่คอยกระซิบเตือนใจอยู่เสมอทุกขณะว่า "ระวัง! อย่าประมาทนะ! อย่าให้ผิดพลาดเช่นนั้นอีกนะ!"

ผิดหนึ่งพึงจดไว้ ในสมอง
เร่งระวังผิดสอง ภายหน้า
สามผิดเร่งคิดตรอง จงหนัก เพื่อนเอย
ถึงสี่อีกทีห้า หกซ้ำอภัยไฉน!

จงสังเกตพิจารณาดูให้ดีเถิด จะเห็นได้ว่า นักค้นคว้าวิทยาศาสตร์ทางโลกก็ดี และท่านผู้วิเศษที่เป็นศาสดาจารย์ในทางธรรมทั้งหลายก็ดี ล้วนแต่ผ่านพ้นอุปสรรคความผิดพลาดนับครั้งไม่ถ้วนมาแล้วด้วยกันทุกท่าน

๖. สติสัมปชัญญะ (ความระลึกได้ และความรู้ตัว)

ที่จะทำอะไรไม่ผิดนั้น ข้อสำคัญอยู่ที่สติ ถ้ามีสติคุ้มครองกายวาจาใจอยู่ทุกขณะ จะทำอะไรไม่ผิดพลาดเลย ที่ผิดพลาดเพราะขาดสติ คือ เผลอ เหม่อ เลินเล่อ ประมาท ระเริงหลงลืม จึงผิดพลาด จงนึกถึงคติพจน์ว่า "กุมสติต่างโล่ป้อง อาจแกล้วกลางสนาม"

ธรรมดาชีวิตทุกชนิด ทั้งมนุษย์และสัตว์ ตลอดทั้งพืชพันธุ์พฤกษาชาติ เป็นอยู่ได้ด้วยการต่อสู้ตรงกับคำว่า ''Life is fighting'' "ชีวิตคือการต่อสู้" เมื่อต่อสู้ไม่ไหวขณะใดก็ต้องถึงที่สุดแห่งชีวิต คือ death ความตาย เพราะฉะนั้นยังมีสติอยู่ตราบใด ถึงตายก็ตายแต่กาย เช่นกับชีวิตของพระพุทธเจ้าและพระอรหันต์ท่านมีสติไพบูลย์อยู่ทุกขณะจิต ท่านจึงทำอะไรไม่ผิดและถึงซึ่งอมตธรรม คือธรรมที่ไม่ตาย ตรงกับคำว่า Immortal จึงเรียกว่าปรินิพพาน คือ นามรูปสังขารร่างกายที่เรียกว่าเบญจขันธ์ ขันธ์ ๕ คือ **รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ** แตกดับไปเท่านั้น

เพราะฉะนั้น ควรฝึกฝนสติ (ความระลึกก่อนทำก่อนพูด ก่อนคิด) สัมปชัญญะ (รู้ตัวอยู่ทุกขณะที่กำลังทำอยู่ พูดอยู่ คิดอยู่) เมื่อทำเสร็จแล้วก็มีสติตรวจตราพิจารณาดูว่าบกพร่องอย่างไร หรือเรียบร้อยบริบูรณ์ดี ถ้าบกพร่องก็รีบแก้ไขเพื่อให้สมบูรณ์ต่อไป ถ้าเรียบร้อยดีอยู่แล้ว ก็พยายามให้เรียบร้อยดียิ่ง ๆ ขึ้นไปจนถึงที่สุด

๗. อานุภาพของไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา

ด้วยอานุภาพของไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา นี้แล จึงชนะข้าศึก คือกิเลสอย่างหยาบ อย่างกลาง และอย่างละเอียดได้!

๑. ชนะความหยาบคาย ซึ่งเป็นกิเลสอย่างหยาบที่ล่วงทางกายวาจาได้ ด้วยศีล!

ชนะความยินดียินร้าย หลงรัก หลงชัง ซึ่งเป็นกิเลสอย่างกลางที่เกิดในใจได้ ด้วยสมาธิ!

ชนะความเข้าใจผิด รู้ผิด เห็นผิด จากความเป็นจริงของสังขาร ซึ่งเป็นกิเลสอย่างละเอียดได้ ด้วยปัญญา!

๒. ผู้ใดศึกษาและปฏิบัติตามไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญานี้โดยพร้อมมูลบริบูรณ์ สมบูรณ์แล้ว ผู้นั้นจึงเป็นผู้พ้นจากทุกข์ทั้งปวงได้เป็นแน่นอน ไม่ต้องสงสัยเลย!

เพราะฉะนั้น จึงควรสนใจ เอาใจใส่ ตั้งใจศึกษาและปฏิบัติตามไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา นี้ ทุกเมื่อเทอญ.

๘. ดอกมะลิ

ดอกมะลิ เป็นดอกไม้ที่ถูกรับรองแล้วว่าเป็นดอกไม้ที่หอมเย็นชื่นใจที่สุดและขาวบริสุทธิ์ ในบรรดาดอกไม้ทั้งหลาย

ชีวิตของมนุษย์ที่เป็นอยู่ก็เช่นเดียวกับการเล่นละคร ขอให้เป็นตัวเอกที่มีชื่อเสียงที่สุด เช่นเดียวหรือลักษณะเดียวกับดอกมะลิอย่าเป็นตัวผู้ร้ายที่เลวที่สุด และให้เห็นว่าดอกมะลินี้จะบานเต็มที่เพียง ๒–๓ วัน ก็จะเหี่ยวเฉาไป

ฉะนั้นขอให้ทำตัวให้ดีที่สุด เมื่อยังมีชีวิตอยู่ให้หอมที่สุดเหมือนดอกมะลิที่เริ่มแย้มบานฉะนั้น

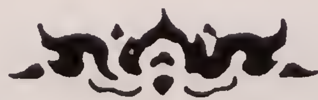
“จงเลือกทำแต่กรรมที่ดี ๆ นะ”

๙. “ทำดีดีกว่าขอพร”

“จงเลือกทำแต่กรรมที่ดี ๆ นะ!”

เตือนให้เตรียมตัวไว้ดำเนินชีวิตต่อไปเป็นคำแทนคำอวยพรอย่างสูงสุดประกอบด้วยเหตุผล เมื่อทำกรรมดีแล้ว ไม่ให้พรก็ต้องดี เมื่อทำชั่วแล้วจะมาเสกสรรปั้นแต่งอวยพรอย่างไรก็ดีไม่ได้ ทำชั่วเหมือนโยนหินลงน้ำ หินจะต้องจมทันที ไม่มีผู้วิเศษใด ๆ จะมาเสกเป่าอวยพรอ้อนวอนขอร้องให้หินลอยน้ำขึ้นมาได้ ทำกรรมชั่วจะต้องล่มจมป่นปี้เสียราศีเกียรติคุณชื่อเสียงเหมือนก้อนหินหนักจมลงไปอยู่กับโคลนใต้น้ำ ทำดีเหมือนน้ำมันเบา เมื่อเทลงน้ำ ย่อมลอยเป็นประกายมันปลาบอยู่เหนือน้ำ

ทำกรรมดีย่อมมีสง่าราศี มีเกียรติคุณชื่อเสียง มีแต่คนเคารพนับถือยกย่องบูชา เฟื่องฟุ้งฟูลอยน้ำ เหมือนน้ำมันลอย ถึงจะมีศัตรูหมู่ร้ายจงใจเกลียดชังมุ่งร้ายอิจฉาริษยา แช่งด่าให้จม ก็ไม่สามารถจะเป็นไปได้ กลับจะแพ้เป็นภัยแก่ตัวเอง ขอให้จงตั้งใจกล้าหาญ พยายามทำแต่กรรมดี ๆ โดยไม่มีความเกรงกลัวหวั่นไหวต่ออุปสรรคใด ๆ ทั้งสิ้น ผู้ที่มีความเลื่อมใสในคุณพระรัตนตรัย ผู้ที่มีความสุขและผู้ที่มีความเจริญประสงค์ใดสำเร็จสมประสงค์ ก็คือผู้ที่ประกอบกรรม ทำแต่ความดีอย่างเดียวนั่นเอง

มองตัว

อมรา มลิลา

มนุสภูมิ

จากศานติสังคม
ปีที่ ๑ ฉบับที่ ๔
กรกฎาคม—กันยายน ๒๕๒๘

มีคำท่านผู้รู้ เปรียบเทียบไว้ว่า โอกาสที่เต่าตาบอดโผล่ขึ้นมาจากก้นมหาสมุทร ที่กำลังปั่นป่วนด้วยคลื่นลมและพายุ จะสามารถว่ายตัดกระแสคลื่น ไปเกาะบนขอนไม้เล็ก ๆ ท่อนหนึ่ง ที่ลอยพัดมากับกระแสน้ำได้นั้น ยากเย็นเพียงไหน โอกาสที่ปฏิสนธิวิญญาณของสิ่งมีชีวิตทั้งหลายจะประสบภพภูมิของมนุษย์ ก็ยากเย็นเพียงนั้น

เต่าตาบอด ก็คือเราท่านทั้งหลาย มีตาเนื้อที่เป็นปกติดี อยู่แต่สัมผัสที่ถูกอิทธิพลของ อวิชชา ความรู้ไม่รอบ รู้ไม่ตรงตามเป็นจริง และอุปาทาน ความยึดมั่นสำคัญผิด ครอบงำทำให้ไม่แตกต่างกับเต่าตาบอด เพราะเราไม่เห็น ไม่รู้วิธีการว่า จะใช้ทุกเวลานาทีแห่งชีวิต ให้บังเกิดประโยชน์สูงสุดแก่ตน แก่เพื่อนร่วมเกิด แก่ เจ็บ ตาย และแก่โลกได้อย่างไร จึงวนเวียนเคว้งคว้าง อยู่ในสังสารวัฏฏะ คือ ห้วงน้ำ มหาสมุทร ที่มีกาม ความยินดียินร้ายใน รูป รส กลิ่น เสียง สัมผัส ธรรมารมณ์เป็นเครื่องผูกพัน ภว ความยากมี อยากเป็น ในสิ่งต้องใจ วิภว ความไม่อยากมี ไม่อยากเป็น ในสิ่งไม่ต้องใจ เป็นต้นว่า ความแก่ ความเจ็บ ความตาย เป็นแรงดูด แรงผลักจิตใจ ให้ว่ายวน อยู่กับกระแสคลื่นเหล่านี้ แสวงหาขอนไม้สำหรับเกาะ คือ ภพภูมิที่ปรารถนา

ใจเป็นพลัง เช่นเดียวกับความร้อน แสงสว่าง ฯลฯ มองไม่เห็นในสเปกตรัมที่ตาปกติมองเห็น จับต้องไม่ได้จึงเรียกว่า "นาม" แต่รู้ว่ามีอยู่ ด้วยคุณสมบัติของความเป็น "ธาตุรู้" ทำให้เรา "รู้" "เห็น" "เป็น" ขึ้นในใจ เมื่อมีผัสสะมากระทบ ระยะทาง และกาลเวลาไม่มีในอาณาจักรของใจ เพราะเพียงแค่ใจปรารถนา ใจก็ไปอยู่ ณ ที่นั้นแล้ว พระพุทธองค์จึงตรัสว่า "ทุกอย่างสำเร็จได้ด้วยใจ"

เมื่อใจเป็นสมบัติที่วิเศษ มหัศจรรย์ เช่นนี้ เราผู้เป็นเจ้าของได้เคยศึกษา หรือพยายามทำความรู้จักกับใจของตนเอง ให้ถ่องแท้บ้างหรือไม่ว่า ใจตนดีชั่ว เป็นประการใดบ้าง

ใจ ซึ่งเป็นธาตุรู้นี้ ประกอบด้วยส่วนที่เป็นจิตสำนึก มีสติสัมปชัญญะ สมาธิ ปัญญา เป็นเครื่องรักษาให้ปลอดภัยจากกิเลส ทำให้เราได้รู้ถึงรสละมุนแห่งความสงบ ศานติ ผาสุก ของธรรม แล้วนำไปเปรียบเทียบกับรสฉูดฉาดบาดอารมณ์ของกิเลส เกิดเป็นความชั่งตวงขึ้น ในใจว่า เราจะเลือกรสใด เป็นอาหารของใจกันแน่ กับส่วนที่เป็นจิตไร้สำนึก ซึ่งสติหยั่งไม่ถึง จิตส่วนนี้ มีอาณาบริเวณประมาณแปดหรือเก้าในสิบส่วนของจิตทั้งหมด จึงเป็นแรงขับเคลื่อน เป็นศักยภาพ ให้เรากระทำ ตอบผัสสะที่มากระทบโดยอัตโนมัติโดยความเคยชิน ที่เป็นราก เหง้าสันดานของเรา

แต่ถ้าเราคอยตั้งสติ เอาจิตสำนึกเป็นด่านกั้น รับผัสสะมาไตร่ตรองด้วยสติปัญญา จนเกิดสัมมาทิฐิ แล้วจึงสนองตอบออกไป การกระทำเหล่านั้นก็จะเป็นมรรค หนทางพาเรา ไปสู่ความสิ้นทุกข์

จิตไร้สำนึกนี่เอง ทำหน้าที่จดจำ บันทึกข้อมูลต่าง ๆ ที่เราได้คิด ได้พูด ได้กระทำ ด้วยกายลงไป กล่าวคือ เป็นประจุกรรม เก็บเม็ดพืชแห่งการกระทำ คำพูด ความคิด ที่รวม เรียกว่ากรรมของตนไว้ จัดสรร หว่าน ไถ ให้ผลิดอกออกผลเป็นวิบาก เพื่อตนจะได้รับผล เมื่อกาลอันควร ในภายภาคหน้า

ใจก็เหมือนกาย เป็นกังวล วุ่นวาย ห่วงหวงอยู่กับอาหาร

อาหารของใจคืออารมณ์ คิดขึ้นตามสัญญา ความจำได้หมายรู้ ที่ฝังเป็นรอยพิมพ์ใจอยู่ ทั้งด้วยความรักและความชัง ปรุงขึ้นใหม่ตามสังขาร ความตรึก นึก คิด ด้วยอิทธิพลของกิเลส ตัณหา อวิชชา อุปาทาน หรือด้วยสติปัญญา

อาหารจึงแบ่งได้เป็นสองประเภท คือ

ประเภทที่เป็นพิษเป็นภัยต่อจิตใจ เพราะอารมณ์ สัญญา สังขาร พาให้คิด คิดแล้ว จิตใจกระสับกระส่าย หมองจากความปกติเป็นจิตใจที่หมดอิสรภาพ กวัดไกว วูบวาบ สุข ทุกข์ ขึ้น ๆ ลง ๆ ตามอารมณ์ที่ครองใจอยู่ แต่ละขณะ แต่ละขณะ อาหารเหล่านี้เป็นสมุทัย ต้นเหตุ แห่งทุกข์ กินเข้าไปแล้ว ทั้งที่ให้ทุกข์ ให้โทษ ก็ถอนตัว ดึงใจ ให้หยุดคิดไม่ได้ เพราะมัวเมา หลงติดในรส ไร้สติ ขาดปัญญารักษาตน

ประเภทที่เป็นประโยชน์ กล่าวคือ ปรุงคิดด้วยสติปัญญาเกิดเป็นมรรค ทางสู่ความ หมดทุกข์ เพราะความคิดที่มาจากสติปัญญาย่อมเป็นเหตุเป็นผล คิดแล้วปัญหาทั้งหลายคลี่คลาย เป็นความสงบเยือกเย็นของใจ

เมื่อรู้จักอาหารของใจแล้ว จะได้คอยกำหนดสติ กลั่นกรองรับแต่อาหารที่มีคุณ-ประโยชน์

เพราะใจปุถุชนคนเรา ย่อมคิดโน่น คิดนี่สืบเนื่องกันไม่มีเวลาหยุด เหมือนผิวน้ำที่ กระเพื่อมเป็นระลอก ต่อเนื่องกัน ระลอกแล้วระลอกเล่า ระลอกเก่าแผ่กว้างสลายไป แล้วก็มี

ระลอกใหม่เกิดขึ้นแทนที่ จนเผลอสติดูเหมือนว่า ระลอกเหล่านี้เป็นระลอกอันเดียวที่กระเพื่อมอยู่เป็นนิจ ความคิดของเราก็เช่นกัน คิดเรื่องนี้จบไปเป็นภาพกรอบหนึ่งบนฟิล์มหนัง แล้วคิดเรื่องโน้น ภาพอีกกรอบถัดไป ... ฯลฯ ... แต่ความที่สติของเราไม่คมพอ จะจับสังเกตอาการเกิดดับ แต่ละเรื่องได้ชัดเจน เราจึงเอาความคิดเหล่านั้น มาหมุนต่อเนื่องเข้าด้วยกัน เหมือนเราหมุนฟิล์มหนังไปด้วยเครื่องฉาย ภาพแต่ละกรอบแต่ละกรอบ เลยแลเสมือนเป็นภาพเดียว ที่เคลื่อนไหวติดต่อกันเกิดเป็นจริงเป็นจังขึ้น จนเราเผลอไปว่า เงาบนจอหนังเป็นคนจริง เมื่อไม่มีสติ อารมณ์เหล่านี้ก็ซึมซาบ อาบย้อม จนจิตใจถูกผูกมัด ยึดมั่น ถือมั่น หมกมุ่นติดอยู่ในอารมณ์นั้น ๆ ปรุงคิดตระเตรียมสภาวะที่ปรารถนา วนไปเวียนมาอยู่เช่นนั้น

ถ้ามีเหตุทำให้เราตายในปัจจุบันขณะนั้น ใจของเราจะติดค้างอยู่ตรงอารมณ์นั้น เหมือนหนังเมื่อเครื่องฉายเสีย ภาพที่เคลื่อนไหวอยู่ จะสะดุดหยุดเป็นภาพนิ่ง ติดอยู่ตรงกรอบนั้น เราก็จะเสวยอารมณ์อันนั้นเป็นภพภูมิ ตราบเท่าที่ไม่มีผัสสะใดมากระทบ ให้ใจเกิดการตอบสนอง ดังได้ยินมาว่า สมัยหนึ่ง มีทมิฬเฒ่าอาศัยอยู่ตามราวป่าทำมาหาเลี้ยงชีพด้วยการล่าสัตว์ ไม่เคยบำเพ็ญบุญ บริจาคทาน หรือรักษาศีล มีความเป็นอยู่เกือบไม่แตกต่างจากสัตว์ บังเอิญลูกชายของทมิฬผู้นี้รู้จักพุทธศาสนา เกิดเลื่อมใสศรัทธา จึงออกบวช

ทมิฬผู้เฒ่าไปเยี่ยมพระลูกชาย พร้อมทั้งนำจีวรฝ้ายที่ทำขึ้นเองไปถวาย ด้วยความงกเงิ่น แกถวายจีวรไม่ถึงมือพระ จีวรจึงตกถูกพื้น บังเกิดเป็นเสียงดังขึ้น เสียงนั้นก่อให้จิตใจของแกปีติ อิ่มเอิบในบุญกุศลที่ตนได้ทำ ต่อมาแกตายแล้วไปเกิดในนรก วนเวียนติดอยู่ในนรกเช่นนั้น จนวันหนึ่ง นายนิรบาลลากตาข่ายสำหรับกั้นสัตว์นรกผ่านมา เสียงที่ตาข่ายกระทบพื้นทำให้แกระหวัดนึกไปถึงตอนถวายจีวรพระลูกชาย จิตใจเกิดปีติ อิ่มเอิบ เป็นเหตุให้จุติจากสัตว์นรก ขึ้นไปเสวยทิพยสมบัติบนสวรรค์

จากเรื่องนี้ จะเห็นได้ว่า อารมณ์ที่ใจหมกมุ่นอยู่แต่ละขณะ ๆ คือภพภูมิที่ตนจะไปบังเกิด พลังแห่งกรรมที่สร้างสมไว้ จะผลักดันให้ปฏิสนธิวิญญาณมีคุณสมบัติสอดคล้องกับกรรมที่ได้กระทำ และบันทึกสะสมอยู่ในประจุกรรม แล้วปฏิสนธิขึ้นในภพที่สมควร บังเกิดขันธ์ห้าขึ้นพร้อม เกิดนามรูป สฬายตนะ เครื่องรับผัสสะทั้งหก ได้แก่ ตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ เพื่อรับผัสสะ คือ รูป เสียง กลิ่น รส กาย สัมผัส และอารมณ์ของใจ เกิดเป็นความรู้สึก เวทนาต่าง ๆ เพื่อรอยพิมพ์ในประจุกรรม จะได้ถูกเร้าให้ตื่นเต็มที่ แล้วแสดงอุปนิสัยดั้งเดิมออกมาโดยครบครัน เหมือนเรานอนหลับตอนกลางคืน แล้วรุ่งเช้าก็ตื่นขึ้นใหม่ ชาติหนึ่งภพหนึ่ง คือวันหนึ่ง พอตายก็เหมือนหลับไป แล้วปฏิสนธิวิญญาณก็ตระเตรียม แสวงหาภพชาติใหม่ ครั้นสำเร็จดังอารมณ์ที่หมกมุ่นยึดมั่นแล้ว ก็บังเกิดเป็นชีวะใหม่ขึ้นมา เหมือนรุ่งเช้า เราตื่นขึ้น

ชีวะใหม่อาจมีรูปกายผิดแผกแตกต่างไปจากชาติภพเดิม แต่จิตที่อาศัยอยู่ในรูปกายนั้นยังจดจำ สะสมกรรมของตนไว้ครบครัน ดังพุทธพจน์ที่ว่า "เรามีกรรมเป็นของตน มีกรรมเป็นแดนเกิดมีกรรมเป็นทายาท มีกรรมเป็นเผ่าพันธุ์ มีกรรมเป็นที่พึ่งอาศัย จักทำกรรมอันใดไว้ดีหรือชั่ว เราจักเป็นผู้รับมรดกแห่งการกระทำนั้น ๆ ของเราสืบไป"

สมัยพุทธกาล มีภิกษุรูปหนึ่ง ปฏิปทาสำรวมน่าเลื่อมใสปฏิบัติตนสมเป็นสุปฏิปันโน อุชุปฏิปันโน ญายปฏิปันโน สามีจิปฏิปันโน ผู้ปฏิบัติดี ปฏิบัติตรง ปฏิบัติเพื่อรู้ธรรมอันเป็นเครื่องออกจากทุกข์ ปฏิบัติสมควรแล้ว หมู่เพื่อนเห็นปฏิปทาของท่าน ก็พยากรณ์กันว่า เมื่อท่านจากภพนี้ไป คงไปสู่ภพภูมิที่สูงกว่ามนุษย์

ท่านไม่ใคร่มีศรัทธาญาติโยม จึงขัดสนปัจจัยไทยทาน จีวรที่ครองอยู่ก็เก่าคร่ำคร่าเริ่มเปื่อยขาด วันหนึ่งพี่สาวมาเยี่ยม เห็นจีวรของท่านหมองเต็มทน จึงกลับไปทอผ้า ตัดเย็บจีวรผืนใหม่ มาถวายพระน้องชาย ท่านรับแล้ว เกิดปีติยินดีในลาภสักการะนั้น

ยังไม่ทันที่จะได้ครองจีวรผืนใหม่ ท่านเกิดเป็นลมปัจจุบัน ชั่วขณะที่จะสิ้นลม จิตกระหวัดไปนึกผูกพันถึงจีวรใหม่ พอพ้นจากภพชาตินี้ ท่านก็ไปเกิดเป็นเล็น เกาะอยู่บนจีวรใหม่ผืนนั้น

พระพุทธองค์เล็งญาณ ทราบเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น จึงมีพุทธฎีกามิให้ผู้ใดเคลื่อนย้ายสมบัติของภิกษุผู้ตาย รวมทั้งจีวรผืนนั้นจนกว่าจะครบ ๗ วัน เพราะเล็นมีอายุ ๗ วัน เมื่อเล็นได้ครอบครองจีวรสมปรารถนา โดยไม่มีผัสสะใด ๆ มากระทบ จนสิ้นอายุขัย จิตที่เคยสงบด้วยองค์ภาวนา ก็กลับมาเป็นอารมณ์ของใจ ครั้นตายไปจึงไปเกิดในเทวโลก ดังเหตุปัจจัยที่ได้สั่งสมไว้

จากอุทาหรณ์เหล่านี้ จะเห็นได้ว่า การเปลี่ยนภพภูมิของสิ่งมีชีวิต เป็นไปตามอารมณ์ที่ใจหมกมุ่น ยึด ติดอยู่

และอารมณ์ที่ใจจะไปยึดถือ ก็ขึ้นกับภูมิหลังของแต่ละบุคคล ถ้าผู้นั้นใจคับแคบไม่เคยช่วยเหลือใคร เมื่อตัวเองเข้าที่คับขัน ก็จะหวาดระแวงทุกคนรอบข้างว่า ไร้น้ำใจต่อตน เป็นความคิดที่อกุศล ถ้าผู้นั้นปิดบังความจริงจากเพื่อน แม้เพื่อนพูดความจริงด้วย ใจที่ไม่บริสุทธิ์ของตน ก็พาให้คิดไปว่าเขาหลอก เลยปฏิเสธคำพูดของเขา

เรากลัวจะไม่ได้มาเกิดเป็นมนุษย์กันอีก แต่ก็ไม่ขวนขวายประกอบเหตุที่สมควรไว้เป็นมรดก พระพุทธองค์ทรงชี้ไว้ว่า ธรรมอันควรแก่ความเป็นมนุษย์ คือ เบญจศีลและเบญจธรรม มีเจตนาของใจ ที่จะสำรวม รักษากาย วาจา ของตนให้เป็นปกติ ไม่ไปเบียดเบียนทำร้ายใคร เอาใจเขามาใส่ใจเรา สิ่งใดที่เราไม่ชอบไม่พอใจ เราก็มีความระงับยับยั้งใจของตนที่จะไม่ประพฤติเช่นนั้นต่อผู้อื่น มีสติตามรู้ไตร่ตรองความคิด คำพูด และการกระทำทางกายแต่ละอัน ๆ ของตน เพื่อทุก ๆ การกระทำ เป็นไปด้วยเหตุผลสมควรรอบคอบ ดีที่สุด

ใจที่มีสัมมาสติเป็นทำนบกั้น เป็นใจที่มีกำลัง มีคุณค่าราคา เพราะไม่พร่อง ไม่รั่วไหลเปล่าประโยชน์ ไม่เป็นอันตราย เฉกเช่นน้ำหลากที่พัดบ้านช่อง วัตถุสิ่งของ ที่ขวางหน้าพังพินาศ

มิเช่นนั้น เราก็ยังคงสงวนรักษาสัตว์โลกที่มีรูปร่างกายเป็นมนุษย์ไว้ได้ แม้จะวิกลวิการ มีความผิดปกตินานัปการที่เกิดจากความพร่องของยีน จากอุบัติเหตุ ฯลฯ ก็ตาม โดยลืมใส่ใจในศักยภาพของจิตใจว่าเป็น "มนุสโส" คือถึงพร้อมด้วย "มนุสภูมิ" ทั้งกายและใจแล้วหรือยัง หรือกายเป็นคน แต่จิตใจเป็นเปรต หิวด้วยกิเลส ตัณหา โกงกินไม่รู้อิ่มรู้พอ ก่อความเดือดร้อนให้เพื่อนร่วมเกิดแก่ เจ็บ ตาย หาประมาณมิได้ จิตใจเป็นสัตว์นรก เพราะร้อนรุ่มในใจแล้วนำความร้อนรุ่มนั้นมาบริหารสาดใส่ผู้เกี่ยวข้องข้างเคียง จิตใจเป็นสัตว์เดรัจฉานโง่ ยึดมั่นถือรั้น ในความเห็นของตน รู้ไม่รอบ รู้ไม่เป็นตามจริง ยิ่งมีอำนาจเท่าใด ขยันเท่าใดความเดือดร้อนยิ่งกว้างไกลเหลือคนา จิตใจเป็นอสุรกาย หวาดกลัวไปตามความไม่รู้เท่าทันตามเป็นจริง คิดไปว่า การเชื่อคำทำนายคือการเกิดสัมมาทิฐิ การเซ่นสรวงบูชานำศิริมงคลมาให้ เราอยู่ดีมีสุขได้ ด้วยมีอำนาจศักดิ์สิทธิ์มาปกป้องรักษายึดสิ่งลึกลับต่าง ๆ เป็นสรณะ

ตราบใดที่เราลืมเอาสติตามรักษา เอาปัญญาแนะสอน ใจของตน ให้ธาตุรู้อันนี้เป็นอิสระจากความหมกมุ่น ยึดผิดเห็นผิดไปตามกิเลส ตัณหา อวิชชา อุปาทาน เราก็พล่าผลาญเวลา ให้กลืนกินโอกาสทองไปโดยเปล่าประโยชน์ เพราะได้มนุสภูมิ ซึ่งเป็นภูมิที่มีศักยภาพครบครันในการจะไถ่ "พุทธะ" ความเป็นผู้รู้ ตื่น เบิกบานของตน จากพันธนาการของมาร แต่กลับหลงระเริง สนุกสนานอยู่ในกรงขัง

ถ้าพิจารณาจากแง่นี้ สิทธิของการดำรงเผ่าพันธุ์มนุษย์ก็ตกอยู่ในสภาวะวิกฤตมานานแสนนาน จนมองไม่เห็นทางรอด

เพราะหากเจ้าตัวตระหนักถึงอันตราย ก็ยังพอมีหนทาง แต่เท่าที่ปรากฏ นอกจากจะไม่เห็นอันตรายแล้ว ยังเข้าใจผิดว่า อันตรายคืออาหารอันโอชะ หลงใหล เสพติด เพลิดเพลินอยู่ด้วยความพึงพอใจ

แล้วใครเล่าจะช่วยเราได้ ?!

ครอบครัวนั้นสำคัญไฉน?

จาก ศานติสังคม
ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๔
กรกฎาคม–กันยายน ๒๕๒๙

ในการสัมมนาอาจารย์แนะแนวของกทม.ครั้งหนึ่ง มีผู้ถามปัญหาว่า ท่านจะช่วยลูกศิษย์ซึ่งเป็นเด็กนักเรียนชั้นประถมปลายได้อย่างไร เพราะพ่อของเด็กผู้นี้ไปอยู่กับผู้หญิงใหม่ ไม่ยอมกลับบ้าน แม่ก็พาผู้ชายอื่นมาอยู่ด้วยแทน ลูก ๆ อยากให้เรื่องนี้เป็นฝันร้ายที่ตื่นขึ้นมาแล้วพบพ่อและแม่ยังอยู่ด้วยกันเหมือนเดิม แต่ความจริงไม่เป็นเช่นนั้น ตัวผู้ถามดั้นด้นไปพบพ่อและแม่ของเด็กต่างวาระกัน เพื่อขอร้องให้แต่ละฝ่ายกลับมาอยู่กินกันเหมือนเดิมเพื่อลูก ๆ แต่ได้รับคำตอบกลับมาว่า ธุระกงการอะไรของตัวด้วย ผู้ถามไม่ทราบจะปลอบเด็กอย่างไรให้ยอมรับความจริงโดยไม่บอบช้ำเศร้าโศกเช่นที่กำลังเป็นอยู่

ปัญหานี้เป็นปัญหาที่พบได้เสมอในครอบครัวที่ขาดหลักใจ เอาแต่ความพึงพอใจ และอารมณ์ของตนเป็นที่ตั้ง ไม่ว่าร่างกายจะเจริญวัยขึ้นไปเท่าใด ๆ แต่จิตใจก็ยังเป็นเยี่ยงทารก เคยเล่นตุ๊กตา ข้าวของเครื่องเล่น แล้วเกิดความเบื่อหน่าย ละทิ้งไปแสวงหาของเล่นใหม่ที่ถูกอัธยาศัย อย่างไร เมื่อมีครอบครัว จิตใจก็ยังคิดนึกและปฏิบัติทำนองเดียวกับเด็กเล่นตุ๊กตาอยู่นั่นเอง

ดิฉันเรียนตอบอาจารย์ท่านนั้นไปว่า ให้ท่านบอกลูกศิษย์ว่า หนูจ๋า เวลาหนูเล่นตุ๊กตาเบื่อแล้ว หนูเองยังทิ้งตุ๊กตาตัวเก่าไปหาตัวใหม่ไม่ใช่หรือ พ่อกับแม่หนูก็เหมือนกัน ท่านเล่นตุ๊กตาตัวเดิมซ้ำซากมาหลายปีเต็มทนแล้ว จนชินตา เกิดความเบื่อยิ่งมองก็ยิ่งเห็นแต่ความเก่าทรุดโทรม สู้ตุ๊กตาตัวใหม่ไม่ได้ ต่างคนก็เลยต่างทิ้งตุ๊กตาตัวเก่าไปหาตัวใหม่ที่น่าเล่นกว่าก็เท่านั้นเอง

พระพุทธองค์ทรงพิจารณาเห็นซึ้งถึงความทุกข์ในหัวใจของสัตว์โลกที่ประสบปัญหาเช่นนี้ ท่านจึงบัญญัติศีลข้อสามขึ้น เพื่อคุ้มครองสวัสดิภาพของครอบครัวทั้งหลาย

ใจของสิ่งมีชีวิตมีธรรมชาติกลับกลอก หวั่นไหวตามสิ่งแปลกและใหม่ที่มากระทบ หากมนุษย์ไม่เหนี่ยวรั้ง ฝึกฝนไว้ด้วยสติปัญญา และเหตุผล ก็จะประพฤติตนไม่แตกต่างจากสัตว์ คือ ใช้ชีวิตให้หมดเปลืองไปด้วยการกิน นอน สืบพันธุ์ไม่เลือกการควรไม่ควร ปล่อยจิตใจให้ตกเป็นทาสของความหวั่นกลัวสิ่งที่มาคุกคามสวัสดิภาพแห่งตน แล้วก็ประพฤติตัวลุ่ม ๆ ดอน ๆ สุดแต่สัญชาตญาณแห่งความกลัว หวั่นระแวงภัยนี้จะบงการไป

ใจที่ตกเป็นทาสของความกลัว คือใจที่ลิดรอนอิสรภาพของตัวเอง ด้วยความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ ตื่นกลัวเงา จนสามารถขายตัวยอมทำสิ่งใดก็ได้ ไม่ว่าดีว่าชั่ว เพียงเพื่อให้ตนรอดปลอดภัยขณะเดี๋ยวนั้น ขาดการไตร่ตรองให้รอบคอบว่า ผลติดตามในระยะยาวจะเป็นเช่นไร อุปมาดั่งปลาที่หิว เห็นเหยื่อเกี่ยวเบ็ดล่ออยู่ ก็ตะกรุมตะกรามงับด้วยความดีใจว่า ตนรอดตายแล้ว แต่ยังไม่ทันไร เบ็ดที่ซ่อนอยู่ก็เกี่ยวปากแน่นหนาจนดิ้นไม่หลุด หมดทางช่วยตัวเองให้พ้นอันตรายได้

สังคมจะอยู่ร่มเย็นเป็นสุข หรือทุกข์เดือดร้อน ก็ด้วยอาศัยครอบครัวแต่ละครอบครัวในสังคมนั้นเป็นเครื่องบ่งชี้ เพราะครอบครัวคือหน่วยเล็กที่สุด ที่เป็นแกน เป็นแก่น เมื่อนำแต่ละหน่วยแต่ละหน่วยมาประกอบเข้าด้วยกัน จึงมีสังคมเป็นหมู่บ้าน ตำบล อำเภอ ประเทศชาติขึ้นได้ การพัฒนาประเทศหรือคุณภาพชีวิตจะบรรลุผลไม่ได้ หากไม่เริ่มเจาะลึกลงไปที่คุณภาพของครอบครัวแต่ละครอบครัว

สวัสดิภาพของครอบครัว ขึ้นอยู่กับความซื่อสัตย์ไว้วางใจซึ่งกันและกัน เคารพในสิทธิเสรีภาพของกันและกันตามควร เพราะต่างคนต่างมาจากภูมิหลังที่แตกต่างกัน จริตนิสัยไม่เหมือนกัน อาจเปรียบได้กับนิทานเรื่องกบกับหนู

ครั้งหนึ่งมีกบกับหนูเป็นเพื่อนรักกันมาก จนสาบานต่อกันว่า ถ้าใครประสบอันตรายหรือเป็นอะไร อีกฝ่ายยอมตายแทนได้และเพื่อพิสูจน์ความเป็นเพื่อนร่วมเป็นร่วมตายนี้ ทั้งคู่ก็ตกลงปลงใจผูกขาข้างหนึ่งของตนเข้าด้วยกัน เพื่อไปไหนจะได้ไม่มีทางพลัดพรากจากกัน แม้ในยามนอน วันหนึ่ง ทั้งคู่เดินผ่านมาถึงสระใหญ่ น้ำในสระใสน่าแหวกว่าย กบลืมไปว่าขาข้างหนึ่งของตัวผูกติดอยู่กับหนู ก็กระโดดลงไปดำผุดดำว่ายด้วยความเบิกบานสำราญใจ หนูซึ่งว่ายน้ำไม่เป็น พยายามร้องเรียกกบเท่าไร ๆ ก็ไม่ได้ผล เพราะกบไม่ได้ยิน ผลที่สุดหนูก็สำลักน้ำจนขาดใจตาย บังเอิญเหยี่ยวตัวหนึ่งบินผ่านมาเห็นซากหนูผลุบ ๆ โผล่ ๆ อยู่ที่ผิวน้ำก็โฉบลงมาคาบขึ้นไป กบที่ยังดำผุดดำว่ายอยู่ก็พลอยติดขึ้นไปด้วย เลยเป็นเหยื่อแก่เหยี่ยวไป

สามีภรรยาก็เปรียบได้กับกบและหนู ต่างฝ่ายต่างมีชีวิต จิตใจ และเอกลักษณ์ของตนเมื่อมาอยู่ร่วมกันก็ควรประพฤติตนดุจไม้สองต้นที่ขึ้นเคียงกัน ต่างมีร่มเงาของตน ถ้อยทีถ้อยอาศัยเกื้อหนุนจุนเจือ เอื้ออาทรต่อกัน ไม่ใช่ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งดึงดันเอาแต่ใจของตน บีบบังคับให้อีกฝ่ายต้องผ่อนปรนโอนอ่อนตาม จนไม่เหลือความเป็นตัวของตัว

เมื่อตกลงปลงใจร่วมหุ้นส่วนชีวิตกันแล้ว ก็ต้องวางเดิมพันด้วยความซื่อตรงต่อกันฝึกฝนใจของตนไม่ให้เผลอไปซัดส่ายติดข้องพอใจผู้อื่นที่ไม่ใช่คู่ครองของตน หากเผลอใจแวบออกไปตามสัญญาอารมณ์ หรือความปรุงคิด ก็ต้องระงับดับให้สิ้นซาก เพราะชีวิตจริงไม่ใช่การเล่นตุ๊กตา นอกจากรูปกายที่เห็น ๆ กัน ตุ๊กตาชีวิตยังมีสิ่งพิเศษที่เรียกว่า “จิตใจ” สอดแทรกอยู่ด้วย

จิตใจนี้รู้จักเจ็บปวด เสียใจ ดีใจ สุข ทุกข์ ต่าง ๆ นานา ตามสิ่งกระทบ

เมื่อเกิดความรู้สึก รับรู้สนองตอบสิ่งกระทบแล้ว ก็ไม่หยุดยั้งแค่นั้น หากยังปรุงคิดแต่งเติมต่อไปตามความระแวงสงสัย หรือความยึดมั่นถือรั้นตามความเชื่อ ความฝังใจของตนโดยไม่มีเหตุมีผล

จิตใจที่มีธรรมชาติกลับกลอก หวั่นไหวตามอารมณ์ อาจพลิกหน้ามือเป็นหลังมือจากรัก หวงแหน เป็นแค้นเคือง อาฆาตพยาบาท จองเวรเข่นฆ่ากันถึงอาสัญได้ หรือถ้าจิตใจไม่หยาบกร้านถึงขั้นลงกายกรรม ก็ลดหลั่นมาเป็นแค่วจีกรรม ด่าทอ ตัดพ้อต่อว่าพิไรรำพันขู่เข็ญ ประหัตประหารเชือดเฉือนน้ำใจกันด้วยลมปากหรือเบาบางกว่านั้น ก็สะกดอดกลั้นกายวาจาให้เป็นปกติ แต่ใจระทมขมขื่น ทุกข์โทมนัส คับข้อง น้อยแหนง ขัดเคืองใจ เหมือนฝีที่กลัดหนองอยู่ภายใน เจ็บปวดร้าวระบม แต่ผิวหนังภายนอกดูปกติดีอยู่

นี่เฉพาะคู่กรณีกันเอง

ถ้าแผ่แวดวงไปถึงผู้เกี่ยวข้อง เกิดท่านผู้มีอำนาจพอออกพอใจคู่ครองของผู้อื่น หรือลูกที่พ่อแม่หวงแหน ก็อาจใช้อำนาจเป็นเครื่องต่อรอง บีบบังคับ หรือเข่นฆ่าเจ้าของ เพื่อให้สำเร็จในสิ่งซึ่งตนปรารถนา ทำให้ศีลข้ออื่น ๆ วิบัติตามไปยับเยิน

ครอบครัวจึงเป็นรากเหง้าของศีลธรรม จรรยา และความสงบผาสุกของมนุษยชาติ

เพราะมนุษยชาติเป็นสมาชิกของกามภพ มีวัตถุกาม รูป เสียง กลิ่น รส กายสัมผัสและอารมณ์ของใจ เป็นเหยื่อล่อจิตใจที่ขาดการฝึกฝน ประมาทขาดสติ ให้หลงใหล มัวเมาตกเป็นทาส ก่อความผิดพลาด ทุกข์ เดือดร้อนให้ตนเองและผู้เกี่ยวข้องทำนองเดียวกับกบและหนู

เราจึงต้องขวนขวายฝึกอบรมจิตให้ไม่ประมาทขาดสติ พิจารณาสิ่งกระทบให้รู้เท่าทันตามเป็นจริง ดำเนินชีวิตด้วยความมีเหตุมีผล มีธรรม เป็นหลักคุ้มครองใจ ฟูมฟักทำนุบำรุงลูกให้มีจิตใจอบอุ่นมั่นคง อิ่มเต็มด้วยความรักเอาใจใส่เข้าใจของพ่อและแม่ เพื่อลูกจะได้เติบโตขึ้นมาเป็นหน่วยหนึ่งของสังคม ที่มีสมรรถภาพและคุณภาพไม่ใช่เป็นคนจิตใจพิการหวาดกลัว ผวาจากประสบการณ์ที่หลอกหลอน ฝังลึกเหมือนฝันร้ายอันสยดสยองของเด็กนักเรียนชั้นประถมปลายผู้นั้น แล้วมีผลเขย่าขวัญจนชีวิตเบื้องหน้าของเขาผิดพลาดล้มเหลวเพราะความกลัว ความขาดความเชื่อมั่นในตนเอง อันเป็นผลจากแผลฉกรรจ์ที่ฝังลึกอยู่ในจิตใจจนเกินการเยียวยาแก้ไข กลายเป็นคนหวาดระแวง ขาดความรักใคร่ไว้วางใจในผู้คนรอบข้าง

จิตใจที่มีสุขภาพสมบูรณ์แข็งแรง มีความซื่อตรง ไว้เนื้อเชื่อใจในกันและกันแล้วจะเกิดพลัง สามารถฟันฝ่าแก้ไขปัญหานานัปการที่เรียงตัวเข้ามา ให้ลุล่วงไปได้ด้วยดี เพราะเชื่อมั่นในศักยภาพของความเป็นคน

มีคำกล่าวไว้ว่า “เพราะบุคคลอับปัญญา จึงไร้ทรัพย์ ไร้อิสริยยศ ไร้ทุกอย่างมีสิ่งใดก็ไม่อาจเก็บงำ รักษาไว้เป็นสมบัติของตนได้”

ถ้าเราฝึกตนให้เป็นชาวพุทธคือ รู้ ตื่นจากความหลงผิด ว่องไว รู้ตัวทั่วพร้อมด้วยความมีสติสัมปชัญญะ ปัญญา เราจะไม่อับจนกับปัญหาชีวิต เพราะอุปสรรคต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นล้วนเป็นแบบฝึกหัดให้เราทดสอบตัวเอง เพิ่มพูนฝึกปรือให้สติปัญญาแหลมคมทันท่วงทียิ่ง ๆ ขึ้น

พระพุทธองค์ทรงสอนให้เรารักษาความเป็นไทของเราไว้พยายามทำตนให้เป็นที่พึ่งแห่งตนในทุกกรณี หากจำเป็นต้องพึ่งพิงอาศัยผู้อื่น ก็ต้องไตร่ตรองด้วยสติปัญญาให้รู้แน่ชัดว่าการพึ่งพิงนั้นไม่เป็นการเอาตัวเองไปผูกมัด ล่อแหลมต่อการขาดศีล เสื่อมธรรม

เราวิ่งตามความเจริญทางวัตถุกันจนลืมใคร่ครวญว่า นั่นคือสิ่งที่เราต้องการแน่แล้วหรือ เราใช้เวลาให้หมดไปด้วยการเสาะแสวงหาความมั่นคงทางวัตถุ ซึ่งพระพุทธองค์ตรัสว่าเป็นสมมติกล่าวคือ เป็นสิ่งที่ไม่จีรังยั่งยืน มีธรรมชาติแปรเปลี่ยนอยู่ทุกขณะ ไม่มีสาระแก่นสารในตัวเอง ใครเผลอใจไปยึดมั่นสำคัญหมายก็ต้องทุกข์ ไม่มีทางหลีกเลี่ยง แต่เราก็เผลอสติหลงไปว่า มันมีสาระมั่นคง ถาวร

เลยถลำวิ่งติดตามตะครุบเงา

จนลืมความจริง ลืมเอาใจใส่ ศึกษา ดูแล ฟูมฟัก "ใจ" ให้ได้อาหาร ได้พักผ่อนได้เรียนรู้และพัฒนาตนขึ้นไปโดยลำดับสมคุณค่าที่ได้เกิดมาเป็นคน แหวกว่ายออกมาจากกระแสของการกิน นอน สืบพืชพันธุ์ และกลัว มาเป็นมรรคาของการเจริญสติสัมปชัญญะปัญญา

เราเคยเติบโตขึ้นมาพร้อมกับความเคารพกตัญญูรู้คุณพ่อแม่ พยายามประพฤติตนเป็นคนดี ช่วยเหลือแบ่งเบาภาระงานการของท่านตามความสามารถ แต่บัดนี้ความวิปริตแปรปรวนของสังคมมีผลต่อทัศนคติของเยาวชน ทำให้บิดเบี้ยวปรวนแปรตามไป

นึกศึกษาปีสุดท้ายของมหาวิทยาลัยแห่งหนึ่งส่งกระดาษสอบเปล่า อาจารย์ที่รับผิดชอบเรียกตัวนักศึกษามาพบเพราะเป็นเด็กมีประวัติดีมาตลอด เมื่อพบกัน เด็กชี้แจงกับอาจารย์ว่าเขาเจตนาส่งกระดาษเปล่า เพื่อให้สอบตก จะได้เป็นการสั่งสอนพ่อให้รู้สำนึกเสียบ้างเพราะตลอดมาที่ตั้งใจเล่าเรียน ก็เพื่อเป็นรางวัลให้พ่อชื่นใจ มาบัดนี้พ่อบังอาจขัดใจไม่ยอมซื้อรถยนต์ให้ ทำให้น้อยหน้าเพื่อน เมื่อพ่อทำร้ายจิตใจเขา ทำให้เขาเสียใจผิดหวัง เขาก็จะสอนให้พ่อรู้บ้างว่า ความเสียใจผิดหวังนั้นรสชาติอย่างไรบ้าง

ถ้าผลิตผลสำเร็จรูปของครอบครัวเป็นทำนองนี้ มนุษย์โลกคงถึงจุดพินาศ เพราะจิตใจที่สามารถเป็นภาชนะรับธรรมได้นั้นต้องมีความกตัญญูกตเวทีต่อพ่อแม่เป็นฐานอันแน่นหนามั่นคงรองรับอยู่ ถ้าลูกคนใดทำให้พ่อแม่โศกเศร้า เสียใจ ผิดหวัง ความประพฤตินั้นก็เข้าทำนองฆ่าพ่อ ฆ่าแม่ จัดอยู่ในประเภทอนันตริยกรรม เป็นเครื่องกางกั้นมรรคผลจากใจดวงนั้นในปัจจุบันชาติ

ถ้าครอบครัวผลิตแต่ราบมนุษย์ที่มีจิตใจเถื่อนคะนองไร้ธรรมขึ้นมาเป็นธรรมดาเช่นนี้ มนุษยโลกย่อมตกอยู่ในมิคสัญญี

ทำอย่างไร เราจึงจะแก้ไข ควบคุมคุณภาพของผลิตผลของเราได้

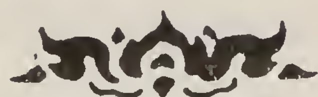
เราต้องแก้ที่ตัวเราแต่ละคน แต่ละคน แต่ละคน ...

เพราะแต่ละคนเหล่านี้ คือ พ่อพิมพ์ แม่พิมพ์ ของครอบครัว ลูกจะเรียนรู้ และฝังใจจำจากความประพฤติของพ่อแม่มากกว่าคำที่พ่อแม่พร่ำสอน เพราะสิ่งที่เห็นด้วยตามีอิทธิพลฝังลึกต่อจิตใจมากกว่าสิ่งที่สัมผัสด้วยหู ดังภาษิตที่ว่า การกระทำมีเสียงดังกว่าคำพูด

เราแต่ละคนต้องตระหนักในคุณค่าของจิตใจที่มีคุณภาพ มีกำลัง แล้วอดทนพากเพียรฝึกฝนใจตนเองให้บริหารจิตใจของตัวโดยสม่ำเสมอ จนเกิดเป็นอุปนิสัยเหล่านั้นขึ้น ไม่ใช่ฝืนแสร้งทำเป็นครั้งคราวต่อหน้าผู้อื่น

สัจธรรมเป็นของจริงแท้ ถ้าเราเอาความปนปลอมเข้ามาแทรกในจิตใจแล้ว จิตใจนั้นก็ไม่สามารถสัมผัสเข้าถึงสัจธรรมได้ เพราะความจริงกับความปลอม เป็นเหมือนน้ำกับน้ำมันแยกเป็นคนละสัดละส่วน ไม่อาจคลุกเคล้าเข้ากันเป็นเนื้อเดียวได้

ครอบครัวจะเป็นบ้านที่อบอุ่นด้วยน้ำใจไมตรี แข็งแกร่งด้วยพละกำลัง มีคุณภาพเป็นฐานของสังคมที่พัฒนาก้าวหน้า สงบผาสุกได้ ก็ต่อเมื่อแต่ละหน่วยในครอบครัวรู้จักฝึกจิตใจของตนให้มีสติสัมปชัญญะ ปัญญา เป็นเครื่องคุ้มครองแนะสอน รับทุกสภาวะที่เกิดขึ้นตามเป็นจริง และสนองตอบไปด้วยเหตุผล เมตตา สัจจะ และยุติธรรม

อุปสรรคในชีวิต

จากวิชา "ปรัชญาชีวิต" สำหรับนักศึกษาแพทย์ปีที่ ๑
ปีการศึกษา ๒๕๒๒
คณะแพทยศาสตร์ศิริราชพยาบาล

อุปสรรค คือสิ่งที่เข้าไปขัดข้อง ความขัดข้อง ความลำบาก เครื่องกีดกั้น หรืออันตราย

ชีวิต คืออัตภาพ ความเป็นอยู่

ดังนั้น อุปสรรคในชีวิตจึงหมายถึงสภาวะที่ขัดข้องหรือกีดกั้นต่อดุลปกติของความเป็นอยู่ หากสิ่งที่เรียกว่าอุปสรรคจะเกิดขึ้นเสมอกันในชีวิตของทุกบุคคล มันก็คงไม่ก่อปัญหา แต่เพราะเหตุว่า มันเลือกเกิดไม่สม่ำเสมอ ไม่มีกฎเกณฑ์ และดูเสมือนไม่มีความยุติธรรม คนทั้งหลายจึงรังเกียจอุปสรรค และคิดว่ามันเป็นสิ่งชั่วร้ายที่ไม่พึงปรารถนา

ปัญหานี้มีมาแต่ครั้งพุทธกาล หรืออาจมีมาก่อนหน้านั้นก็เป็นได้ แต่ไม่มีใครบันทึกไว้เป็นหลักฐาน

สมัยซึ่งพระพุทธเจ้าประทับ ณ เชตวันมหาวิหาร ได้มีผู้ทูลถามพระพุทธองค์ว่า อะไรเป็นเหตุ เป็นปัจจัย ให้มนุษย์ที่เกิดมามีความเป็นอยู่ทราม และประณีตต่าง ๆ กัน เป็นต้นว่า บางคนอายุสั้น บางคนอายุยืน บางคนแข็งแรง บางคนเต็มไปด้วยโรคภัยไข้เจ็บ บางคนบริบูรณ์ด้วยทรัพย์ ยศ อำนาจ เฉลียวฉลาด แต่บางคนยากจน ไร้ทรัพย์ อับปัญญา ทำสิ่งใดก็ประสบแต่ความหายนะ วิบัติ ทรุดโทรมเสื่อมทรามลงเรื่อย ๆ

พระพุทธองค์ตรัสตอบว่า สัตว์ทั้งหลายมีกรรมเป็นของตน เป็นทายาทแห่งกรรม มีกรรมเป็นกำเนิด มีกรรมเป็นเผ่าพันธุ์ มีกรรมเป็นที่พึ่งอาศัย จักทำกรรมอันใดไว้ ดีหรือชั่ว จักเป็นผู้รับผลของกรรมนั้น ๆ กรรมย่อมจำแนกแจกสัตว์ให้ทรามและประณีตต่าง ๆ กัน

กรรมหมายถึงการกระทำที่เราทำลงไปด้วย กาย วาจา หรือใจ เรียกกายกรรม วจีกรรมและมโนกรรมตามลำดับ

เมื่อเราทราบดังนี้แล้ว จะได้ระมัดระวัง เอาสติจดจ่อ เอาปัญญาไตร่ตรอง แนะสอนใจ ให้รอบคอบ ถี่ถ้วน ระมัดระวังทุกครั้งที่คิด พูด หรือทำสิ่งใด เพื่อจะได้เป็นกรรมดีกรรมประณีต

เมื่อเป็นดังนี้ เท่ากับเราสามารถควบคุมเหตุส่วนหนึ่งได้ แต่กรรมที่เราเคยทำมาแล้วแต่เก่าก่อน ซึ่งเราไม่สามารถจำได้ทั้งหมดนั้น ก็ยังมีเหลืออยู่ ไม่ได้หายหกตกหล่นไปไหน และยังมีกำลังพร้อมที่จะส่งผล ดังนั้นสิ่งที่จะเกิดขึ้นในชีวิตจึงเป็นสิ่งที่เรายังไม่อาจควบคุม

โดยเด็ดขาดทั้งหมดได้ เมื่อทราบชัดดังนี้ และเตรียมใจของเรา ให้พร้อมที่จะเผชิญกับอุปสรรค ปัญหาทุกอย่างก็ง่ายขึ้น เพราะใจนั้นเป็นสิ่งสำคัญ ทุกอย่างจะสำเร็จได้ก็ด้วยใจเท่านั้น

ใจที่เต็มใจ พอใจ กับสภาพความเป็น ความมี ของตัว เป็นใจที่สงบ เป็นใจที่มีกำลัง เป็นใจที่ร่ำรวย เพราะมีความอิ่มเต็มอยู่ในตัวเอง ไม่ได้หิวโหยเพราะเที่ยวเพ่งเล็งอยากได้ ไม่ได้เหน็ดเหนื่อยเมื่อยล้าเพราะเที่ยวแสวงหา ไม่ได้เห้งแล้งเห็นแก่ตัว เพราะพอใจเต็มใจในตัวเองอยู่แล้ว ใจชนิดนี้แม้จะอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ยากจนทุกข์ยาก ก็สามารถขวนขวายก่อร่างสร้างตัวขึ้นมาจนสำเร็จ เพราะมีผู้กล่าวไว้ว่า ในโลกนี้ไม่มีสิ่งของที่ใช้ไม่ได้ ทุกสิ่งเมื่อไปอยู่ในที่ที่เหมาะสม จะกลายเป็นสิ่งที่ดีที่สุด

อุปสรรคเกิดขึ้น เพราะเราไม่พอใจในสิ่งที่มีอยู่ หรือเป็นอยู่ หากไปเพ่งเล็งอยากในสิ่งที่คนอื่นมี คนอื่นเป็น เมื่อทราบสาเหตุดังนี้แล้ว ก็แก้ไขที่ใจของเรา เพราะหากเรายังปล่อยใจให้เพ่งเล็งอยากอยู่ ผลที่เกิดย่อมทรุดโทรมลงโดยลำดับ เพราะใจที่มัวเพ่งอยากจะไม่มาใส่ใจในหน้าที่การงานของตน ทำให้ผลงานที่ออกมาไม่มีคุณภาพ หรือผิดพลาด บกพร่อง เป็นเหตุให้ถูกตำหนิหรือถูกลงโทษได้ จิตใจก็ยิ่งขุ่นมัว หงุดหงิด หนักเข้า ก็ยิ่งคิดน้อยใจ ไม่พอใจในความมี ความเป็นของตนหนักขึ้นอีก เหมือนพายเรือวนอยู่ในอ่างเหน็ดเหนื่อยเมื่อยล้า แต่ไม่มีอะไรดีขึ้นเลย

ตรงกันข้าม ถ้าเราหันไปพิจารณาเรื่องกรรม และน้อมใจให้เชื่อว่า สิ่งที่เรากำลังเผชิญอยู่เฉพาะหน้านี้ เป็นผลสืบเนื่องมาแต่การกระทำของเราเอง หากเราไม่ชอบ ก็พึงระวังสิ่งที่จะกระทำแต่บัดนี้เป็นต้นไป ให้รอบคอบ ให้ดี ให้ประณีต เพื่อผลที่เกิดขึ้นในภายหน้า จะได้ไม่คับข้อง เป็นอุปสรรคเช่นขณะนี้ ขณะเดียวกันก็ทำใจของเราให้เต็มใจ ปลงใจพอใจรับสภาวะที่กำลังเป็นอยู่นี้ เมื่อใจของเรายอมรับแล้ว ความหงุดหงิดขุ่นมัวก็หมดไป ความทุกข์ที่เกาะกินจิตใจอยู่ก็คลี่คลายออก ทำให้เกิดสติปัญญาที่จะขบคิด หาทางปัดเป่าความขัดข้องนี้ให้ลดไป หมดไป หรือหาลู่ทางที่จะทำให้ดีที่สุด ให้เกิดประโยชน์มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ ซึ่งเท่ากับเป็นการนำสิ่งที่มีอยู่ไปใส่ในที่ที่เหมาะสม เพื่อมันจะได้เอื้อประโยชน์เป็นผลดีที่สุดขึ้นมา

อุปสรรคเกิดได้จากความยึดมั่นถือมั่น บางครั้งสิ่งที่ไม่ควรเป็นปัญหา ก็เป็นปัญหาใหญ่โตลุกลามออกไปได้ เพียงเพราะต่างฝ่ายต่างยึดอยู่ในความเชื่อของตนโดยไม่ฟังเหตุผลของกันและกัน ขอให้เราระลึกไว้ว่า ในโลกนี้ไม่มีสิ่งที่เรียกว่าดี หรือสิ่งที่เรียกว่าชั่ว แต่ความคิดของมนุษย์เราต่างหากที่ไปสมมติ บัญญัติให้มันเป็นไปดังนั้น

ถ้าเรายอมรับความจริงข้อนี้แล้ว ก็เป็นการง่ายที่จะรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นด้วยใจเป็นกลาง เพราะเราสามารถวางความเชื่อ ความฝังใจที่เคยถูกอบรมมา แล้วเปิดใจ

ของเราให้ฟัง และไตร่ตรอง หาเหตุและผลตามคำอธิบายของผู้อื่นแล้วจึงตัดสินลงความเห็นว่าความคิดของเรา หรือของท่านที่มีประโยชน์ มีน้ำหนักมากกว่ากัน เมื่อเห็นเหตุและผลพร้อมแล้ว ก็เป็นอันตกลงกันได้ด้วยดี ที่จะเลือกใช้อันเหมาะสมอุปสรรคก็หมดไป

มนุษย์เราสร้างทุกข์ สร้างอุปสรรค ให้กับตนเองมากกว่าที่ผู้ใดใครอื่นจะสร้างให้ เพราะเราสร้างกรอบแห่งความคิด ความยึดมั่น ขึ้นมาจำกัดเสรีภาพแห่งความคิดของเรา โดยไม่รู้สึกตัว หากสิ่งใดไม่คล้อยไปตามกฏเกณฑ์ที่เรายึดอยู่ เราก็หงุดหงิดคับข้อง พยายามหันเหบังคับให้มันเอนเอียงมาสู่ความเชื่อของเรา โดยมิได้ศึกษาพิจารณาเหตุการณ์ตามสภาพความเป็นจริง หรือใช้เหตุและผล ไตร่ตรองดูความเหมาะควรในแต่ละกรณี ความยึดมั่นนี้จัดเป็นจุดบอดแห่งปัญญาที่น่ากลัว เพราะมันทำให้ผู้รู้เป็นบ้ามานักต่อนักแล้ว เมื่อใจของเราเพ่งอยู่ในความคิดของตน แม้จะทำกิริยาฟัง ก็เพียงสักแต่ฟังหาได้ยินเสียงไม่ แม้ตาจะลืมอยู่ ทำกิริยามอง ก็สักแต่มอง แต่ไม่เห็นตามสภาพความเป็นจริงที่ปรากฏอยู่ ยกตัวอย่างเช่นเราเคยพิสูจน์ได้เนือง ๆ ว่า ทุกครั้งที่เกิดของหายขึ้น นาย ท. จะเป็นผู้ขโมย ความจริงข้อนี้เป็นข้อรับกันโดยปริยายว่า นาย ท. เป็นคนมือไว ไว้ใจไม่ได้ วันหนึ่งเงินในความรับผิดชอบของเราจำนวนหนึ่งหายไป เราก็ปักใจทันทีว่านาย ท. เป็นขโมย มิไยนาย ท. จะปฏิเสธ จะชี้แจงว่าไม่รู้ไม่เห็น เราก็ไม่ฟัง ยิ่งนาย ท. พยายามแสดงความบริสุทธิ์ เราก็ยิ่งบันดาลโทสะ เพราะใจของเราเชื่อมั่นเสียแล้วว่า ความคิดของเราถูก ๑๐๐% เรามีข้อพิสูจน์แต่อดีตเป็นเครื่องสนับสนุน นาย ท. พยายามอ้อนวอนให้เรานึกทบทวนว่า เราเอาไปวางลืมเสียที่ไหนหรือเปล่า โทสะของเราก็ทวีถึงที่สุด ด้วยเห็นไปว่านาย ท. บังอาจกล่าวโทษเราเพื่อกลบเกลื่อนความผิดของตน จึงไล่นาย ท. ออกจากงาน แต่การณ์กลับปรากฏว่าเราได้นำเงินจำนวนนั้นไปวางลืมไว้ที่อื่นจริง เพิ่งได้กลับคืนมาหลังจากที่นาย ท. ออกจากงานไปเรียบร้อยแล้ว

สิ่งผิดพลาดเหล่านี้เอง คืออุปสรรคต่อความก้าวหน้าของเราเพราะผู้บังคับบัญชาย่อมต้องคิดหนัก ในการที่จะมอบตำแหน่งหน้าที่ปกครองคนให้เรา ด้วยไม่แน่ใจว่า เราจะให้ความเที่ยงธรรม และความผาสุกแก่บุคคลใต้ปกครอง ได้ดีเพียงไร ครั้นเพื่อนร่วมงานได้รับพิจารณาเลื่อนตำแหน่งล้ำหน้าไป แทนที่เราจะใคร่ครวญหาเหตุผล และแก้ไขข้อบกพร่องของเรา เรากลับน้อยอกน้อยใจ โทษโชควาสนาหรือพาลไปคิดอิจฉาเพื่อน ไปกล่าวหาเจ้านายว่าไม่ยุติธรรม ซึ่งเป็นการสร้างความคับข้องให้กับใจของเราเพิ่มขึ้น โดยไม่มีเหตุผล

หรือหากเพื่อนฝูงระมัดระวัง เวลาพูดจาแลกเปลี่ยนความคิดกับเราเพราะไม่ต้องการเป็นชนวนให้เกิดการทะเลาะวิวาท ในกรณีที่เกิดมีความคิดเห็นต่างกับเรา เราก็ไปจับผิดหงุดหงิดว่า เพื่อนฝูงตีตัวออกห่าง เพราะเห็นว่าเราหมดความสำคัญ ใจที่ไม่สงบ ไม่อิ่ม ไม่พอใจกับความมี ความเป็นของตน ก็ยิ่งเสริมให้สถานการณ์ทรุดโทรมลงไปเรื่อย ๆ ในที่สุด

เราก็กลายเป็นคนหงุดหงิด คับแคบ ไร้น้ำใจต่อคนรอบข้าง มองโลกในแง่ร้าย ทำให้เรามีชีวิตอยู่อย่างแห้งแล้ง เหมือนต้นไม้ตายซาก ที่ยังยืนต้นอยู่ แต่ไร้ชีวิตจิตใจ จัดเป็นการตายทั้งเป็น

จุดบอดแห่งปัญญานี้ ถ้าไม่เอาสติคอยระวังสอดส่องไว้ อาจทำให้เราก่อความผิดพลาด ซ้ำแล้วซ้ำอีกได้ อาชีพอื่น ๆ เมื่อทำผิดพลาดแล้ว ยังอาจกลับไปแก้ไขที่ผิดได้ แต่ผู้พิพากษาที่ตัดสินประหารชีวิตผู้บริสุทธิ์ลงไปแล้ว จะกลับไปขุดหลุมเอาชีวิตคืนมาจากซากศพไม่ได้ หรือหมอที่ไม่ตรวจคนไข้ให้รอบคอบ ปล่อยคนไข้ไส้ติ่งอักเสบกลับบ้าน ด้วยคิดว่าคนไข้ประสาท ครั้นรุ่งขึ้น คนไข้ไส้ติ่งแตก กว่าจะมาถึงหมอ กว่าจะเตรียมผ่าตัดได้ คนไข้ก็อาจตายไปก่อน หรือหากไม่ตายก็อาจเกิดโรคแทรกซ้อน ซึ่งเราป้องกันได้ หากได้รับการรักษาที่ถูกต้องแต่แรก

ตัวอย่างเหล่านี้ มีอีกนับไม่ถ้วน แต่ยกมาเพื่อเป็นอุทาหรณ์ให้เป็นเครื่องเตือนใจว่า ไม่ว่าจะทำสิ่งใด จงเปิดใจให้ว่าง อย่าตั้งความเห็น หรือความเชื่อมั่นใด ๆ ขึ้นก่อนที่จะได้พิจารณาตามสภาพความเป็นจริงโดยรอบเสียก่อน

อุปสรรคส่วนใหญ่นั้น ไม่ได้มาจากวัตถุภายนอก หากมาจากจิตใจ จากความยึดมั่นถือมั่นของเราเอง เมื่อเป้าหมายที่ตั้งไว้สูงเกินกว่าจะทำให้สำเร็จได้ เราจะเกิดความรู้สึกว่าสิ่งนั้นมีอุปสรรคมาขัดขวาง แทนที่จะสำรวจดูว่า เป้าหมายที่ตั้งไว้นั้น สมเหตุสมผลเพียงใด สามารถทำให้สำเร็จได้หรือไม่

เรามักคิดกันว่า อุปสรรคคือความขาดแคลน แต่ลืมคิดไปว่า บางครั้งความมากเกินพอ ก็อาจเป็นอุปสรรคได้เช่นกัน

การรวบความรับผิดชอบเข้ามาไว้ที่เดียว โดยไม่คำนึงถึงความสามารถว่า โดยความเป็นจริงแล้ว จะทำได้แค่ไหนเพียงใด ก็สามารถก่อความเดือดร้อนวุ่นวาย ต่อระบบการดำเนินงานได้ คนเรามีแนวโน้มที่จะคิดว่าตนเท่านั้นที่สามารถทำทุกอย่างได้ดีกว่าผู้อื่น แต่ลืมคิดไปว่า อะไรเป็นสิ่งสำคัญ อะไรควรทำก่อน ทำหลัง และประสิทธิภาพในการทำงานของเรา มีแค่ไหน เพียงไร ถ้าเราไม่ฝึกตนให้เป็นคนใจกว้าง กระจายความรับผิดชอบออกเป็นส่วน ๆ และแบ่งให้ผู้อื่นได้มีโอกาสรับเอาภาระไปจัดทำบ้างแล้ว บ้านนั้น สังคมนั้น หรือหน่วยงานนั้นคงเจริญรุ่งเรืองยาก เพราะผู้อยู่ร่วมด้วยคงไม่กล้าปวารณาตัวเข้ามาช่วยเหลือ ด้วยเกรงว่า จะไม่เป็นที่ถูกอัธยาศัยของเรา หรือเมื่อช่วยแล้ว แทนที่เราจะชื่นชมยินดี กลับต้องเอางานส่วนนั้นไปตรวจ หรือทำซ้ำใหม่ ผลที่สุด คนที่เคยเสนอตัวมาช่วยก็คงรามือไป เพราะไม่เห็นประโยชน์ในการช่วยหนักเข้าเราก็ถูกปล่อยให้แบกภาระทุกอย่างอยู่แต่ผู้เดียว ความเหนื่อย ความรีบที่จะเข็นงานให้ลุล่วงทันเวลา ทำให้เราเครียด หงุดหงิด

และพาลใส่คนรอบข้างว่า ไม่มีน้ำใจต่อเรา ซึ่งแท้ที่จริงแล้ว หากเราจะฉุกคิดสักนิดว่า เขาไม่มีน้ำใจแน่หรือ หรือเราเองที่เป็นฝ่ายไปตัดรอนน้ำใจเขากันแน่

ไม่มีใครสามารถทนทำงาน โดยที่ผลงานไม่ได้รับการแยแส เพราะทุกคนย่อมมีความภูมิใจในตัวเอง และต้องการความรับนับถือตามฐานะ แต่ละคนมีบุคลิก และวิธีการเฉพาะตัว หากเราต้องการผลงาน ต้องการความช่วยเหลือ เราควรปล่อยให้ผู้อื่นได้มีโอกาสเต็มที่ที่จะแสดงความสามารถ และหลังจากให้โอกาสตามสมควรแก่เขาแล้ว หากผลงานนั้นบกพร่องหรือไม่ดีเท่าที่ควร เราจึงอธิบายให้เขาเห็นถึงข้อบกพร่อง และชี้แจงถึงวิธีของเราซึ่งได้ผลดีกว่า โดยวิธีนี้เขาก็จะได้เรียนรู้ และสามารถเปรียบเทียบข้อดีข้อเสีย เพื่อไว้แนะสอนตนในกาลข้างหน้า

การแสวงหา และสะสมวัตถุไว้มากเกินพอ ก็อาจก่ออุปสรรคให้แก่ชีวิตได้ เพราะเมื่อเราได้สิ่งใดมา ก็ต้องเป็นภาระในการเก็บในการดูแลรักษา ยิ่งต้องหมดเปลืองแรงและเวลาไปในการนี้มากเท่าใด ก็ยิ่งเกิดความหวงแหนสิ่งนั้นมากยิ่งขึ้น แทนที่จะมีไว้เพื่อเป็นความสุข ความชื่นชม ให้ใจเบา ใจสบาย กลับเป็นภาระ ไว้แบกหาม ให้ทุกข์ ให้กังวล กลัวใครจะมาขโมยไป กลัวจะบุบสลาย ชำรุดทรุดโทรม ไม่เป็นที่เชิดหน้าชูตา ให้วิเศษเท่าเทียมหรือเหนือผู้อื่น ถ้าการมีของเราเป็นไปในทำนองนี้การมีนั้นก็เป็นอุปสรรค เป็นทุกข์เป็นโทษมหันต์ เพราะเท่ากับมันมาจองจำจิตใจของเรา มาขัดมาข้องใจเราไว้จากความสุขทั้งปวง

ใจที่ถูกจำกัดอิสรภาพ เป็นใจที่ก่ออุปสรรคให้กับตนเองเพราะมันคับข้อง มันหนักมันล้า ทำให้ประสิทธิภาพในการคิด หรือการกระทำต่าง ๆ ลดน้อยถอยไป

ดังกล่าวมานี้ จะเห็นได้ว่า อุปสรรคส่วนใหญ่ในชีวิตของมนุษย์เรา ไม่ได้มาจากปัญหาภายนอก หากมาจากปัญหาในจิตใจมากกว่า เมื่อเราเริ่มเห็นเช่นนี้ หนทางแก้ไขย่อมมีอยู่เพราะจิตใจเป็นสิ่งที่สามารถฝึกฝน ขัดเกลา แก้ไขหรือปลูกฝังให้ดีให้งามได้ ใจที่เป็นกุศล ที่พอใจ อิ่มเต็มในตัวเอง เป็นใจที่มีกำลัง ไม่ว่าจะมีเหตุการณ์ใดเกิดขึ้นในชีวิต มันจะสามารถใช้สติและปัญญาคุ้มครอง แนะสอนให้ได้อุบายแยบคาย สำหรับจะนำไปคลี่คลาย แก้ไขสถานการณ์นั้นให้ลุล่วงไปด้วยดีจนได้ ทุกครั้งไป

ให้เรามองสิ่งขัดข้อง หรือความลำบาก ความขาดแคลน ขัดสน ที่บังเกิดขึ้นในชีวิตเราเสมือนเป็นหินลับปัญญา เพราะสิ่งของในโลกนี้ หากเก็บทิ้งไว้ ก็จะหมดคุณค่าไปโดยเปล่าประโยชน์เป็นต้นว่า เหล็กก็จะกร่อนผุพังไป เพราะเกิดสนิม น้ำฝนก็จะสกปรกจากฝุ่นละออง ทำให้ใช้บริโภคไม่ได้ จิตใจก็ทำนองเดียวกัน หากปล่อยให้เกียจคร้าน ในที่สุดพลังก็หมดไป

ความสะดวกสบาย ความได้อะไรดังใจหวังทุกอย่าง เป็นการมอมเมาจิตใจ ให้หลงให้ขาดสติ และอ่อนพลังลงด้วยความเกียจคร้าน

เมื่อมีความขาดแคลนเกิดขึ้น ความไม่ได้ดังใจเกิดขึ้นพึงฝึกใจให้สงบ ด้วยความมีสติ พิจารณา ไตร่ตรองสถานการณ์ตามความเป็นจริง อย่างถี่ถ้วน หากมีผู้ตำหนิ ด่า ว่า กล่าวตักเตือนเรา ก็น้อมนำคำตำหนิ ตักเตือนนั้นมาพิจารณา ถ้าไม่เป็นความจริง ก็ปล่อยให้ตกไป จบไป อย่าไปถือโกรธเพราะมันไม่เป็นความจริง คนตำหนิอาจรู้เท่าไม่ถึงการณ์ จึงกล่าวไปผิด ๆ เช่นนั้น หากเป็นจริง เราบกพร่องจริงก็ให้ขอบคุณเขา เพราะเขาเป็นเสมือนผู้ชี้บอกขุมทรัพย์ให้ ทำให้เราสามารถสำรวจสอดส่องเข้าไปพบความไม่ดีของเราได้ จะได้มีโอกาสปรับปรุงแก้ไข อย่าถือโกรธ ให้เร่งปรับปรุงแก้ไขตัวของเราให้ดีขึ้น ให้หายขาดจากความชั่วนั้น ๆ

เมื่อใจประกอบด้วยสติทั่วพร้อมอยู่ดังนั้น ก็จะรอบคอบ ปัญญาก็จะเกิดตามมาแนะสอนให้เห็นช่องทางแก้ปัญหา ถ้าอุปสรรคความขาดแคลน ไม่ได้ดังใจนั้น มีต้นเหตุมาจากความอยากอันไม่รู้อิ่ม รู้พอของเรา เราก็สอนใจของเราให้เห็นว่า ความอยากที่ไม่มีขอบเขตนั้น คือความชั่ว คือสิ่งมาย้อมใจให้เศร้าหมองขุ่นมัว เหตุใดเราจึงทำชีวิตของเราให้ตกเป็นทาสของความชั่ว เหมือนคนติดยาเสพย์ติด ได้แค่นี้แล้วไม่พอ เพราะร่างกายเกิดความดื้อต่อยาต้องการเพิ่มขึ้น ๆ เรื่อย ๆ ไป แทนที่ได้แล้ว จะอิ่ม จะพอ จะเป็นสุข จะรื่นรมย์ในรสแห่งความมีความเป็นนั้น ก็หาไม่ เปรียบเสมือนตัวเราเป็นต้นไม้ ส่งรากออกไปดูดแสวงหาอาหารและน้ำมาเลี้ยงลำต้น แต่ยิ่งแสวงหาได้มาเท่าไร แทนที่ต้นจะสดชื่น ผลิดอก ออกผล กลับแห้งลง เหี่ยวลงเพราะมีกาฝาก คือความอยากอันไม่รู้อิ่มรู้พอ ดูดเอาความอิ่มความพอใจให้เหือดแห้งไปจนหมดสิ้น เราก็ทำชีวิตของเราให้เป็นเหมือนทาส ที่วิ่งวุ่น เหน็ดเหนื่อยอยู่กับการแสวงหา เหมือนคนวิ่งไล่ตะครุบพยับแดด ยิ่งวิ่ง พยับแดดก็ยิ่งเคลื่อนหนีออกไปไม่รู้จบรู้สิ้น ยิ่งเหนื่อยเหน็ดเท่าไร ก็ยิ่งไม่มีโอกาสได้รู้รสของความสุข ของความหมายแห่งชีวิตที่อิ่มเต็ม และพอ เพราะเรามัวแต่ดำรงชีวิตแบบต้นไม้ตายซาก ที่สักแต่ยืนต้น คงดำรงอยู่แต่ไร้คุณค่าและความหมายของ "ชีวิต"

ความรู้คิด ที่เริ่มเห็นสิ่งทั้งหลายตามเป็นจริงนี้ เป็นจุดตั้งต้นที่สำคัญมาก เพราะเมื่อใจรับรู้ เห็นจริงตามนั้นแล้ว ไม่ว่าอุปสรรคสิ่งขัดข้องอันใดจะเกิดขึ้น ใจที่เคยฝึกแล้วจะตอบสนองเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นด้วยความสงบ เยือกเย็น มีเหตุผล และจะน้อมสิ่งขัดข้องนั้น ๆ มาเป็นหินลับปัญญามาเพิ่มพูนคุณงามความดีให้กับตนเองทุกครั้งไป ทำให้คุณค่าแห่งความเป็นคนของเรา ค่อย ๆ เขยิบสูงขึ้นจากความเป็นปุถุชนคนหนามาเป็นสุภาพชน กัลยาณชนโดยลำดับ

แม้อุปสรรคจะมาในรูปของความวิบัติ เช่น ไฟไหม้ ถูกโจรปล้นทรัพย์สมบัติสูญหายหมดไป เราก็ตั้งกำลังใจของเรา ให้เห็นเป็นสิ่งธรรมดาได้ว่า ทุกสิ่งในโลกนี้มีความแปรปรวนเป็นตัวกำหนด ไม่มีสิ่งใดที่ตั้งอยู่แล้วจะไม่เปลี่ยนแปลง หรือเสื่อมสลาย แม้กระทั่ง

ชีวิตของเราก็เช่นกัน เกิดมาแล้วก็เดินทางไปสู่ความตายทุกขณะ หรือจะเปรียบว่านับแต่วันเกิดมา เราก็มีสภาพเหมือนนักโทษถูกพิพากษาประหารชีวิตที่คอยวันประหารอยู่ก็ไม่ผิด เมื่อเป็นดังนี้ เหตุใดเล่าจึงปล่อยให้ความหลง ความมัวเมาในชีวิต ในความหนุ่มความสาว ในความไม่มีโรค มาบดบังความจริง และพล่าผลาญเวลาให้หมดไป ตกไป โดยไร้ประโยชน์เล่า ทำไมเราไม่เร่งทำสิ่งที่เป็นแก่นสารสาระเตรียมชีวิตของเราให้เต็มพร้อมที่จะตายได้ทุกขณะ โดยไม่เสียดายว่าเรายังไม่ได้ทำสิ่งนั้น ยังไม่ได้ทำสิ่งนี้

หรืออุปสรรคมาในรูปของอุบัติเหตุ ความเจ็บป่วย ที่ทำให้เราเกิดพิการ ทุพพลภาพ เราก็ไม่ปล่อยใจของเราให้ระส่ำระสายไปด้วยความทุกข์ ความผิดหวัง เพราะยิ่งเราทุกข์ เราผิดหวัง สถานการณ์ก็มีแต่จะเลวร้ายลง สิ่งที่เกิดขึ้นแล้วเป็นสิ่งที่ไม่อยู่ในอำนาจที่เราจะเอากลับคืนมาเปลี่ยนแปลงแก้ไขได้ เรามีทางเลือกทางเดียวคือ ยอมรับสภาพความเป็นจริง ได้มีท่านผู้รู้กล่าวไว้ว่า “ความกล้าหาญที่ควรแก่การสรรเสริญคือ รู้จักและยอมรับโลกตามสภาพความเป็นจริงของมัน หาใช่ตามสภาพที่เราคิดนึกอยากให้มันเป็นไม่”

สิ่งที่เราเข้าใจว่าเป็นความสูญเสียทั้งหลาย แท้ที่จริงนั้น หาได้มีอะไรสูญเสียไปไม่ ชีวิตคนเราหาใช่ถาวรวัตถุหรือสิ่งที่คงรูปตายตัวเหมือนท่อนไม้ ก้อนหิน หากเป็นสถานะคงตัวแห่งความเปลี่ยนแปร (dynamic steady state) ของสิ่งที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ทุกชั่วขณะ แต่การเปลี่ยนแปลงนั้น ถูกควบคุมให้อัตราเกิดหรือเจริญ พอดีกับอัตราตายหรือเสื่อมสลาย เรามองติดอยู่แต่ผิว เมื่อใจสัมผัสอยู่แต่ความคงตัวอันจอมปลอมแล้ว ก็หลอกใจของเราให้หลงเชื่อไปว่า ชีวิตเป็นสิ่งคงทนถาวร

เราร่ำร้องที่จะได้สิทธิบนสิ่งนั้นสิ่งนี้ แต่ลืมนึกไปว่าสิทธินั้นย่อมควบคู่ไปกับความรับผิดชอบ เราร่ำร้องที่จะได้โอกาส แต่ลืมคิดไปว่าเมื่อได้โอกาสนั้นมาแล้ว เราต้องเผื่อแผ่ไปยังผู้อื่นด้วย หาใช้กอบโกยฉกฉวยเอาผลประโยชน์ใส่ตนแต่ฝ่ายเดียว เราต้องการครอบ-ครองเป็นเจ้าของสิ่งนั้นสิ่งนี้ แต่ลืมคิดไปว่า เมื่อได้สิ่งใดมาไว้ในครอบครองแล้ว เราย่อมมีหน้าที่ต้องปฏิบัติดูแลให้สิ่งนั้นได้รับความผาสุกความปลอดภัยตามควรแก่ฐานะ

เราร่ำร้องที่จะเอา โดยละเลยข้อผูกพันที่ติดตามมาด้วย เราต้องการสิทธิ ครั้นได้สิทธิ เรากลับเห็นความรับผิดชอบซึ่งเป็นของคู่กัน กลายเป็นอุปสรรคขัดข้องไป สิ่งบิดเบือนเล็ก ๆ น้อย ๆ เหล่านี้ เมื่อรวมกันเข้า จะกลายเป็นอุปสรรคอันมหึมา ต่อความสำเร็จ และความผาสุกของชีวิต

เราเป็นผู้กำหนดโชคเคราะห์ในชีวิตของเราเอง เพราะเราเป็นผู้กระทำกรรม ซึ่งส่งผลมาจำแนกแจกให้เราทราม และประณีตต่าง ๆ กันไป

ฉะนั้นขอให้เราฉุกคิดสักนิด ไตร่ตรองให้รอบคอบก่อนจะกระทำสิ่งใดลงไป เพราะคนเราหลงทาง หรือหลงอย่างอื่น ยังมีทางแก้ได้ แต่ถ้าหลงใจ หลงอารมณ์ของตนแล้ว หมด

ทางแก้ไข เพราะใจที่หลง จะพาให้เราทำผิด พูดผิด และคิดผิด ซึ่งผิดสามสิ่งนี้ หากทำลงไปแล้ว ไม่มีทางเอากลับคืนมาได้

ขอให้เราทำชีวิตของเราให้เต็มเปี่ยม ทำงานทุกชิ้นให้ลุล่วงไปด้วยดีที่สุด เพื่อผลงานของเราจะได้ทำโลกให้น่าอยู่ขึ้น พยายามมองหาแต่สิ่งดีในผู้อื่น และให้สิ่งดีที่เรามีอยู่แก่ผู้อื่น ทำชีวิตของเราให้เป็นสิ่งจรรโลงใจแก่ผู้ได้วิสาสะ และแม้เมื่อจากไป ผู้คนก็ยังผาสุกใจได้จากความทรงจำรำลึกถึงเรา

หากเราทำได้ดังนี้ นอกจากจะเป็นการนำอุปสรรคในชีวิตของเรามาประยุกต์ใช้ให้เกิดเป็นผลสำเร็จแก่ตนเองแล้ว ยังเป็นการป้องกันไม่ให้ตัวเรากลายไปเป็นอุปสรรคขัดข้องต่อชีวิตผู้อื่นอีกด้วย

ตะวันรอน

จาก อาวุโส
ปีที่ ๑ ฉบับที่ ๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๒๘

วัยสูงอายุเป็นหัวเลี้ยวหัวต่อของชีวิต หากเราไม่รอบคอบไม่รู้เท่าตามความเป็นจริง ก็จะทุกข์ หวั่นไหว หวาดกลัวต่อการเสื่อมโทรมของสรีรกาย แล้วเผลอปล่อยให้ความเสื่อมโทรมเหล่านั้นกลายเป็นสนิมเกาะกินใจให้พลอยผุกร่อนไปด้วย

แท้จริงแล้ว วัยนี้คือเวลาของความสุข สงบ อิสระ จากหน้าที่พันธะ ทั้งปวง เป็นเวลาเหมาะสำหรับบำรุงรักษา หล่อเลี้ยงใจของเราให้สงบ อิ่มเต็ม อยู่กับทุก ๆ ขณะเฉพาะหน้า เพราะชีวิตได้สัมผัสพบมาทุกอย่าง จนรู้ซึ้งถึงคำว่า “พอ” เสียแล้ว ใจที่รู้จัก “พอ” นั้นคือใจที่เป็นไท เป็นที่พึ่งแห่งตนได้

ก็เมื่อเราพึ่งตัวของเราได้แล้ว จะมีสิ่งใดสามารถมาทำให้หวั่นไหวหวาดกลัวได้อีกเล่า

ภาพพจน์ที่คนทั่วไปมีต่อคนวัยสูงอายุมักเป็นทางลบ กล่าวคือ เราไปคิดว่าวัยนี้ผ่านพ้นความเกรียงไกร รุ่งโรจน์ แห่งชีวิตไปแล้ว

ถ้าจะเปรียบกับดวงตะวัน ก็เป็นตะวันที่เลยเที่ยง นับวันแต่จะอ่อนแสง คล้อยลงคล้อยลง จนจมลับขอบฟ้าไปแล้ว

ความรู้สึกเช่นนี้ มีส่วนเป็นแรงสะท้อนให้ท่านผู้สูงอายุหวั่นไหวไม่แน่ใจในสถานะของตน จึงยึดเอาลูกหลานผู้ใกล้ชิด หรือทรัพย์สมบัติอำนาจ เกียรติยศ ชื่อเสียง ไว้เป็นหลักประกันความมั่นคง

ความหวั่นไหวที่ก่อตัวเป็นคลื่นใต้น้ำอยู่ในจิตใต้สำนึกจะค่อย ๆ สะสมพอกพูกขึ้นโดยลำดับ จนแสดงให้ปรากฏทางกิริยา วาจา ความนึกคิด เป็นต้นว่า พูดเล่าซ้ำซากถึงอดีตที่ภาคภูมิใจ เพราะปรารถนาให้ตนคงเป็นเช่นนั้นอยู่ ความหวั่นกลัวว่าตัวจะหมดความสลักสำคัญ กลายเป็นของเก่าที่ถูกทอดทิ้งและถูกลืม คือแรงผลักดันให้ต้องพูดต้องเล่าเรื่องเก่า ๆ ซ้ำ ๆ ซาก ๆ เพื่อปลอบประโลมใจตัวเอง

แต่คนที่อยู่รอบตัว หาได้หยั่งทราบถึงเหตุผลเหล่านี้ จึงเบื่อหน่ายรำคาญเมื่อได้ฟังและสรุปเอาว่า ท่านเลอะหลงแล้ว พอท่านเริ่มจะพูด ทุกคนก็ทำไขหู

ผลที่สุด ท่านก็ทำให้ตัวของท่านต้องเป็นไปดังที่นึกหวั่นกลัว นั่นคือ ขาดผู้เอาใจใส่สนใจ จริง ๆ จนได้

เราต้องยอมรับสภาพความเป็นจริงของโลกว่า เมื่อวัยสูงขึ้น ความคล่องแคล่วกระฉับกระเฉงของร่างกายจะค่อย ๆ ลดลง ตาที่เคยเห็นชัดเจนเริ่มพร่า ฝ้ามัว หูเริ่มหนัก ขาขณะก้าวเดินเริ่มขัด ซัดเซ ทุกสิ่งที่เคยใช้งานดีเริ่มเสื่อมสภาพ เหล่านี้ล้วนเป็นสัญญาณเตือนภัย ให้เริ่มได้คิดว่า ร่างกายที่เราเผลอไปยึดว่าเป็นสมบัติของตนนั้น แท้จริงหาใช่ไม่

เจ้าของคือธรรมชาติ เขาเริ่มมาทวงคืนแล้ว

ถ้าเราเป็นผู้แสวงความจริง ก็จะใคร่ครวญหาเหตุผลว่า มีใครในโลกนี้บ้างที่ไม่เคยแก่ นอกจากคนที่ตายก่อนแก่ เพราะอุบัติเหตุหรือโรคภัยไข้เจ็บ คือ ชีวิตสั้นนั่นแหละ มีของสิ่งใดในโลกนี้บ้างที่คงทนถาวร ไม่เคยทรุดโทรม ชำรุด แปรปรวน เสื่อมสลาย

เมื่อรู้เช่นนี้ เหตุไฉน เราจึงกลัว จึงปฏิเสธ ไม่ปรารถนาความแปรปรวนเหล่านี้

เพราะอะไร

เรากลัวอะไรกันแน่

เรากลัวความไม่รู้การณ์อนาคต ความไม่แน่นอน ความหย่อนสมรรถภาพของตัวเอง จนไม่อาจยึดเอาเป็นที่พึ่งได้ ต่างหาก

เมื่อวัยหนุ่มสาว เราแน่ใจ มั่นใจ ในกำลังกาย กำลังสติปัญญาของตนเอง ปรารถนาสิ่งใดก็มุ่งมั่น บากบั่น ฟันฝ่าไปจนได้ ครั้นบัดนี้กายเริ่มแปรเปลี่ยน แสดงทีท่าให้เห็นว่า มันเริ่มกระด้างกระเดื่องเพิกเฉยต่อความต้องการของเรา ถึงใจฮึดสู้ว่า เราทำไหว เราทำได้ แต่จริง ๆ แล้ว กายไม่ไปให้ เราก็สิ้นท่า

กายที่สิ้นท่า แต่ใจยังไม่ยอมหยุด ก่อให้เกิดความหงุดหงิดเกรี้ยวกราด วางอำนาจ จุกจิกจู้จี้ โมโหร้าย และดิ้นรนเพื่อให้ได้ดังใจ จนเป็นภาวะที่สร้างทุกข์ให้กับตัวเองอย่างแสนสาหัส

ความรู้สึกเช่นนี้ ย่อมไม่แตกต่างอะไรกับคนติดคุก กายที่ถูกจองจำคุมขังไว้ ยิ่งดิ้นรน สติปัญญาก็ยิ่งเลอะเทอะ สับสนมืดมน ยึดมั่นถือรั้น คุกคามผู้คนรอบข้างให้เป็นดังใจของตน โดยไม่ไตร่ตรองว่า สิ่งที่ต้องการนั้น ผิด ถูก เหมาะสม ประการใด หรือไม่

ช่องว่างระหว่างตัวเรากับผู้คนรอบข้างจึงเกิดขึ้น

เมื่อผู้อ่อนอาวุโสกว่าทักท้วงติง หรือแสดงความคิดเห็นด้วยความหวังดี ตั้งใจดี ก็ขัดเคืองใจ เห็นไปว่าเดี๋ยวนี้เขาเห็นเราหมดคุณค่าไปเสียแล้ว เขาจึงโต้เถียงเรา ขาดสัมมาคารวะต่อเรา ใจที่เพ่งโทษผู้อื่นย่อมพร่อง หิว และเป็นทุกข์ ทำให้ กิริยา วาจา กร้าวแข็ง แสลงตา แสลงหู ผู้ได้เห็น ได้ฟัง

เหตุที่เราเป็นผู้ก่อนั้น เกิดและผ่านไปโดยไม่รู้ตัวหรือไม่ใส่ใจรับรู้ แต่ผลย่อมมี

นั่นคือปฏิกิริยาที่ผู้อื่นแสดงตอบเรา เราเห็นและรับรู้ทุกสิ่งโดยละเอียดถี่ถ้วน ความ

คับข้องใจ จึงสะสมทวีคูณขึ้นโดยลำดับ ยิ่งย้อนนึกและนำกลับมาคิด ก็ยิ่งน้อยใจ ข้องใจ เห็นแต่ความผิดความบกพร่องของผู้อื่นเพิ่มขึ้น เพิ่มขึ้น และเพิ่มขึ้น

เราห่วงแต่จะหามรดกไว้สำหรับผู้อื่น แต่เคยฉุกคิดที่จะหามรดกให้ตัวเองบ้างหรือไม่

เรากลัวภาวะที่ไม่สามารถเอาตนเป็นที่พึ่งได้ แล้วเราได้ตระเตรียมเสบียงกรังสิ่งใดไว้บ้าง สำหรับเป็นการช่วยตัวเอง

การแสวงหาผู้ใกล้ชิด บริวาร ทรัพย์สมบัติ อำนาจ เกียรติยศชื่อเสียง สิ่งนอกกายทั้งหลาย เพื่อเป็นหลักประกันความมั่นคงนั้นเป็นความคิดที่ผิด เพราะเวลาจวนตัว สิ่งเหล่านี้ไม่สามารถปกป้องเราให้พ้นจากความทุกข์ ความแก่ ความเจ็บ และความตายได้

ถ้าเช่นนั้น สิ่งใดเล่า จึงจะเป็นมรดก ที่เราควรขวนขวายเสาะหาให้กับตัวเอง

มรดกอันแรกคือ การรู้จักทำอะไรด้วยตัวเอง และทำให้กับตัวเอง

ถ้าเราไม่ฝึกให้เกิดความเคยชินที่จะหัดช่วยตัวเอง ดูแลตัวเอง อยู่ได้ด้วยตัวเอง โดยเริ่มแต่สิ่งเล็ก ๆ น้อย ๆ ในการดำรงชีวิต เมื่อถึงคราววิกฤต เช่น เกิดเจ็บป่วยคับขัน เราจะหวั่นกลัว ขาดความเชื่อมั่นในตนเอง และไม่สามารถเอาตนเป็นที่พึ่งได้

โปรดอย่าคิดว่าสิ่งเหล่านี้เป็นเรื่องธรรมดาเล็กน้อย จะทำเมื่อไรก็ทำได้ ความเคยชินที่ติดเป็นอุปนิสัยแล้วนั้น ลบล้างได้ยากมาก บางคนเคยตัวแม้กระทั่งจะรินน้ำดื่ม ก็ต้องเรียกหาผู้มารินให้ จะหยิบของอะไรบางอย่าง ก็ต้องใช้ผู้อื่นหยิบให้ ความเคยชินเหล่านี้ครอบงำชีวิตเราทุกคนอยู่ทุกเมื่อเชื่อวัน จนเราเองก็ยังไม่รู้ตัว พอถึงคราวจำเป็นต้องช่วยเหลือตัวเองขึ้นมาจึงมีปัญหาทันที

มรดกอันที่สองสำหรับตัวเอง ก็คือ การรู้จักน้อมใจให้เห็นในบุญคุณผู้อื่น

คนส่วนใหญ่นั้น เมื่อมีใครมาบริการทำอะไรให้ ก็มักคิดเข้าข้างตัวเองว่า “ข้าคือผู้ยิ่งใหญ่” จะแลไปทางไหน ทุกคนต้องสยบให้ ทุกคนต้องเคารพและรับใช้เรา เพราะเราไปยึดในเสื้อเกราะที่สวมใส่อยู่ว่า นั่นคือตัวเรา เป็นต้นว่า เราเป็นพ่อ แม่ ลูก ๆ จะต้องเชื่อฟังคำพูดเรา และอยู่ในโอวาทตลอดกาล เราเป็นเจ้านาย ลูกน้องมีหน้าที่ต้องบริการรับใช้เรา เราเป็นคนมีเงิน เขาต้องยกย่องเรา ให้เกียรติเรา ฯลฯ

เราต้องการสิ่งใด เป็นหน้าที่ที่โลกทั้งโลกจะต้องคอยสรรหามาวางแทบเท้า ตามที่ใจนึกปรารถนา

เมื่อไม่เป็นไปดังใจ เราก็หงุดหงิด แสดงอำนาจข่มขู่

เรารู้จักแต่จะเป็นฝ่ายรับ และเป็นผู้สมหวังตลอดกาล แต่ลืมนึกไปว่า ผู้อื่น สิ่งอื่น ก็มีหัวใจเช่นเดียวกับเรา แทนการรับอยู่ฝ่ายเดียว เราลองฝึกเป็นผู้ให้ดูบ้าง ฝึกที่จะน้อมใจให้ขอบคุณทุกคนที่ทำอะไรให้เรา ไม่ว่าจะเป็นสิ่งน้อยนิดหรือใหญ่โตก็ตาม ฝึกที่จะให้เห็นความสลักสำคัญของคนอื่น สิ่งอื่น ๆ รอบตัวเรา

ขณะที่ยอมรับความสำคัญของผู้อื่น รู้จักรับฟังความคิดเห็นของเขา ทิฐิมานะในตัวเองจะค่อย ๆ ลดลง ทำให้เริ่มเห็นว่า เสื้อเกราะนั้นหาใช่ตัวตนของเราไม่

ยิ่งเราสุภาพ อ่อนน้อมถ่อมตนลงเท่าใด เราจะพบว่า ผู้คนรอบข้างที่ไม่สนใจใยดีต่อเรา กลับหันมาพูดคุย สนใจ ห่วงใย และมีน้ำใจกับเราด้วย จิตใจที่เคยว้าวุ่น ก็เริ่มสงบ ผาสุก อบอุ่น และคลายความเครียด ความหวดหวั่นกังวลใจ เหมือนปลิดทิ้งเลยทีเดียว

ประสบการณ์ชีวิตในปัจจุบัน สอนให้เราวิ่งตะครุบเงา เราไปให้ความสำคัญกับวัตถุสิ่งของภายนอกมากเกินไป เช่น ต้องรวย ต้องมีอำนาจ ต้องประสบความสำเร็จในชีวิต ต้องมีโน่น มีนี่จนเกินความจำเป็น เพียงเพราะว่า “คนอื่น ๆ เขามีกัน” ฯลฯ

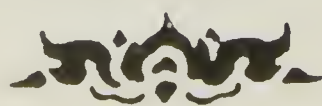
เมื่อได้มาแล้ว ก็กระหายใคร่จะได้เพิ่มขึ้นอีก ถ้าไม่ได้มาก็ผิดหวัง เสียใจ ขณะเดียวกันก็หวั่นกลัวที่จะสูญเสียส่วนที่ได้มาแล้ว ทำให้ใจมีแต่ทุกข์รุ่มร้อน ห่วงหวง กังวล อยากได้อยากมี ไม่มีที่สิ้นสุด

เปรียบเสมือนสายน้ำที่ไหลผ่านแอ่ง ถ้าแอ่งทั้งลึก ทั้งกว้างก็ย่อมเก็บกักน้ำไว้ในแอ่งของตัวเองหมด จนไม่เหลือน้ำที่จะไหลผ่านไปยังป่าเขาลำเนาไม้บริเวณอื่น ๆ เลย

ของทุกอย่างในโลกนี้ มีสามัญลักษณะที่เหมือนกันอยู่อย่างหนึ่ง คือ ความไม่คงทนถาวร สิ่งมีชีวิตทั้งหลาย มีเกิด ก็มีตาย สิ่งไม่มีชีวิต ก็มีการแตกหัก ชำรุด บุบสลาย ไปตามกาลเวลา ทำให้ใจของผู้เข้าไปยึดในสิ่งนั้น ๆ เกิดความไม่สงบ ย้อนใกล้เข้ามาถึงตัวเอง ก็จะเห็นว่าร่างกายอันนี้ของเรา ก็ไม่แตกต่างอะไรจากสิ่งทั้งหลายทั้งปวงในโลก ถ้าเราไปยึดมั่นถือมั่นคิดต่อสู้ ฝ่าฝืน ความเป็นจริง เราก็สูญเสียเวลา เสียแรงโดยเปล่าประโยชน์

ตรงกันข้าม ถ้าเราเฝ้าสังเกต ศึกษาให้เกิดความรู้ตามสภาพที่เป็นจริง แล้วปรับตัวเองให้กลมกลืนประสานไปกับสภาวธรรมเหล่านี้ ใจที่ไม่สงบ วุ่นวาย หวั่นกังวล วิตก ก็จะค่อย ๆ สงบเยือกเย็น อิ่มเต็ม พอตัวขึ้น เป็นใจที่ค่อย ๆ เกิดความแน่ใจมั่นใจในตนเอง เห็นความสุขจากการทำตัวเองให้เป็นเสมือนแอ่งน้ำเล็ก ๆ ที่ไม่ลึกไม่กว้าง สิ่งใดผ่านเข้ามา ก็มีเหลือผ่านออกไป เป็นความชุ่มฉ่ำร่มเย็น และมีประโยชน์ต่อผู้คนรอบข้างเท่าเทียมกัน

ใจที่เห็นคนอื่น สิ่งอื่น สำคัญเสมอด้วยตนนั้น เป็นใจที่เป็นไท เป็นอิสระจากความรักตน เห็นแก่ตัว และเป็นจิตใจที่อบอุ่น งดงามเหมือนดังแสงตะวันยามเย็น ที่เรืองรองอย่างสงบอบอุ่นผาสุก

ปัจฉิมวาร

จากอายุหกสิบปีชี้ให้เห็น
กองวิชาการสำนักการศึกษา กทม.
๒๙ กันยายน ๒๕๒๙

หลายท่านเมื่ออายุมากขึ้น มักเกิดความสงสัยเกี่ยวกับชีวิตในบั้นปลายว่า จะเป็นไปอย่างไร และถึงจุดจบทำนองไหน ความสงสัยกังวลใจเช่นนี้ บั่นทอนสุขภาพจิต ให้ไม่มีความสงบเท่าที่ควร ถ้านั่งลงพิจารณาชีวิตดูว่า มันเป็นมาอย่างไร เราอาจคลี่คลายความสงสัยให้สิ้นไปก็ได้

ชีวิตประกอบขึ้นด้วยกายและใจ

กายเป็นเพียงหุ่น หรือเครื่องมือ ให้ใจสามารถบริหารสิ่งที่ครุ่นคิดมุ่งมาดปรารถนาอยู่ สำเร็จสมดังหวังตั้งใจ ตัวของกายเอง ถ้าปราศจากวิญญาณรับรู้ของใจมายึดเชื่อมแล้ว ก็ไม่ผิดแผกแตกต่างจากท่อนไม้หรือก้อนดิน ตัวอย่างที่จะยืนยันคำกล่าวนี้ คือซากศพ เวลาเราเอาศพไปเผาไฟ ไม่เห็นศพดิ้นรน ลุกขึ้นร้องครวญครางด้วยความเจ็บปวด เหมือนเมื่อยังมีชีวิตอยู่ ที่เป็นเช่นนี้ เพราะศพปราศจากวิญญาณเครื่องรับรู้นั่นเอง

ใจจึงเป็นตัวบันดาลความสุข ความทุกข์ให้กับตัวของตัว

วิธีที่จะกำหนดสิ่งเหล่านี้ ขึ้นอยู่กับความจดจำ ฝังใจจากประการณ์ที่ผ่านพบมาในชีวิต ถ้าตลอดชีวิตที่ผ่านมา เราประกอบแต่เหตุที่ดีเอาไว้ ทุ่มเทเวลาอบรมสั่งสอนศิษย์คนแล้วคนเล่าให้มีคุณธรรม มีความเป็นคนสมบูรณ์แบบ มีวิชาความรู้เป็นใบเบิกทางไปประกอบอาชีพเลี้ยงตนและครอบครัวให้เป็นปึกแผ่นผาสุกร่มเย็น

คุณความดีเหล่านี้ย่อมหล่อเลี้ยงจิตใจของเราให้ปีติ อิ่มเอิบ ได้ข่าวศิษย์ผู้นั้น ผู้นี้เจริญก้าวหน้า เราพลอยโมทนายินดีไปกับความเจริญรุ่งเรืองนั้น ๆ ด้วย อุปมาดังชาวสวนตั้งอกตั้งใจเพาะปลูกผลไม้พันธุ์ดีไว้ ครั้นผลไม้งอกเป็นต้น แตกกิ่งใบ ผลิดอกออกผลดีสมใจก็ชื่นใจ ผาสุกใจ

เราหาบภาระ ทั้งหน้าที่การงาน ทั้งความรับผิดชอบต่อครอบครัว มาด้วยความมุ่งมั่นพากเพียร เต็มสติกำลังความสามารถ บัดนี้ ถึงเวลาที่จะปลงวางหาบลง มอบหมายภาระหน้าที่การงานเหล่านั้นให้ผู้รับสืบทอดไปปฏิบัติต่อ

ถ้าไม่พิจารณาให้รอบคอบ เราก็อาจสับสน ว้าวุ่น คิดกริ่งเกรงไปว่า เราเป็นส่วนเกินของสังคม เป็น “ของเก่า” ที่ไม่มีใครต้องการ ประเทศชาติก็ปลดระวาง ให้เกษียณอายุ

มานั่ง ๆ นอน ๆ คอยวันตาย ครอบครัวลูกเต้าก็ไม่สนใจไยดี เพราะเห็นเราล้าสมัย เชื่องช้างกเงิ่นไปตามอายุขัย ความเป็นจริงนั้นตรงกันข้าม

ชีฝรั่งที่เป็นครูสอนดิฉันระหว่างชั้นมัธยมท่านหนึ่ง เมื่ออายุมากจนไม่ต้องสอนวิชาในหลักสูตรแล้ว ท่านใช้เวลาทั้งหมดสอนดนตรี และวาดภาพสีน้ำมันเป็นงานอดิเรกแทนการอยู่ว่าง ๆ ภาพเหล่านี้นำออกขายเวลาโรงเรียนมีงาน หรือศิษย์ของท่านไปขอซื้อมาเป็นของขวัญแก่ญาติมิตรในวาระต่าง ๆ เป็นการหารายได้ให้โรงเรียนไปในตัว

พบกันครั้งใด ท่านไม่เคยท้อแท้ หรือแสดงความแก่เฒ่าให้รู้สึกเลย ท่านเต็มไปด้วย "ไฟ" พูดคุยถึงเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นรอบตัว ถามไถ่ถึงความเป็นไปของศิษย์ สิ่งหนึ่งที่เป็นความงดงามในตัวของท่าน คือ มองทุกอย่างในแง่ดี

เมื่อสิบกว่าปีมาแล้ว รุ่นของเราจัดพบปะสังสรรค์กันที่คลองกุ่ม และเชิญคุณครูที่เคยสอนพวกเรามาร่วมด้วย โดยมีการรับประทานอาหารกลางวันด้วยกัน ดิฉันและเพื่อนอีกคนมีหน้าที่ไปรับคุณครูฝรั่งท่านนั้นจากที่พักของท่าน ซึ่งอยู่ใกล้ ๆ วัดไผ่เงินแถบถนนตกเราออกจากที่พักของท่าน ๑๑ โมง กว่าจะต่อสู้กับความจอแจของรถบนท้องถนนไปถึงคลองกุ่มได้ ก็เป็นเวลาสองชั่วโมงครึ่ง เราต่างก็ห่วงท่าน เพราะเลยเวลาอาหารกลางวันไปมากแล้วท่านกลับปลอบให้กำลังใจเราว่า ไม่เป็นไร ท่านยังไม่หิว เพราะตื่นเต้นที่ได้มาเที่ยวไกลอย่างนี้ได้มาเห็นความเจริญรุ่งเรืองของกรุงเทพฯ ว่าแปลกตาไปอย่างไรบ้าง ได้รู้จักบริเวณมหาวิทยาลัยรามคำแหง...ฯลฯ... พร้อมทั้งขอบใจเราสองคนที่เป็นมัคคุเทศก์พาท่านมา

ท่านเล่าถึงสมัยที่ถูกส่งมาประจำที่กรุงเทพฯ เมื่อก่อนเปลี่ยนแปลงการปกครองครั้งนั้นถนนเพลินจิตยังว่าง มีรถเทียมม้าของแขกส่งนมวิ่งไปมาทุกเช้า ใครจะนึกว่าอีก ๔๐-๕๐ ปีต่อมา กรุงเทพฯ จะแออัดเหมือนนิวยอร์ก หรือชิคาโก

เมื่อถึงบ้านเจ้าภาพ ท่านยังแจ่มใสร่าเริง เล่าเรื่องขำขันให้ฟังว่า เมื่อเครื่องบินโดยสารเปลี่ยนไปใช้เครื่องไอพ่นใหม่ ๆ เวลาในการบินจากเยอรมนีมานิวยอร์กตกประมาณ ๕ ชั่วโมงแต่เวลาที่รถลิมมูซีนวิ่งจากสนามบินฝ่าการจราจรเข้าตัวเมืองกลับใช้เวลาถึง ๖ ชั่วโมงเศษวิวัฒนาการของเทคโนโลยีใหม่ ๆ ช่วยให้โลกแคบเข้า แต่ขณะเดียวกัน เราก็สร้างตาข่ายของความแออัด จอแจ ขึ้นมาบั่นรอนกำไรที่ได้มานั้นให้ขาดทุนย่ำแย่เข้าไปอีก

ต่อมาท่านป่วยเป็นโรคหัวใจ แพทย์ผู้รักษาห้ามแขกเข้าเยี่ยมเพราะเกรงท่านจะเหนื่อยจากการสนทนา พอท่านทุเลา ออกจากโรงพยาบาลได้ เมื่อพวกเราไปเยี่ยม ท่านปรารภเรื่องนี้ให้ฟัง พร้อมทั้งแสดงความฉงนฉงายว่า

"ฉันไม่เข้าใจเหมือนกัน เวลาสบายดีอยู่ ลูกศิษย์ก็เฉย ๆ ไม่เห็นตื่นเต้นอยากพบอยากคุยด้วย แต่พอหมอห้ามคุย ทุกคนแห่กันไปเยี่ยม และยื่นหน้าเข้าไปส่งภาษาใบ้กับฉันทำไมถึงเป็นอย่างนั้น?"

ท่านเล่าถึงความรู้สึกระหว่างเจ็บให้ฟัง ขณะนั้นท่านอายุแปดสิบสี่แล้ว

"ฉันเฝ้าดูตัวเองว่ากลัวตายหรือไม่ ก็พบว่าเฉย ๆ เมื่อมีอาการเจ็บปวดกำเริบขึ้น ก็สวดลูกประคำ และอธิษฐานว่า ถ้าถึงเวลาจะได้ไปเฝ้าพระผู้เป็นเจ้า และได้ไปอยู่ใกล้ชิดท่าน ก็ยินดีเพราะชีวิตในโลกนี้ก็ยาวนานพอสมควรแล้ว ได้ทำสิ่งที่ปรารถนาจะทำ ครบสิ้นหมดแล้ว ลูกศิษย์ที่สั่งสอนอบรมออกไป หลายต่อหลายคนก็ประสบความสำเร็จนำชื่อเสียงมาสู่โรงเรียน ล้วนเป็นสิ่งที่ดีงาม น่าชื่นชมทั้งสิ้น"

เราถามท่านว่า เมื่อท่านหายป่วย กลับออกมามีชีวิตอยู่ต่อไปเช่นนี้แล้ว รู้สึกอย่างไรบ้าง

ท่านตอบยิ้ม ๆ ว่า "พระผู้เป็นเจ้าคงเห็นว่า ยังมีภารกิจที่จะทำประโยชน์ได้อีก จึงไม่สมควรจะตายเสียแต่บัดนี้ สำหรับตัวเองจะอยู่หรือจะตายก็เหมือนกันทั้งนั้น"

ฟังทัศนะของท่านแล้ว รู้สึกจิตใจร่มเย็น เกิดความเชื่อมั่นว่าถ้าจิตใจใดได้ถูกเจ้าของฝึกฝนอบรมจน "เห็น" แก่นแท้ของชีวิตแล้วไม่ว่าจะเป็นชาติใด ศาสนาใด ย่อมคิดเห็นสอดคล้องเป็นสัจธรรมเดียวกันทั้งสิ้น เพราะจริง ๆ แล้ว ชาติ ศาสนา เพศ วัย ล้วนเป็นสิ่งที่เราสมมติขึ้นเพื่อเรียกขาน บ่งอธิบายถึงสภาวะบางประการเท่านั้นเอง สภาพแท้จริงมีเพียงจิตที่เป็นพุทธะ และสิ่งเคลือบแฝงที่เป็นกิเลส ซึ่งก่อความหมอง ความเห็นผิดเป็นชอบ ให้เป็นความยุ่งยากเดือดร้อน วุ่นวายขึ้นทั่วไป เท่านั้นเอง

ชีไทยที่ดิฉันได้มีโอกาสใกล้ชิดท่านหนึ่ง เป็นอีสานโดยกำเนิด อายุเก้าสิบ ท่านยังคล่องแคล่ว กระฉับกระเฉงช่วยตัวเองได้ บางครั้งที่ดิฉันไปพักที่วัด และพอดีพบท่านตอนอาบน้ำ ก็ถือโอกาสฉวยเสื้อผ้าที่ท่านผลัดมาซักให้ เพราะเห็นว่า ท่านทำเองไม่สู้ถนัดนัก ท่านก็มีวิธีประท้วงว่า ถ้าดิฉันซักแล้ว ผ้าของท่านขาวสะอาดจนท่านไม่กล้านุ่ง เพราะนุ่งแล้วบางครั้งเดินไป ร่างกายเกิดหมดกำลัง นึกจะนั่งลงกลางดินก็ไม่กล้านั่งเกรงจะเป็นบาปเป็นกรรม ทำให้ท่านลำบากใจ เพราะจะบังคับร่างกายตัวเองไม่ให้เหนื่อยไม่ให้นั่ง ก็บังคับไม่ได้

ดิฉันกราบเรียนท่านว่า จะเป็นไรไป เสื้อผ้าของท่าน ท่านอยากทำอย่างไรก็ทำได้ตามความพอใจ

ท่านก็ว่า ถึงอย่างนั้นก็เถอะ ถ้าดิฉันมาซักให้ท่านจนท่านเคยตัว แล้วดิฉันกลับไป กิเลสก็จะฟูมาทำให้ท่านคิดตำหนิผู้อื่นที่ไม่มาปฏิบัติเช่นนี้ต่อท่าน เป็นบาปเป็นกรรมขึ้นอีกจนได้

คำพูดของท่านทำให้ดิฉันฉุกได้คิดว่า พระพุทธองค์สอนให้ทุกคนมีตนเป็นที่พึ่งแห่งตนนั้น จริงแท้ดังนี้เอง ถ้าเราไม่ฝึกพึ่งตนเองให้เป็นอุปนิสัยตั้งแต่ของสามัญในชีวิตประจำวันทุกวันทุกวันแล้วก็ยากที่สติจะตามทัน ยับยั้งให้เราพึ่งตนเองได้ในยามคับขัน

เราจึงคาดหวังว่าผู้นั้น ผู้นี้ควรมีน้ำใจต่อเรา ควรมาดูแลทำกิจการนั้น กิจการนี้ให้เรา ครั้นเขาไม่ทำตามความ "คาดหวัง" ของเรา เราก็ทึกทักว่า เขาไม่ดี เขาไม่มีน้ำใจ อกตัญญู ไม่รู้คุณผู้อื่น.....ฯลฯ.....ยิ่งคิดมากเท่าใด จิตใจของเราก็ขุ่นหมอง ช้ำชอกบุบสลายมากเพียงนั้น

และสัญชาตญาณอันหนึ่งของสิ่งมีชีวิต คือ เมื่อรู้ว่าตนเองถอยกำลังลง ก็จะหาความมั่นคงให้กับตัว ด้วยการยึดหวังสิ่งภายนอกมาเป็นหลักประกัน เป็นต้นว่า ยึดลูกหลาน บริวาร ผู้ใกล้ชิด หรือยึดอำนาจทรัพย์ศฤงคารเป็นอำนาจต่อรอง ทำให้จิตใจเคร่งเครียด กังวล หวั่นระแวง มองโลกในแง่ลบ

แต่ถ้าเราแนะสอนตนเองให้เกิดความเชื่อ เห็นจริงตามว่าตลอดชีวิตที่ผ่านมาเราได้ดูแลตัวเองรอดปลอดภัยมาได้อย่างไรข้อพิสูจน์นี้ ก็พอเป็นเครื่องยืนยันให้มั่นใจได้ว่า ประวัติศาสตร์ย่อมย้อนรอยเดิมเสมอ เราเองก็ได้ประจักษ์มากับตาว่า ถ้าเอาเม็ดขนุนปลูก เราก็ได้ต้นขนุน ไม่เคยกลับกลายเป็นต้นทุเรียน หรือต้นเถาวัลย์

ถ้าเราหว่านการกระทำ คำพูด ความคิดที่มีเหตุผล เป็นสัจจะและเที่ยงธรรมตลอดมา ผลที่งอกงามขึ้นในใจของเรา ย่อมเกิดเป็นอุปนิสัยที่ดี บริบูรณ์ด้วยสติปัญญาที่จะคุ้มครองปกป้องตนให้รอดปลอดภัยไปได้ด้วยดี

ต่อมา คุณแม่ชีท่านนั้นล้มเจ็บ เป็นมะเร็งที่ลำไส้ใหญ่ ลูกสาวของท่านห้าคน ซึ่งมีครอบครัวไปแล้ว ก็ผลัดเวรกันมาเฝ้าพยาบาลท่าน ปกติที่ท่านสบายดี พอพลบค่ำท่านจะไปปัสสาวะ เรียบร้อยแล้วจึงขึ้นกุฏิ

พอพลบ ลูกสาวก็ถามท่านว่า ปวดปัสสาวะหรือยัง จะได้เอาหม้อนอนมาให้ ท่านก็ปฏิเสธ จนเวลาล่วงไปอีกสองสามชั่วโมง ท่านจึงปัสสาวะ เป็นอยู่ดังนี้ จนเราบังเอิญล่วงรู้ความคิดของท่านว่า ท่านเกรงใจลูกสาวที่จะต้องอุ้มท่านเพื่อเอาหม้อนอนสอด เสร็จแล้วยังต้องเอาหม้อนอนไปชำระล้าง เพราะท่านเองรู้ตัวดีว่า เจ็บครั้งนี้คือวาระสุดท้ายของท่าน โอกาสที่ท่านจะได้ทำอะไรเพื่อตอบแทนลูก ๆ ย่อมไม่มี

ลูก ๆ ประท้วงว่า แล้วทีแม่เลี้ยงดูพวกเขามา ทำไมแม่ไม่นึกถึงบ้าง ครั้งนี้ก็เป็นวาระที่พวกเขาจะได้ทดแทนคุณของแม่บ้าง เหตุใดแม่จึงคิดอย่างนั้น

คุณแม่ชีตอบว่า เมื่อท่านเลี้ยงลูก ๆ ให้เติบใหญ่ขึ้นมา ความสุขที่ท่านได้รับระหว่างที่ลูกเติบโตขึ้นมา ประพฤติตนเป็นคนดีอยู่ในโอวาท ก็เป็นการทดแทนคุณในตัวแล้ว ครั้นท่านตกแต่งให้เขามีเหย้ามีเรือนไป แต่ละคนก็เป็นสมบัติของสามีของลูกไปแล้ว ท่านเป็นเพียงคนนอก การที่สามีและลูกอนุญาต ยินดี เต็มใจ ให้พวกเขามาปฏิบัติท่าน ก็เป็นคุณงามความดีของพวกเขา เป็นบุญคุณที่ท่านอนุโมทนา ท่านจึงต้องสำรวมระวัง ทะนุถนอมน้ำใจลูก ๆ ให้สมกับความมีน้ำใจเหล่านี้

ความคิดของท่านเป็นความคิดของผู้ที่อยู่กับปัจจุบัน ยึดอยู่กับความเป็นจริงของแต่ละขณะ ๆ ถ้าท่านเผลอสติปล่อยใจให้ไปยึดว่า ท่านมีลูกสาวห้าคน เมื่อท่านเจ็บลูกทั้งห้าคนย่อมมีหน้าที่ที่จะต้องกตัญญูกตเวทีต่อท่าน สิ่งใด ๆ ที่ลูกทำให้ ท่านก็จะเห็นว่าเป็นหน้าที่ ไม่เกิดความพอใจ ยินดี ไม่รู้คุณค่าในน้ำใจไมตรีเหล่านั้นหรือท่านอาจหงุดหงิด คับข้อง เรียกร้องเอาตามอำเภอใจ โดยไม่คำนึงว่า ลูก ๆ มีภาระอื่นผูกมัดตัวอย่างไรบ้าง สามารถทำตามความปรารถนาของท่านได้หรือไม่ ชีวิตของท่านก็จะแห้งแล้ง กระด้าง แม้ผู้อื่นจะมองว่าท่านเป็นคนโชคดีอย่างยิ่งก็ตาม

สติที่ท่านได้ฝึกฝนเรื่อยมา ผลิดอกออกผล เป็นปัญญา แนะสอนใจ ให้รอบรู้ตามความเป็นจริง เกิดวิธีการที่จะเลี้ยงความคิดของตน ให้เป็นสายธารแห่งความผาสุกอิ่มเต็มพอใจในทุก ๆ สิ่งที่บังเกิดขึ้นกับชีวิตของท่าน

คุณแม่อีกท่านหนึ่ง มีลูกสาวคนเดียว แต่งงาน มีครอบครัวแล้ว ท่านล้มเจ็บเป็นอัมพาต แม้สามีจะเฝ้าดูแลอย่างใกล้ชิด ลูกสาวก็มาเยี่ยมเยียนไม่ขาด รวมทั้งหาพยาบาลพิเศษให้มาดูแลท่านตลอดทั้งกลางวัน กลางคืน ผลัดเปลี่ยนกันก็ตาม ท่านก็ยังไม่ได้ดังใจ ออกคำสั่งให้ลูกสาวออกจากงานมาอยู่กับท่าน

ลูกสาวแย้งว่า ถึงเธอทำเช่นนั้น ก็คงดูแลท่านไม่ได้ดีเท่าพยาบาล และเธอเองก็ไม่อาจทอดทิ้งภาระที่ต้องดูแลสามี และลูกเล็ก ๆ อีกสองคนได้

คุณแม่ไม่ยอมรับฟังเหตุผล พิลาปรำพันว่า สมัยเมื่อท่านเลี้ยงลูกมา สิ่งใดที่เป็นความสุขของลูก ท่านขวนขวายสรรหามาให้ ครั้งนี้เพียงแค่ท่านขอให้ลูกมาอยู่เป็นเพื่อนให้อุ่นใจ ลูกก็เห็นครอบครัวสำคัญกว่าแม่ ใครมาเยี่ยม ท่านก็รำพันความน้อยใจแหนงใจลูกให้ฟังไม่ขาดปาก แม้ผู้มาเยี่ยมจะติงให้ท่านอยู่กับเหตุผล และความเป็นจริง ท่านก็ดับหู ไม่ใส่ใจฟัง คงยึดอยากประหนึ่งจะสอยดาวสาวเดือนมาให้ได้ดังปรารถนา

จากตัวอย่างสองกรณีนี้ จะเห็นว่า ไม่มีใครทำทุกข์ทำโทษให้เราได้เท่ากับที่ใจของเราเองทำกับตัวเอง ถ้ายึดมั่นถือรั้นเอาตามความพอใจ โดยไม่พิจารณาเหตุผลตามความเป็นจริง แม้ได้สิ่งของเท่าใด ๆ มา ใจก็ไม่ระลึกรู้คุณค่า ยังร่ำร้องแต่จะเอาในสิ่งที่เป็นไปไม่ได้ เป็นเหตุให้จิตใจทุกข์ หม่นหมอง

การได้ หรือไม่ได้ มี หรือ ไม่มี หาใช่สาเหตุของความสุขความทุกข์ไม่

เหตุอยู่ที่ใจ

ใจที่มีสติรักษา ให้กลมกลืนเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับความเป็นจริงของแต่ละขณะแต่ละขณะเฉพาะหน้านั้นแหละ คือใจที่ผาสุกอิ่มเต็ม

วัยเกษียณอายุคือวัยแห่งการเก็บเกี่ยวผล ปีติ อิ่มเต็มกับทุกสิ่งที่ได้ผ่านพบมาแล้ว

วัยเด็กเป็นวัยเรียนรู้ เหมือนกระดาษซับ ที่คอยซับทุกอย่างที่หยดลงมา

วัยหนุ่มสาวเป็นวัยแสวงหาประสบการณ์ นำความรู้ที่ได้เรียน และจดจำ มาทดลองปฏิบัติว่าได้ผลจริงจังแค่ไหน เพียงไร แต่ปฏิบัติแล้ว ก็ยังไม่มีเวลาได้นำมาพิจารณาไตร่ตรองถึงผลดีผลเสีย ให้ประจักษ์แจ้งชัดแก่ใจ จิตใจยังสับสน วุ่นวาย เหน็ดเหนื่อยเมื่อยล้า ด้วยภารกิจที่ต้องรับผิดชอบ

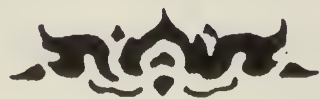
ครั้นถึง วัยเกษียณอายุ ภารกิจทั้งหลายได้รับการปลดวางลง เวลาว่างที่เกิดขึ้นเอื้ออำนวยให้ได้พินิจพิจารณาถึงสิ่งต่าง ๆ ที่ได้กระทำลงไป ทำให้เกิดเป็นความอิ่มเต็ม พอกับชีวิต เพราะได้ทำมาครบทุกอย่างแล้ว ได้ "ให้" สิ่งที่ดีงามแก่สังคม ประเทศชาติ ผู้คนรอบข้างขณะยังอยู่ ผู้คนก็รักใคร่ ขณะจากไป ผู้คนก็อาลัยหา

เป็นช่วงขณะของชีวิต ที่มีเวลาเฝ้าตามมอง สำรวจใจของตน ทำความรู้จักตัวของตัวว่า ใจยังพร่อง โหยหาสิ่งใด หรือหงุดหงิดคับข้องกับสิ่งใด จะได้แก้ไข ปลดปล่อยให้ใจเป็นอิสระจากความอยาก ความไม่อยาก ทั้งปวง เป็นไทแก่ตน

ถ้าแต่ละคนฝึกฝนให้มีสติรู้อยู่กับใจต่อเนื่องกัน ใจของผู้นั้นจะอ่อนโยน อยู่กับความเป็นจริงที่กำลังประสบในแต่ละขณะ แต่ละขณะ กาลเวลา และใจจะเคลื่อนไปด้วยกันเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ไม่ปีนจังหวะ เหลื่อมไถลเข้าไปคาดคอยหวังอยู่ในสิ่งซึ่งยังมาไม่ถึง หรือยึดหนึดติด หวนอาลัยอยู่กับสิ่งที่ผ่านพ้นไปแล้ว

ความหลงเลอะ หดหู่ เศร้าสร้อยจะไม่มีในจิตใจเหล่านี้ จะไม่ไปพะวงควบคุมกำกับผู้คนรอบข้างให้เป็นไปดังใจหวัง หรือเรียกร้อง บีบบังคับให้เขาต้องมาพะนอเอาใจ

แต่จะเป็นใจที่เชื่อมั่นในตัวของตัว เพราะได้เตรียมเสบียงของกุศลกรรมไว้เป็นอาหารหล่อเลี้ยงให้อิ่มเต็ม ยิ่งกว่านั้น ยังพอเพียงสำหรับเป็นกำลังให้บากบั่น พากเพียรใช้ทุกเวลานาทีที่เหลือนี้ จวบจนสิ้นอายุขัย ขวนขวายสะสมสติปัญญา เพื่อ "รู้" โลกตามเป็นจริง ไม่ไปหลงยึดแบกหาม ห่วงหวง ไว้ให้กดถ่วง ทับถมจิตใจจนสิ้นสุข

สงครามฤๅสันติภาพ

จาก ศานติสังคม
ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๓
เมษายน – มิถุนายน ๒๕๒๘

ใคร ๆ ก็ไม่ปรารถนาสงคราม เพราะเมื่อสงครามเกิดขึ้นแล้วผลเสียหายที่ติดตามมานั้นเหลือคณานับ แต่ทั้งที่รังเกียจเดียดฉันท์สงครามกันถ้วนทั่วหน้า แทบทุกคนก็ละเลยที่จะช่วยกันป้องกันเหตุที่ชักพาไปสู่สงคราม ความไม่ปรารถนาของเราจึงห่างไกลจากความเป็นจริง

ยิ่งใจของเราเอง แต่ละคน แต่ละคนด้วยแล้ว ยิ่งตกอยู่ท่ามกลางสงครามมหาประลัยแทบทุกเวลานาทีก็ว่าได้ เพราะเราต้องวุ่นวาย สู้รบกับความปรารถนาที่แปรเปลี่ยนอยู่ตลอดเวลา ชั่วขณะหนึ่ง สติปัญญาผนึกแนบแน่นอยู่กับใจ ทำให้เราตั้งในใจซื่อสัตย์สุจริต ไม่เอารัดเอาเปรียบใคร พูดแต่คำสัตย์ คำจริง แต่อีกขณะหนึ่ง สภาพแวดล้อมเปลี่ยนไป เปิดโอกาสให้กิเลสออกมาเย้ายวน ท้าทายเราจนลืมความตั้งใจดั้งเดิม เผลอใจลื่นไถลไปกับความโลภ ความอยากที่ไม่มีขอบข่ายกำหนดกฎเกณฑ์

เราไม่ได้มีเจตนาจะให้ใครเข้าใจผิดว่า โกงผลงานของผู้อื่น แต่คนมาทึกทักชมเชยกับเรา การนิ่งจึงเป็นเสมือนรับสมอ้าง ทำให้เขาเข้าใจผิดแน่นแฟ้นยิ่งขึ้น อย่างไม่มีข้อกังขา

ตลอดทุกเวลานาที จะรู้ตัวหรือไม่รู้ตัวก็ตามที เราต่อสู้กับตัวเองอยู่อย่างไม่มีเวลาว่างเว้น จะมีสักกี่คนที่ฉุกได้คิดแล้วเอาสติปัญญาไปไตร่ตรอง หาวิธีเผด็จศึกสงครามเหล่านี้ให้ยุติโดยเด็ดขาด นอกจากจะไม่คิดยุติแล้ว เรายังปล่อยสติให้หลวม เหมือนทำนบรั่ว ๆ เปิดโอกาสให้ใจที่ป่าเถื่อน ดึงดื้อถือรั้นเอาตามความอยาก ความชอบของตน ไหลบ่าอย่างไม่มีฝั่งมีฝา ไปเบียดเบียนย่ำยีหัวใจผู้คนรอบข้าง จนหมดสุขคับแค้นใจไปตาม ๆ กัน

ผู้บริหารท่านหนึ่ง กล่าวแถลงอย่างมั่นอกมั่นใจ ในที่ประชุมว่า โครงการที่ท่านคิดขึ้นนี้ ได้มอบหมายให้นักวิชาการไปศึกษาตรวจสอบข้อมูลแล้ว ผลเป็นที่พออกพอใจสามารถนำมาดำเนินการได้

นักวิชาการที่ถูกท่านเอ่ยอ้างสะดุ้ง เพราะไม่ได้พบผู้บริหารมาร่วมสามเดือน จำได้ว่า ยังไม่เคยได้ยินเรื่องโครงการนี้เลย แต่ท่านก็ไม่สามารถลุกขึ้นแถลงความเป็นจริงต่อที่ประชุม ในวาระนั้นได้ เพราะมันเท่ากับเป็นการประกาศว่า หากผู้บริหารไม่ใช่ผู้ปั้นน้ำเป็นตัว ท่านเองก็เป็นผู้ใต้บังคับบัญชาที่ต้องการฉีกหน้าเจ้านายเพื่อผลประโยชน์จากความเสื่อมเสียของผู้อื่น

สังคมคือที่รวมของคนต่างจิตต่างใจ ต่างความคิด ร้อยสันพันคม ที่จะให้เห็นสอดคล้องต้องกันนั้นเป็นของยาก เราจึงพยายามแสวงหากรรมวิธีเพื่อเป็นกรอบ กติกา ช่วยบังคับให้แต่ละคน แต่ละคนในสังคมนั้น คิดและปฏิบัติทำนองเดียวกัน เพื่อความเป็นระเบียบ สะดวกต่อการเข้าใจ และวางตนให้สอดคล้องเป็นแนวเดียวกัน

แต่กรอบ หรือกติกา ตัวบทกฎหมายเหล่านี้ ก็เป็นเพียงตัวอักษร เพื่อให้พาลชนบริหารความเห็นแก่ตน หลบเลี่ยงเลี้ยวลดหาช่องหลีกเร้น แทรกไปในระหว่างวรรคตอน หรือแหกกรอบอย่างหน้าตาเฉย เพราะไร้หิริโอตตัปปะ ความละอาย เกรงกลัวต่อความผิด ความชั่วอันเป็นโลกบาลธรรมเครื่องคุ้มครองโลก

พฤติกรรมเหล่านี้มีรากเหง้ามาจากความรักตนหวงตัว ตามความสะดวกสบายของกิเลสในใจ ไม่เคยฉุกคิดถามตนเองว่า สิ่งที่กระทำลงไปนั้น ก่อประโยชน์ หรือก่อพิษภัยให้แก่ตัวของตัว หรือผู้ที่เกี่ยวข้องอย่างไรบ้าง

หิริโอตตัปปะจะงอกไม่ได้ หากขาดสัมมาสติ การระลึกรู้ตามเป็นจริง

วิทยาการที่ก้าวหน้าทำให้เรามีเกมคอมพิวเตอร์ มีเครื่องเล่นที่ฝึกความว่องไวของสติ แต่เป็นสติที่ขาดการสัมผัส สัมพันธ์กับความเป็นจริง เยาวชนในยุคปัจจุบันจึงสนุกอยู่กับเกมเหล่านี้ โดย “ดับ” หูจากโลกภายนอก ไม่รับรู้ความรับผิดชอบ ระเบียบ วินัย หน้าที่ใด ๆ ทั้งสิ้น

จุดบอดของการอบรมคน ให้เป็นมนุสโส คือ เป็นมนุษย์ทั้งกายและใจ กำลังลุกลามแผ่กว้าง ขยายแวดวงออกไปอย่างน่ากลัว

ถ้าหันมาทำความรู้จักกับ “ใจ” ให้ชัดแจ้ง เราอาจพบตะเข็บที่เป็นสาเหตุก็ได้

ใจของคนเราไม่ใช่สิ่งที่กลมกลืนเป็นเนื้อเดียวกันโดยตลอด หากแบ่งแยกได้เป็นสองส่วน คือ ส่วนที่เรียกว่า จิตสำนึก และจิตไร้สำนึก

ท่านผู้รู้เปรียบส่วนที่เป็นจิตสำนึกนี้เสมือนสวนญี่ปุ่นเล็ก ๆ ที่เราตั้งอกตั้งใจเอาสติจดจ่อ รู้จัก รู้จำ ก้อนหินดินทรายทุกก้อนทุกเม็ด ที่นำมาตกแต่งประดับประดา มีชื่อสำหรับเรียกขานต้นไม้ทุก ๆ ต้น ที่นำมาปลูก มีความภาคภูมิ พอใจกับผลที่เราสร้างสรรค์ขึ้นมา แต่อาณาบริเวณของสวนญี่ปุ่นนี้กระจ้อยร่อย กระจิริด นิดเดียว เมื่อเทียบกับจิตไร้สำนึกซึ่งกว้างใหญ่ไพศาล มหึมา ประดุจป่าดงดิบที่มีอยู่โดยธรรมชาติ แม้นักสำรวจจะพยายามศึกษาค้นหาอยู่ ก็ยังไม่อาจเข้าไปได้ทั่วถึงหมดทั้งป่า เพียงแค่ลัดเลาะอยู่แถบชายป่าที่ประชิดติดกับสวนญี่ปุ่นเท่านั้นเอง

จิตสำนึกบอกเตือนให้เรารู้ว่า สิ่งใดถูก สิ่งใดผิด สิ่งใดควรประพฤติ สิ่งใดควรละเว้น สติเข้มงวดให้เราเป็นคนจริง พากเพียรฝึกฝนขัดเกลา ดัดสันดานตนเองให้มีเหตุผลขึ้นโดยลำดับ

จิตที่ขาดการฝึกฝนอบรม จะย่อหย่อน อ่อนแอ ท้อแท้ พ่ายแพ้ไปตามเสียงกล่อมของกิเลส ให้รักสะดวก รักสบาย โดยไม่คำนึงถึงความคับข้องเดือดร้อนของผู้อื่น ปล่อยตัวปล่อยใจไปตามอารมณ์สุดแต่จิตไร้สำนึกจะชักพาไป

จิตสำนึกเหนี่ยวรั้งให้พูดความจริง แต่เมื่อมีผู้มาทึกทักชมเชยในสิ่งที่เราไม่ได้ทำ จิตไร้สำนึกครอบงำให้ปิดปากนิ่งเฉยเสีย ไม่ยอมชี้แจงข้อเท็จจริง โดยให้เหตุผลว่า เดี๋ยวเขาจะอาย ถ้าเราเอะอะทักท้วงออกไป แต่แท้ที่จริง ตัวตนของเรากำลังลิงโลดอยู่ลึก ๆ ว่า ก็เขาอยากเข้าใจผิดไปเอง แล้วจะมาโทษเราได้อย่างไร เราสงบเสงี่ยม ไม่ได้ทำอะไรสักหน่อย

ถ้าจะอุปมา ก็เหมือนมือขวาของเรา หยิบยื่นสิ่งที่ถูกต้องดีงาม เป็นสัจจะออกให้แก่โลก แต่มือซ้ายกลับประพฤติตนเป็นนักเลงอันธพาล กระโจนเข้ามาปัดสัจจะ ความถูกต้องดีงามให้พลัดหลุดมือ หล่นกระจายเสียหายหมด หรือมิฉะนั้นก็ชกต่อยใส่จนมือขวาขัดยอกฟกช้ำ ดำเขียว หยิบจับอะไรไม่ได้

ถ้าสติไม่คมพอจะรู้เท่าทันกลมายาของกิเลส เราก็ปล่อยปละให้กิเลสเป็นฝ่ายชนะทุกครั้งไป กิเลสก็แผ่อำนาจครอบครองใจยักย้ายความปรุงคิด วาจา และการกระทำของเราให้กลายไปเป็นเครื่องมือ ในการผลิตกิเลสสืบไป

ทุกแห่งที่ตัวของเราย่างเหยียบไป ก็แปรเปลี่ยนเป็นสมรภูมิ เพราะกิเลสในใจของเรา สาดกระเซ็นพิษออกมาทางความปรุงคิด วาจา และการกระทำ ประดุจกระสุนปืนเข้าใส่ผู้คนรอบข้าง เราจะมีแต่ความกระด้าง เห็นแก่ตัว ดึงดื้อถือรั้น ไม่ฟังเหตุผลของผู้ใดทั้งสิ้น ถ้าผู้คนรอบข้างมีสติ มีความยับยั้งชั่งใจ เหตุการณ์ก็ยังดูเสมือนเป็นปกติสุข ครั้นสังเกตใกล้ชิดเข้าไป จะพบว่าใจแต่ละดวงที่เกี่ยวข้องเต็มไปด้วยความอึดอัด กดดัน เสมือนมีระเบิดเวลาที่ถอดสลักออกแล้วซุกซ่อนอยู่ คอยเวลาที่จะระเบิดเปรี้ยงปร้างขึ้น มิวินาทีใดก็วินาทีหนึ่ง

เรา “คิด” เอาว่า เราได้ทำสิ่งนั้นสิ่งนี้แล้ว ทั้ง ๆ ที่จริง ๆ ยังไม่ได้ทำ แล้วกิเลสก็พาให้พูดออกไป เป็นตุเป็นตะ เช่น ผู้บริหารท่านนั้น ผู้คนเลยไขว้เขวไปว่า ความมีอายุทำสติให้เลอะเลือน บกพร่อง ก่อพฤติกรรมที่เชื่อถือไม่ได้ เพราะความหลงครอบงำใจ

แท้ที่จริง สติที่เลอะเลือนบกพร่องนั้น เป็นผลของการขาดการฝึกฝนใจตนเอง ขาดระเบียบวินัยต่อตนเอง อายุไม่สามารถครอบงำใจ ที่ผ่านการฝึกฝน จนคล่องแคล่วพอตัวแล้วได้ เพราะใจเป็นธาตุที่เป็นอิสระจากอำนาจของกาลเวลา

ยิ่งเผลอปล่อยตัวปล่อยใจไปตามกิเลส คือตามอารมณ์รัก อารมณ์ชัง อารมณ์หลง รู้เท่าไม่ถึงการณ์ มากเท่าใด เราก็ยิ่งเป็นคนไม่อยู่กับร่องกับรอย มากเท่านั้น พูดอย่างนี้เสร็จก็ตระบัดสัตย์ เปลี่ยนใจเป็นอีกอย่าง ทำให้ผู้ใต้บังคับบัญชา ผู้เกี่ยวข้องสับสน ว้าวุ่น มีอาการโรคจิตโรคประสาทไปตาม ๆ กัน

ลูกเต้าก็ฝังใจจากประสบการณ์ที่ได้เห็น จนเคยชิน ทุกวี่วันว่า นี่เป็นสิ่งปกติธรรมดา ยึดถือเป็นแบบฉบับ ปฏิบัติตามโดยไม่รู้ตัว

เด็กเหล่านี้ก็ถูกหล่อหลอมจากความเคยชิน ให้เติบโตขึ้นมาเป็นเด็กที่พูดไม่จริงโดยสันดาน ทำทุกอย่างเพื่อให้ตนได้ประโยชน์สมใจปรารถนา ไม่รักษาคำพูด ไม่รับผิดชอบ เป็นเด็กที่นึกถึงแต่ประโยชน์ของตนเป็นที่ตั้ง เรียกร้อง หิวโหย มีความอยากที่ไม่รู้จักคำว่า "อิ่ม" ว่า "พอ" กล่าวโดยสรุป คือ เป็นเด็กมีปัญหา เพราะใจของเด็กเหล่านี้ เป็นใจที่เป็นโรคขัดแย้งกันเอง ระหว่างจิตสำนึกกับจิตไร้สำนึก ติดข้อง หวั่นผวา ตื่นกลัวเงาของใจตัวเอง หงุดหงิดขาดสติที่จะพินิจพิจารณา ค้นหาใจ แยกแยะออกจากเงา เพื่อทำความรู้จักกับความจริง

กายเจริญวัยขึ้นตามจำนวนปีที่ผ่านไป

แต่ใจที่ขาดสติ ขาดการฝึกฝนตนเอง จะหลงเลอะ อ่อนเยาว์ไม่เดียงสาอยู่ตลอดกาล แม้กายจะเจริญวัยจนแก่เฒ่า หรือรับภาระเป็นอะไรก็ตาม ก็ทำหน้าที่ไปตามแกนเหมือนหุ่นที่ถูกชักเชิด ครั้นประสบภาวะวิกฤต ที่ต้องอาศัยพลังจิต พลังปัญญา ก็ไม่สามารถบังคับตนให้ประพฤติสอดคล้องไปตามครรลองของหน้าที่ ความรับผิดชอบ ที่พึงกระทำ หากปล่อยกายปล่อยใจให้เป็นทาสของอารมณ์ลุ่มหลง ยึดมั่นถือรั้นในสิ่งที่ตนปรารถนา ฝังใจจดจ่ออยากให้เป็นจนไม่ไยดีต่อเหตุผลและสภาพเป็นจริง เฝ้าแต่จะเปลี่ยนแปลงหันเหความจริง ให้เป็นไปตามความขาดสติขาดปัญญาของตน

หากมีอำนาจ ทรัพย์ศฤงคารอยู่ในมือ ก็จะนำสองสิ่งนี้มาเป็นฐานต่อรอง เพื่อให้ได้ชัยชนะสมปรารถนา สงครามเบียดเบียนโลก ก็ดุเดือด เพิ่มสัดส่วนไปตามฐานของอำนาจและทรัพย์ศฤงคารที่มี

แม้นขาดแคลนอำนาจแลทรัพย์ศฤงคาร ก็ยังปลิ้นปล้อนหลอกลวง ฉกฉวยโอกาสใช้วาจาเป็นฐาน จูงใจคนให้คล้อยตามความเพ้อฝัน ที่อัดล้นอยู่ในใจ

โลกจึงเดือดร้อน ระส่ำระสายเป็นวัฏฏะ ซ้ำแล้วซ้ำอีกอยู่ ดังนี้ และจะยังคงเป็นอยู่ต่อไปอีก ไม่มีที่สิ้นสุด

พระพุทธองค์ทรงเฝ้าสังเกตสิ่งเหล่านี้ โดยถี่ถ้วน ทุกแง่ทุกมุม ทวนทิศทางของการแสวงหา ด้วยการลิดรอนอำนาจของกิเลส ไม่ให้กระเซ็นกระสายจากจิตไร้สำนึก ออกมาทางความปรุงคิด วาจา หรือการกระทำ แทนการปล่อยใจให้ป่าเถื่อนไปตามอำนาจของกิเลส ย่ำยีบีฑาผู้คนรอบข้าง และโลก ให้เดือดร้อน ไปตามความไม่มีเหตุมีผล ท่านหันสมรภูมิเข้ามาตั้งไว้กลางใจตนเอง แล้วประกาศสงครามกอบกู้อิสรภาพ จากอวิชชา และอุปาทาน

เมื่อถูกผัสสะกระทบ ใจกระเพื่อมไปตามกิเลส ท่านจดจ่อสติเพ่งมอง จนเห็นกิเลสต้นเหตุชัดเจน รู้ชัดถึงกำลังขับเคลื่อนของมันแล้วเอาปัญญาพิจารณา จนรู้แจ้งเห็นจริง แผดเผาสิ่งเคลือบแฝงเหล่านั้น จนหลุดออกไป ตกออกไปจากใจ โดยลำดับ

อุปมาใจเป็นที่ดิน ที่ยังรกเกลื่อนด้วยใบไม้นานาชนิด ได้แก่ กิเลส ตัณหา อวิชชา อุปาทาน

ผัสสะเปรียบเหมือนลม เมื่อมากระทบ ใบไม้เหล่านี้ก็ปลิวฟุ้งให้เราได้เห็น แทนการปล่อยให้มันฟุ้งลอดรั้ว ออกไปสกปรกรกบ้านข้างเรือนเคียง ท่านให้เรากำหนดสติ กวาดตะล่อมใบไม้เหล่านี้ เข้ามากองรวมกัน ไว้เป็นกอง ๆ แล้วส่งให้ปัญญาจับพิจารณา จนเห็นตามเป็นจริง สิ้นสงสัย เปรียบเหมือนเราจุดไฟขึ้น เผาใบไม้เหล่านี้ จนมอดไหม้เป็นเถ้าหมดสิ้นไป

ใจก็เป็นอิสระ จากความสิ้นไปของกิเลสตัวนั้น ต่อไป ก็คอยจดจ่อ พิจารณา กิเลสตัวถัดไป ถัดไป ถัดไป...

สงครามกอบกู้อิสรภาพดำเนินต่อเนื่องไป ทั้งกลางวัน กลางคืนไม่ว่าจะอยู่ในอิริยาบถ ยืน เดิน นั่ง นอน กายเป็นตามธรรมชาติธาตุขันธ์ แต่ใจแนบแน่นอยู่กับสติธรรมปัญญาธรรม จดจ่อเพลิดเพลินอยู่กับงาน ไม่มีชั่วขณะใดที่เผลอ หลงลืมหน้าที่

ถ้าเมื่อใดที่เผลอสติ สงครามก็เปลี่ยนไปกลายเป็นสงครามกิเลส มุ่งเข้าประหัตประหารแย่งชิงอำนาจ ทรัพย์ศฤงคาร เกียรติยศชื่อเสียง ของกันและกัน ผู้แพ้เกิดทุกข์เดือดร้อน ผู้ชนะก่อเวร

แต่ถ้าเป็นสงครามกอบกู้อิสรภาพ ผลของมันจะยังภายนอกให้ร่มเย็น ภายในใจเบาสบาย เพราะสามารถไถ่ถอนตัวเองให้พ้นจากความรู้ไม่รอบ รู้ไม่จริง ความดึงดื้อ ยึดมั่นถือรั้นไปโดยลำดับ สงครามนี้ แทนที่จะสร้างความเดือดร้อนทุกหย่อมหญ้า เฉกเช่น สงครามโดยทั่วไป กลับก่อให้เกิดความผาสุก สงบ สันติ

วิธีการของพระพุทธองค์ ชี้แนะให้เราได้เห็นว่า ในโลกสมมตินี้ ทุกอย่างมีความขัดแย้งกันอยู่ในตัว เหมือนเราหยิบไม้ขึ้นมาท่อนหนึ่ง ถ้าไม้นั้นท่อนสั้น ก็คลำพบปลายทั้งสองไว ถ้าไม้ท่อนยาวอาจเกิดสงสัยได้ว่า หรือไม้ของเราจะมีเพียงปลายเดียว

ด้วยสัจธรรม ไม่มีสิ่งที่เป็นความมืด หรือความสว่าง ถ้าระนาบที่ขวางกั้นระหว่างประสาทตากับลำแสงทึบ เราก็แปลผัสสะนั้นว่า “มืด” ถ้าระนาบโปร่งใส ก็ว่า “สว่าง”

ถ้าใจกระจายทิศทางออกสู่ภายนอก เราก็เป็นตัวสารพัดพิษที่สลัดการกระทำ คำพูด ความปรุงคิด ประดุจหนามแหลมอาบยาพิษออกไปทิ่มตำทุกสรรพสิ่งทั่วโลก ทั่วสังสารวัฏฏ์ ที่ “คิดว่า” กีดขวางหนทางของเรา เริ่มแต่การอิจฉาริษยา ชิงดีชิงเด่นกันในระหว่างพี่น้อง เพื่อนฝูง เจริญงอกงาม แตกกิ่งก้านสาขา แผ่ออกไปเป็นการเล่นพรรค เล่นพวก ปัดแข้งปัดขา สาดโคลนใส่กัน มุ่งทำลายประหัตประหารฝ่ายตรงข้าม ทุกวิถีทาง ไม่ว่าจะเป็นหน้าที่การงาน เกมกีฬา การเมือง แผ่ขยายไปถึงการประกาศสงครามระหว่างประเทศ แล้วถล่มกันด้วยขีปนาวุธ เพียงเพื่อพิสูจน์ว่า หลักความเชื่อของตัวถูก

หลังจากเข่นฆ่ากันจนเหนื่อยหอบ สะบักสะบอมทั้งสองฝ่ายแล้ว ก็เลิกรากันไป ต่างฝ่ายต่างกลับไปพักฟื้น บูรณะซ่อมแซมส่วนสึกหรอ ปรักหักพัง

ใจที่ยังไม่ได้ชำระล้างด้วยสติธรรม ปัญญาธรรม ก็เปรียบเหมือนเม็ดข้าวเปลือก เคยสร้างปัญหาเมื่อครั้งเป็นต้นข้าว งอกไปเบียดเบียนที่ทางของผู้อื่นอย่างไร ก็ยังรักษาความเคยชินเหล่านี้ไว้ในประจุความจำ พอมีโอกาสฟื้นตัว งอกงามขึ้นใหม่ ที่เคยผิดมาอย่างไร ก็คงผิดซ้ำเช่นนั้นอีก

ท่านจึงกล่าวว่า หากขาดสติ ไม่ระลึกรู้ เท่าทันสภาพเป็นจริงแล้ว กาลเวลาที่ผ่านไป ก็เพียงกลืนกินชีวิตให้สิ้นไป สิ้นไป โดยไร้คุณค่าสาระ ปราศจากความมุ่งหมาย ทิ้งเสียไปโดยเปล่าประโยชน์ เพราะสิ่งใดที่เคยประพฤติ ก็ประพฤติสืบไปโดยอัตโนมัติ ไม่มีการเรียนรู้แก้ไข ดัดแปลงให้เกิดประโยชน์ต่อตนเอง หรือต่อผู้คนรอบข้าง เวียนวนซ้ำอยู่ที่รอยเดิม เหมือนมดไต่ขอบกระด้ง

แต่ถ้าใจเกิดสติ ฉุกคิด หมุนทิศทางเข้าภายใน เพ่งดูอาการกระเพื่อมของใจตัวเอง เราก็สลัดการกระทำ คำพูด ความปรุงคิดที่เป็นมรรค ฟาดฟันจนกิเลสในใจของเรา ขาดสะบั้น หลุดตกไปจากใจ

ถ้าปัญญาแหลมคมเต็มที่ เราก็เผด็จศึกได้สำเร็จเด็ดขาด ใจที่เคยคลุกเคล้ากับอวิชชา อุปาทาน หลุดขาดจากกันโดยสิ้นเชิงเป็นพุทธะ รู้ ตื่น เบิกบาน บริสุทธิ์เต็มรอบ เช่น ใจของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า และพระอรหันต์สาวก

เป็นใจที่อิสระ เป็นไท เป็นสันติภาพโดยแท้จริง

เพราะสงครามอื่น ๆ สร้างความเดือดร้อนให้ผู้แพ้ ก่อเวรให้ผู้ชนะเป็นชัยชนะที่ชักพาให้เราต้องประสบความเดือดร้อน ที่เป็นผลิตผลของใจที่จองเวรต่อกัน ในภายภาคหน้าเปรียบเหมือนการดับไฟ โดยเอาแกลบสาดทับลงไป อีกไม่นาน เกินรอ ไฟจะระอุ จนแกลบลุกโพลงขึ้นใหม่

แต่สงครามภายในใจ เมื่อฆ่าอวิชชาได้แล้ว ปัญญาที่ปราศจากสิ่งปิดบังกางกั้นจะส่องสว่างดุจแสงฟ้าแลบ ส่องให้ใจดวงนั้น รู้แจ้งเห็นจริง ถึงสภาพทุกข์ ที่ครอบงำจิตใจของสัตว์โลกทั้งปวง ไม่ว่ามิตร ว่าศัตรู ใจแต่ละดวง แต่ละดวงเหล่านั้น มีสภาพไม่ผิดกับเตาเผาที่ลุกโชน ด้วยเพลิงของไฟโลภ ไฟโกรธ ไฟหลง ทุกข์ทรมานแสนสาหัสเสมอหน้ากัน ไม่มีใครได้เปรียบ ใครเสียเปรียบใคร

ความเข้าใจชัดแจ้งเช่นนี้ ทำให้เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขาที่เกิดติดตามมา กว้างใหญ่ไพศาล แผ่เป็นอัปมัญญา ออกไปยังสิ่งมีชีวิตทั้งหลายอย่างสม่ำเสมอทั่วกัน ไม่มีประมาณ ไม่จำกัดขอบเขต

ปัญญา กรุณา และความบริสุทธิ์ ซึ่งเป็นองค์ประกอบ หรือคุณลักษณะของใจที่ปลอดจากอวิชชานั้นแหละ คือ สันติธรรม สันติภาพที่ทุกคนไขว่คว้า ร่ำร้องหา

สงคราม ฤๅสันติภาพ จึงเป็นปลายแต่ละปลายของไม้ท่อนเดียวกัน

ถ้าเราหมุนทิศผิด กระจายออก แก้ภายนอก สงครามก็ยืดเยื้อเรื้อรัง

ถ้าปรับทิศทางเข้าภายใจ แก้ไขฟาดฟันกิเลสของตนเองสงครามก็สิ้นสุด เกิดเป็นสันติภาพที่เป็นนิจนิรันดร

ปล่อยวาง

จาก ศานติสังคม
ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๒
มกราคม – มีนาคม ๒๕๒๙

สิ่งมีชีวิตทั้งหลาย มีลักษณะที่เหมือนกันอยู่ประการหนึ่งคือความรักตน สงวนตัวให้เป็นสุข ปลอดภัยจากภยันตรายทั้งปวง แต่การจะทำให้ตนเป็นสุขนั้น มีกรรมวิธีแตกต่างกันออกไป สุดแล้วแต่พื้นฐานจิตใจของแต่ละบุคคล

เด็กชายหนึ่งเล่นเกมงูไต่บันไดกับพ่อ ครั้นถึงตาที่หนึ่งทอดลูกเต๋า แล้วเดินแต้มไปตกเข้าปากงู ต้องไหลตกลงไปตั้งต้นที่หางงูใหม่ หนึ่งครุ่นคิดอย่างหนัก ไม่ยอมเดินหมากตามแต้มที่ตนต้องเดิน ครั้นพ่อเร่งให้เดิน เพื่อจะได้เล่นต่อไป หนึ่งก็ตอบหน้าตาเฉยว่า "งูมันอ้วกจ้ะพ่อ มันคายหมากของหนึ่งกลับออกมาทางปากใหม่" เป็นการสรุปว่า หนึ่งจะไม่ยอมเสียแต้มตามกติกาของเกม

ทุกคนที่นั่งดูอยู่หัวเราะด้วยความเอ็นดูว่าหนึ่งเฉลียวฉลาด รู้จักคิดหาเหตุผลเอาตัวรอด ปล่อยให้หนึ่ง "โกง" ได้สมใจ วัยสามขวบช่วยปกป้องให้ผู้ใหญ่แลไม่เห็นไกลไปว่าการสนับสนุนหนึ่งให้เคยชินกับความคิดเช่นนี้ คือภยันตรายร้ายแรง ต่อสุขภาพจิตของหนึ่งในกาลภายหน้า

เพราะเหตุใด

เพราะกรรมวิธีของหนึ่ง ส่อให้เห็นถึงจิตใจที่ยึดมั่นสำคัญหมายในตัวตน อย่างเหนียวแน่น สิ่งใดที่กระทำ หนึ่งต้องดี ต้องชนะโดยไม่คำนึงว่า ได้ผลนั้นมาด้วยวิธีใด หนึ่งเล่นอะไรกับใคร ถ้าเป็นฝ่ายแพ้จะไม่ยอมเลิก ต้องเล่นอยู่เช่นนั้นจนกว่าจะเป็นฝ่ายชนะ แทนที่ผู้ใหญ่จะเฉลียวถึงสัญญาณอันตราย กลับส่งเสริมให้หนึ่งยึดติดในอุปนิสัยนั้นยิ่งขึ้น โดยสมยอมให้หนึ่งชนะ เมื่อจำต้องยุติการเล่น

เติบใหญ่ขึ้น หนึ่งอาจประสบชะตากรรมเช่นเอกก็ได้

เอกมีประวัติการเรียนดีมาตลอด สอบเข้ามหาวิทยาลัยก็ติดแพทย์ตามปรารถนาสอบทุกครั้ง คงครองความเป็นที่หนึ่งมาโดยลำดับ จนขึ้นปีสาม เอกทำข้อสอบวิชาอายุรศาสตร์พลาด ผลตกไปเป็นที่สอง เอกปรับใจให้รับความจริงไม่ได้ ปล่อยใจให้ย้ำคิดผิดหวัง จนเป็นบ้าต้องพักการเรียนเพื่อรักษาตัว

หลักจากหายแล้ว เอกเรียนต่อเป็นปกติจนสำเร็จได้ปริญญา ไม่มีใครคิดว่าเอกจะมีปัญหาอะไรอีก

เมื่อเริ่มทำงานเป็นแพทย์ฝึกหัด เอกถูกจัดให้อยู่ห้องฉุกเฉิน มีคนไข้ประสบอุบัติเหตุถูกรถชนมา เอกตรวจไม่พบสิ่งผิดปกติ จึงให้กลับไป กลับไปแล้วคนไข้ซึมลงโดยลำดับ สองวันต่อมา มีอาการชักไม่รู้สึกตัว ญาติพากลับมาโรงพยาบาลใหม่ พบกับเอก ผลปรากฏว่า คนไข้ตาย จากการผ่าศพตรวจ พบสาเหตุว่า เลือดออกมาคั่งในสมอง เพราะเส้นเลือดดำบริเวณใต้สมองฉีกขาด

คนไข้ตาย....

เอกกลับเป็นบ้าอีก

จากนั้น ไม่มีใครคาดเดาได้ว่า เอกจะปกติหรือกลายเป็นคนคุ้มบ้าคุ้มดีขึ้นมาเมื่อใด ความบีบคั้นเพียงไหน จึงวิกฤติถึงขั้นให้อาการวิปริตแสดงออกมา เอกจะได้ใบประกอบโรคศิลป์ สามารถประกอบอาชีพแพทย์ได้ตามกฎหมาย หรือจะถูกตัดรอนโอกาส ให้กลายเป็นบุคคลไร้ความสามารถ หมดอาชีพ?!

แต่ปัญหาใหญ่กว่านั้น ที่ควรช่วยกันขบคิดคือ มีสิ่งใดบ้างที่เราอาจป้องกัน แก้ไข ไม่ให้ใคร ๆ เป็นเช่นเอกอีก

จิตใจของมนุษย์เป็นธาตุประหลาด หากถูกบีบบังคับลงโทษ ก็เกิดปฏิกิริยาต่อต้าน ต่อสู้ ดื้อรั้น แบบสุนัขจนตรอก ขับเคลื่อนไปด้วยสัญชาตญาณ ที่ปราศจากหางเสือ คือสติและปัญญา ต้องการเพียงอย่างเดียว คือความเป็นไทแก่ตัว จิตแพทย์จึงตั้งสมมติฐานว่า การลงโทษ ทำให้เด็กเกิดปัญหา เป็นคนชอบต่อต้าน ดื้อรั้น มีแนวโน้มที่จะเป็นโรคจิต วิธีแก้ไขคือ ให้ผู้ปกครองตามใจเด็ก ยุติการลงโทษชนิดเฆี่ยนตี

ครั้นได้รับการพะนอ ตามอกตามใจ อย่างไม่มีขอบเขตจำกัดก็เกิดความไม่แน่ใจในอิสรเสรีที่ได้รับนั้น เพราะ “โลก” ที่รู้จักเป็นโลกมายาที่ขาดสมดุล มีแต่ความเป็น “ผู้รับ” เพียงอย่างเดียว ไม่ว่าปรารถนาสิ่งใด จะทุ่มจิตใจไปยึดติด ต้องการแต่สิ่งนั้น โดยไม่ยับยั้งชั่งตวง ไม่คำนึงว่า ของทุกอย่างมีลักษณะคู่ เมื่อมีได้ ก็มีเสีย เมื่ออยากแล้ว ก็มีสมหวังบ้าง ผิดหวังบ้าง

ความคิดคำนึงของบุคคลเหล่านี้ มีแต่แง่บวกอย่างเดียว อยากแล้วต้องสมหวัง เพราะประสบการณ์แต่เยาว์วัยสนับสนุนให้รู้จักแต่อย่างนั้น เมื่อสิ่งที่รู้มีเพียงแค่นั้น ใจจึงทุ่มไปยึดมั่นสำคัญหมายหมดหัวใจ ครั้นผลออกมาตรงกันข้าม ใจที่ยึดมั่นสำคัญหมายอยู่เต็มที่ไม่สามารถกลับตัวเปลี่ยนใจเลยหลุดจากหางเสือ ได้แก่สติปัญญา ความรู้ขาดผึงลง

ความเป็นจริง เป็นสิ่งที่ทำใจให้ยอมรับไม่ได้

เพราะใจไปยึดติดอยู่กับความคาดหวัง ความปรุงคิด... สังขารขันธ์

กายและใจเลยแตกกระจัดกระจายจากกันไปคนละทิศละทาง

ปุถุชนคนธรรมดานับแต่เกิดขึ้นมา ก็ผ่านวิกฤติเช่นนี้มานับครั้งไม่ถ้วน แต่ที่เราไม่บ้าไปก็เพราะอาการเหล่านี้เกิดขึ้นชั่วครั้งชั่วคราว แล้วพลังสติกุมตัวเข้มแข็งคืนมาใหม่ กายและใจกลับผนึกเข้าด้วยกัน ยอมรับสภาพเป็นจริง ครั้นอยู่ไปอยู่ไปเกิดมีอะไรมาสะกิดให้หวนระลึกถึงสิ่งที่คาดหวัง ความผิดหวังเสียใจโหมกระพือขึ้นในจิตใจใหม่ เผาผลาญสติมอดไหม้เป็นจุล อาการบ้าไร้สติก็กลับมาครอบครองใจ

ใจพลิกคว่ำพลิกหงาย กระวนกระวายเร่าร้อน แล้วกลับได้คิดสงบลง เป็นวัฏฏะอยู่เช่นนี้

แม้สมัยพุทธกาลก็เคยมีมา ดังเรื่องของนางกีสาโคตมี

กีสาโคตมีเป็นธิดาของท่านเศรษฐี เติบโตมาท่ามกลางความฟูมฟักรักถนอมไม่เคยรู้จักความทุกข์ ความผิดหวัง ปรารถนาสิ่งใดทุกสิ่งเป็นไปดังปรารถนา ครั้นเจริญวัย อายุสมควร ท่านเศรษฐีตกแต่งให้ออกเรือน อยู่กับสามีด้วยความผาสุกจนเกิดลูกหนึ่งคน มีความรักใคร่ผูกพันในลูกน้อยเป็นที่ยิ่ง

ยังไม่ทันที่ลูกจะยืน จะเดินได้ ก็เกิดเป็นไข้หนักจนถึงตาย

กีสาโคตมีไม่เคยรู้จักความตาย ไม่เคยเห็นคนตาย ไม่เข้าใจว่าเหตุไฉนลูกจึงเอาแต่หลับ ไม่ยอมตื่น ไม่ร้อง ไม่ไหวติง ใครจะอธิบายว่า ลูกตายแล้ว ก็ไม่เข้าใจ เฝ้าอุ้มลูกตระเวนไป หาผู้จะปลุกให้ตื่นได้

ผู้คนที่พบเห็นสุดปัญญาจะช่วยเหลือ จึงแนะนำให้ไปเฝ้าพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

พระพุทธองค์สดับปัญหาของกีสาโคตมีแล้ว เล็งเห็นว่า หากเทศน์โปรดขณะนั้นจิตใจที่ยึดมุ่งมั่นอยู่กับความหวัง คงรับอะไรเข้าไปไม่ได้ ท่านจึงตรัสว่า จะเป็นไรไป เราจะรักษาลูกของเธอให้ แต่เธอต้องไปหาเม็ดผักกาด จำนวนเท่าที่ติดปลายนิ้วหมาดน้ำ มาจากบ้านที่ไม่เคยมีคนตายเลย เราจะได้เอามาทำยารักษาลูกให้

กีสาโคตมีรับคำว่า เธอจะไปแสวงหาเม็ดผักกาดมาถวาย

แล้วเธอก็อุ้มร่างที่ไร้ชีวิตของลูกน้อย ตระเวนไปตามหมู่บ้านเพื่อขอเม็ดผักกาด เข้าไปบ้านใด ทุกบ้านก็กุลีกุจอเต็มใจแบ่งปันเม็ดผักกาดให้ ครั้นซักไซ้ไต่ถามต่อไป เม็ดผักกาดกลายเป็นอันใช้ไม่ได้ เพราะทุกบ้านเคยมีคนตายมาแล้วทั้งสิ้น ไม่ผู้เฒ่า ผู้แก่ ก็ลูกเล็กเด็กแดง

ใจของกีสาโคตมีเริ่มคุ้นเคยกับความตาย ความยึดมั่นจางคลายออก เพราะสิ่งที่เธอประสบอยู่ไม่ใช่สิ่งแปลกใหม่ หากเป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นกับผู้อื่นทั่ว ๆ ไป บางคนทุกข์ยิ่งกว่าเธอมากมายนัก เพราะสูญเสียทั้งลูก ทั้งสามี พ่อแม่อันเป็นที่รัก เท้าพาเธอเดินแสวงหาเม็ดผักกาดไป ใจก็ค่อยสว่างไสวขึ้นด้วยความรู้จริง ความเร่าร้อนกระวนกระวายที่จะเห็นลูกน้อยตื่นขึ้นมาเล่นหัว สงบระงับลงไปโดยลำดับ ใจจางคลายจากความยึดผิดเห็นผิด

เมื่อเธออุ้มร่างลูกน้อยกลับไปเฝ้าพระศาสดาก็พอดีค่ำ

พระพุทธองค์ตรัสถามถึงเม็ดผักกาด เธอกราบทูลตามความจริงที่ผ่านพบมา และทูลว่า เม็ดผักกาดที่พระองค์ต้องประสงค์นั้นไม่มีอยู่ในโลกนี้

ขณะทูลตอบ ใจของกีสาโคตมีเห็นต่อไปว่า การจะหวังให้คนตายกลับฟื้นคืนชีพมาเป็นสิ่งไม่มีในโลกนี้ เช่นเดียวกับบ้านที่ไม่มีใครเคยตายเลย หาไม่มี สิ่งใด ๆ ในโลกสมมตินี้รวมทั้งชีวิตร่างกายของเราเองก็ผันแปรเช่นกัน เดินทางไปสู่ความตายทุกลมหายใจเข้าและออก ใจปล่อยวางจากความยึดมั่นสำคัญผิด สงบเบาอยู่กับสัทธรรม สิ้นความปรารถนาจะให้ลูกฟื้นคืน มีชีวิตขึ้นมา

ถ้าเราแต่ละคนรู้จักแนะสอนใจของตน ให้เห็นสัทธรรมที่แฝงอยู่ในทุก ๆ ปรากฏการณ์ที่ประจักษ์ขึ้นในชีวิต ใจผู้นั้นจะผาสุก ไม่เร่าร้อน กระวนกระวาย ระส่ำระสายไปตามอิทธิพลของความยึดผิดเห็นผิด

เป็นต้นว่า กลุ่มเด็กชายเล่นเป่ากบวงยางกัน ครั้งแรกก็สนุกสนานกันประสาเด็ก แต่เล่นไป ๆ ใจที่ขาดสติรักษาเข้าไปยึดวงยางเป็นสมบัติมีค่าที่ควรแก่การหวงแหน ครั้นเล่นแพ้ต้องเสียวงยางไปก็เสียดาย เกิดความคิดทำนอง “งูอ้วก” เช่น เด็กชายหนึ่ง ไม่ยอมเสียวงยางตามกติกา เกิดพิพาทชกต่อยกันขึ้น

ผู้ใหญ่เห็นแล้ว ก็ส่ายศีรษะ ขำขันในความไม่เดียงสาของเด็ก

ถ้ามาสังเกตการณ์ผู้ใหญ่บ้าง เมื่อแข่งขันกีฬา ไม่ว่าจะเป็นฟุตบอล รักบี้ ชกมวย จะเห็นนักกีฬาที่ตุกติกไม่เคารพปฏิบัติตามกติกาอยู่เนือง ๆ

หรือในเกมการเมือง ในระบบการทำงาน รากเหง้าของความยึด หวงแหนนี้ ก็ตามมาบงการพฤติกรรมผู้ใหญ่ ให้แสดงออกไม่แตกต่างจากเด็ก ๆ ที่หวงวงยาง

เราไม่ได้พิจารณาชัดแจ้ง จนเห็นถึงพฤติกรรม ติดอยู่เพียงสมมติ เห็นไปว่าการโกงเพื่อสงวนวงยางของเด็กเป็นสิ่งไร้สาระ เพราะวงยาง ตามสมมติบัญญัติของผู้ใหญ่ ไร้คุณค่า ราคา แต่การโกงเพื่อครองตำแหน่งแชมป์ ตำแหน่งเสนาบดี ตำแหน่งเจ้าบ้านผ่านเมือง... ฯลฯ ... หรือฆ่ากันเพื่อชิงผลประโยชน์ ทรัพย์สิน อำนาจ เป็นสิ่งมีสาระ เพราะเราประเมินสิ่งเหล่านั้นว่า มีคุณค่า มีความหมาย

ถ้าหยั่งรู้จิตใจของเด็ก ก็จะเห็นว่า วงยางมีสาระยิ่งใหญ่ต่อเด็ก เช่นเดียวกับผลประโยชน์ มีสาระต่อผู้ใหญ่

อุปาทาน ความยึดมั่นถือรั้น สำคัญผิด คือ ต้นเหตุรากเหง้าของทิฐิวิปลาส หรือความเห็นคลาดเคลื่อนจากความเป็นจริงเหล่านี้

มีสิ่งใดอีกที่เราเห็นผิดเป็นถูกทำนองนี้?

เราจะตกใจ ถ้าทราบว่าทุกอย่างที่ถือเป็นสามัญสำนึก ไขว่คว้าแสวงหามาประดับเกียรติยศ ประดับความโอ่อ่า ร่ำรวย เป็นเครื่องเชิดหน้าชูตานั้น แท้จริงคือบ่วงโซ่ที่ผูกมัดรัดรึงเรา ให้สิ้นอิสรภาพ ให้ทุกข์ เพราะดิ้นรนโหยหา ไม่เป็นไปดังใจ

เราหลอกตัวเองว่า เป็นสุขเพราะมีทรัพย์สินเงินทอง

น้อยคนเป็นสุขจริง แต่ส่วนใหญ่มีแล้ว กลับเกิดความหวงแหนเสียดายจะสิ้นเปลืองหมดไป ขณะเดียวกันก็ต้องแสดงความโอ่อ่าให้ผู้คนเห็นสมฐานะ เมื่อมีแขกไปใครมา ก็จำต้องทำท่า "ใหญ่" ต้อนรับขับสู้เพื่อประทับใจแขก จะทำสิ่งใดแทนที่ทำตามความพอใจ กลับกังวลว่า ผู้อื่นจะเห็นควรแค่ไหน เพียงไร แล้วคอยทำตามความคาดคิดเหล่านั้น ซึ่งเท่ากับจำกัดตนเป็นทาส หรือนักโทษ ของคำสรรเสริญนินทา

ทำอย่างไร เราจึงจะรู้จัก "ปล่อยวาง" เพื่อไถ่ตัวเองจากพันธนาการเหล่านี้

ก็ด้วยการฝึกสติสัมปชัญญะให้เกิดเป็นคุณสมบัติของใจ

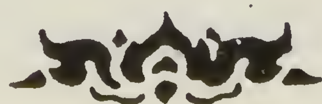
สิ่งใดเกิดขึ้น สติจะตามรักษาใจให้ละเอียด รอบคอบ ไตร่ตรองพิจารณาสิ่งนั้น ๆ จนเห็นเหตุผลของมันตามเป็นจริง ใจที่เคยถูกผูกมัดรัดรึงด้วยความยึดผิดเห็นผิด จะค่อยคลี่คลายวางไปโดยลำดับ เพราะ "รู้" ตามจริงเสียแล้ว

เห็นสิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในชีวิตเป็นเหมือนความฝัน เมื่อตื่นขึ้นความฝันก็ไม่เหลือรอยอะไรเป็นจริงเป็นจังให้ยึดถือได้ แต่ใจที่กระเพื่อม หรือเปลี่ยนสถานะไป เพราะสิ่งที่เกิดขึ้นเหล่านั้น เป็นสาระวิกฤติ ที่เจ้าตัวจะต้องพากเพียร ขวนขวาย จดจ่อ คลี่คลายแก้ไขให้กลับเป็นปกติทุกครั้ง

เมื่อฝึกเช่นนี้จนกลายเป็นอุปนิสัยแล้ว ใจจะเป็นอิสระจากความยึดผิดเห็นผิด เพราะกำลังของสติสัมปชัญญะที่บ่มกล้าขึ้นพัฒนาไปเป็นปัญญา เห็นสิ่งต่าง ๆ ด้วยความไม่เป็นสาระแก่นสาร ไม่คงทน เป็นรวงรังของทุกข์

เมื่อความจริงประจักษ์ชัดขึ้นในใจมากเท่าใด ใจก็ปล่อยวาง ขาดจากอวิชชาอุปาทานได้มากเพียงนั้น เป็นสัดส่วนผกผันตามกัน

ใจที่ขาดจากอวิชชาอุปาทาน คือใจที่เป็นไท ตื่นบริบูรณ์รู้ตัวทั่วพร้อม สงบ ผาสุก

ความตาย
ความตาย
ความตาย
ความตาย

รองศาสตราจารย์ เสฐียรพงษ์ วรรณปก

ทุกคนคงเคยพบเห็นคนตายและไปร่วมพิธีเกี่ยวกับคนตาย กระทั่งไปเผาคนตาย ซึ่งเรียกกันว่า "ศพ" มานับไม่ถ้วน

แต่ถ้าจะถามว่าความตายคืออะไร ทำไมคนจึงต้องตาย คงไม่ใช่เรื่องง่ายที่จะอธิบาย อาจมีคนอธิบายได้โดยยกเหตุผลทางศาสนา ลัทธิความเชื่อถือ หรือเหตุผลทางตรรกต่าง ๆ จะอธิบายอย่างไร ผู้ฟังก็คงไม่เข้าใจแจ่มแจ้งอยู่ดี อย่างมากก็ได้ภาพในใจว่า น่าจะเป็นอย่างนั้น ๆ

มีผู้ไปถามอาจารย์เซ็นท่านหนึ่งว่า "ท่านครับ ความตายเป็นอย่างไร"

"เธอเคยตายหรือเปล่า" อาจารย์ย้อนถาม

"ไม่เคยครับ"

"นั่นสิ ความตายคืออะไร" อาจารย์รำพึงเบา ๆ

ป่วยการถามว่าอะไรคืออะไร ถ้าตนเองไม่มีประสบการณ์ เพราะถึงจะได้คำตอบไปแล้วก็ไม่พ้นสงสัยอยู่ดี ปัญหาบางอย่างไม่สามารถแก้ได้ด้วยการถามตอบ ยิ่งถามมาก ตอบมากก็ยิ่งจะห่างไกลความจริงมากเท่านั้น

ครั้งหนึ่งมีผู้ไปถามพระพุทธเจ้าว่า สัตว์ตายแล้วยังคงอยู่ (exist) หรือไม่ พระพุทธองค์ไม่ตอบ กลับเล่าเรื่องให้เขาฟังว่า มีชายคนหนึ่งถูกยิงด้วยลูกศรอาบยาพิษ ญาติพี่น้องพาไปหาหมอ หมอเตรียมจะถอนลูกศรทำแผลให้ ชายคนนั้นกล่าวว่า อย่าเพิ่งถอนลูกศรออก ข้าพเจ้า

อยากรู้ว่าใครยิงข้าพเจ้า รูปร่างหน้าตาเป็นอย่างไร อายุเท่าไร อยู่ที่ไหน เกิดในตระกูลอะไร เขาโกรธข้าพเจ้าด้วยเรื่องอะไร ลูกศรที่ใช้ยิงข้าพเจ้านี้เอามาจากไหน ใครเป็นคนทำ ขนติดปลายลูกศรทำด้วยขนนกอะไร ฯลฯ จนกว่าข้าพเจ้าจะรู้รายละเอียดทั้งหมด จึงจะให้หมอถอนลูกศรและรักษาข้าพเจ้า

ทรงเล่าจบแล้ว ตรัสถามว่า "คน ๆ นี้โง่หรือฉลาด"

"โง่ พระเจ้าข้า" เขาตอบทันที

"ทำไมล่ะ"

"เขาควรจะรีบทำสิ่งที่รีบด่วนก่อน คือให้หมอรักษาให้หายก่อนแล้วค่อยไปสืบหาคนยิงทีหลัง หาไม่เขาจะตายก่อนจะรู้รายละเอียด"

ในที่สุดเขาก็รู้ตัวว่า เขาไม่น่าถามคำถามโง่ ๆ อะไรเช่นนั้น

แต่ทั้งนี้ทั้งนั้นมิได้หมายความว่า คำถามเช่นนี้ไม่ควรถาม หรือไม่ควรตอบเสมอไป การจะตอบหรือไม่มิได้อยู่ที่ตัว **คำถาม** แต่อยู่ที่ **คนถาม** มากกว่า

ถ้าคนถามไม่มีพื้นความรู้หรือไม่มีความพร้อมที่จะรับรู้ พระพุทธเจ้าก็จะไม่ตอบหรืออธิบายแต่จะหาทางพูดคุยในเรื่องอื่นที่เขาพอจะเข้าใจได้ แต่ถ้าผู้ฟังมีความพร้อมที่จะรับรู้แล้ว ถึงไม่ถามพระองค์ก็จะตรัสอธิบายให้ฟังทันที

ความตายคืออะไร

ในพระไตรปิฎก พระพุทธเจ้าได้ให้ "นิยาม" ความหมายของความตายไว้หลายแห่ง จะขอยกมาเพื่อประโยชน์แก่การศึกษาดังนี้

"ภิกษุทั้งหลาย ความตายคืออะไร ความดับ (จุติ) ภาวะที่ดับ (จวนตา) ความแตกทำลาย (เภโท) ความอันตรธาน (อนฺตรธานํ) มฤตยู (มจฺจุ) ความตาย (มรณํ) การทำกาละ (กาลกิริยา) ขันธ์แตกดับ (ขนฺธานํ เภโท) การทิ้งร่างกายไว้ (กเฬวรสฺส นิกฺเขโป) ชีวิตินทรีย์ดับ (ชีวิตินฺทฺริยสฺส อุปจฺเฉโท)"

ข้อความข้างต้นนี้ ถึงแม้จะเน้นความตายทางรูปธรรม (คือหมดลมหายใจ ร่างกายแตกดับ) ก็ครอบคลุมถึงความตายทางนามธรรมด้วย ในบางแห่งท่านจึงแบ่งความตายไว้ ๒ ชนิด คือ

– ความตายอย่างเปิดเผย หรือตายที่ปรากฏชัดแจ้ง (อปฏิจฉันนมรณะ)

– ความตายปกปิด หรือตายที่ไม่ประจักต่อตาเนื้อ (ปฏิจฉันนมรณะ)

ที่จริงแล้วความตายเกิดขึ้นตลอดเวลา ไม่ว่าจะมองในแง่รูปธรรมหรือนามธรรม ดูร่างกายของเรานี้จะเห็นชัด ร่างกายเราประกอบด้วยเซลล์ต่าง ๆ มากมาย มันเกิดขึ้นและดับสลายตลอดเวลา เซลล์เก่าค่อย ๆ เสื่อมสลายหมดสภาพ เซลล์ใหม่ก็เกิดขึ้นมาแทนที่ของเก่าดับไป ของใหม่มาแทนที่ สืบต่อกันไปไม่ขาดสาย ดูเผิน ๆ ก็เสมือนไม่มีอะไรแตกดับ ไม่มีอะไร

เกิดใหม่ ทั้งนี้เพราะ "สันตติ" (continuity) คอยสืบต่อเชื่อมประสาน มองให้ลึกจะเห็นว่า คนเราเกิดและตายทุกขณะ

หรือ**จะพูดเป็นปรัชญาให้ฟังยากขึ้นก็ว่า "ความเกิดก็คือความตาย ความตายก็คือความเกิด"**

ในแง่นามธรรมก็ยิ่งเห็นได้ง่าย จิตของเราเกิดดับอยู่ตลอดเวลา การเกิดดับของจิตท่านแบ่งเป็นสามช่วงคือ เกิดขึ้น (อุปปาทะ), ดำรงอยู่ชั่วขณะ (ฐิติ), ดับหายไป (ภังคะ), นึกคิดเรื่องอะไรขึ้นมามันจะอยู่เพียงชั่วขณะแล้วก็จะหายไป ความคิดใหม่ก็เกิดขึ้น วันหนึ่ง ๆ ไม่รู้กี่แสนกี่ล้านเรื่อง เกิดขึ้นแล้วก็ดับหายไปอยู่ตลอดเวลาอย่างนี้ไม่มีที่สิ้นสุด พูดในแง่วิชาการทางศาสนาก็ว่า วันหนึ่ง ๆ ไม่รู้ว่าเราเวียนเกิดเวียนตาย (สังสารวัฏ) กี่แสนกี่ล้านชาติ (ชาติในความหมายนี้มิใช่การเกิดจากท้องแม่ แต่เป็นการเกิดความคิดแต่ละครั้ง)

ความตายชนิดที่ไม่ประจักษ์ต่อตาเนื้อเช่นนี้แหละที่เจ้าชายสิทธัตถะท่านเห็นแล้วได้คิดจนตัดสินพระทัยเสด็จออกผนวช

ข้อความในพุทธประวัติตอนนี้กล่าวว่า เจ้าชายสิทธัตถะทอดพระเนตรเห็นคนแก่ คนเจ็บ คนตาย เกิดสลดสังเวชใจ ต่อมาเห็นบรรพชิตก็นึกทางออกได้ว่าวิถีชีวิตอย่างนี้กระมังเป็นทางหลุดพ้นจากการเกิด แก่ เจ็บ ตาย

บางคนอาจสงสัยว่าเป็นไปได้หรือเจ้าชายสิทธัตถะมีพระชนมายุตั้ง ๒๙ ปี ยังไม่เคยเห็นคนแก่ คนเจ็บ คนตายมาก่อนเลย เพิ่งจะมาเห็นเอาตอนก่อนออกผนวชไม่นานนี่เอง จะหาเหตุผลมาอ้างว่า พระราชบิดาทางกีดกันหาวิธีมิให้เจ้าชายได้เห็นสิ่งเหล่านั้น ก็ดูจะฟังไม่ขึ้น เพราะคนในวังที่แก่ ๆ ก็มีมากมาย จะหลบจะเลี่ยงอย่างไรก็คงไม่พ้น อย่างน้อยพระราชบิดาเองก็อยู่ในวัยแก่ให้เห็นอยู่ทุกวัน

ที่จริงแล้วเจ้าชายสิทธัตถะทรงเห็นคนแก่ คนเจ็บ คนตาย อยู่ทุกวันนั่นแหละ แต่การเห็นเมื่อครั้งก่อนเป็นเพียงการเห็นด้วย **ตาเนื้อ** เห็นแล้วก็แล้วไป ไม่ได้คิดอะไร จึงเท่ากับ "ไม่ได้เห็นอะไร" แต่ต่อมาหันมาคิดคำนึงจนกระทั่งเกิดความสว่างโพลงขึ้นในใจแล้วนั่นแหละจึงเรียกว่า "เห็น" คือเห็นด้วยตาคือปัญญา

การที่พระพุทธประวัติตอนนี้ว่าเจ้าชายสิทธัตถะเพิ่งจะเห็นคนแก่ คนเจ็บ คนตายนั้นหมายเอาการเห็นชนิดนี้เอง

พระพุทธศาสนาพูดถึงความตายในแง่มุมต่าง ๆ มากมาย เช่น

๑. พูดถึงความตายว่าเป็นสิ่งที่จะต้องมีมาแน่นอน ให้ตระหนักว่าชีวิตมนุษย์นี้สั้นนักอย่าได้ประมาทระเริงหลง

"อายุของมนุษย์นี้น้อยนัก จะต้องเดินไปสู่ภพหน้า ควรที่จะดำเนินวิถีชีวิตอันประเสริฐ คนเกิดมาแล้วไม่ตายหามีไม่ คนเราจะอยู่ได้นานอย่างมากก็ร้อยปีหรือเกินกว่านั้นเล็กน้อย"

"อายุของมนุษย์ทั้งหลายเหมือนน้ำค้างบนยอดหญ้า พอต้องแสงอาทิตย์ก็เหือดแห้งไป"

๒. พูดถึงความตายว่าเป็นสิ่งที่ยุติธรรม ไม่เลือกที่รักมักที่ชัง

"คนหนุ่มก็ตาย คนแก่ก็ตาย คนโง่ก็ตาย คนฉลาดก็ตาย คนร่ำรวยก็ตาย คนจนก็ตาย ทุกคนล้วนมุ่งหน้าสู่ความตายทั้งนั้น เหมือนภาชนะดินที่ช่างหม้อปั้นไว้ ไม่ว่าใบเล็กใบใหญ่ ไม่ว่าเผาสุกหรือยังดิบอยู่ ในที่สุดก็แตกหมด ชีวิตสรรพสัตว์ก็เช่นนั้น"

"สัตว์ทั้งหลายเกิดมาแล้วจักทิ้งร่างกายไว้ในโลกเหมือนกันหมด แม้พระสัมมาสัมพุทธเจ้าผู้หาคนเปรียบไม่ได้ ผู้ตรัสรู้ชอบเอง ยังปรินิพพาน (ตาย)"

"บางคนเห็นหน้าอยู่ตอนเช้า ตอนสายก็ตาย บางคนเห็นหน้าอยู่ตอนค่ำ พอรุ่งเช้าก็ตายเสียแล้ว"

ข้อความตอนสุดท้ายนี้ มีผู้นำไปแต่งเป็นบทกวีว่า (ถ้าจำผิดก็ขออภัย)

"เห็นอยู่หลัด ๆ เช้า　　สายตาย
สายอยู่สุขสบาย　　บ่ายม้วย
บ่ายคงคู่เคียงสาย　　สวาทค่ำ ดับนอ
ค่ำอยู่ดึกดับฉ้วย　　ฉุดไว้คงไฉน"

นักปราชญ์ไม่ว่ายุคไหนสมัยไหน ดูเหมือนจะมี "ท่าที" ต่อความตายไม่แตกต่างกัน คือส่วนมากมักจะเห็นว่าความตายมิใช่สิ่งน่ากลัว หากเป็นสิ่งที่พึงเผชิญหน้าอย่างอาจหาญด้วยความเข้าใจและอย่างถูกวิธี

การวิ่งหนีความตายนั้น ไม่มีทางพ้นความตายได้ แต่ถ้าหันหน้าเข้าเผชิญมันอาจพ้นมันได้

พระพุทธเจ้าทรงสอนวิธีเผชิญกับความตายด้วย "มรณัสสติ" คือให้ระลึกถึงความตายทุกวินาที เพื่อเตรียมใจให้พร้อมที่จะรับสภาพด้วยอาการอันสงบ เยือกเย็น เมื่อเวลานั้นมาถึง เรียกว่า ให้ยิ้มได้เมื่อภัยมา เทคนิคของการเจริญมรณัสสติก็ไม่มีอะไรมาก ให้นึกตลอดเวลาว่าเราไม่มีทางพ้นความตายได้ ดังพระพุทธวจนะในธรรมบทเตือนไว้ว่า

ไม่ว่าบนท้องฟ้า
ไม่ว่าท่ามกลางสมุทร
ไม่ว่าในหุบเขา
ไม่มีแม้สักแห่งเดียว

ที่คนเราอาศัยอยู่แล้ว

จะหนีพ้นความตายได้

ไม่ว่า "หนุ่มทิพย์" หนุ่มเทพที่ไหนก็ต้องตาย ว่าอย่างนั้นเถิด!

การนึกถึงความตายของคนโง่กับคนฉลาดนั้นแตกต่างกัน คนโง่เมื่อนึกว่าไหน ๆ จะตายแล้ว พฤติกรรมมักออกมาเป็นสองทาง ทางหนึ่งจะเกิดความท้อแท้หมดอาลัยตายอยากปล่อยตามบุญตามกรรม อีกทางหนึ่งมักจะเกิดความประมาทมัวเมา "ไหน ๆ ก็จะตายแล้ว เวลาเราเหลือไม่มาก เพราะฉะนั้นเราควรรีบไขว่คว้าหาความสุขใส่ตัว กอบโกยเอาให้ได้มาก ๆ" กลายเป็นว่ายิ่งคิดถึงความตายก็ยิ่งโลภเห็นแก่ตัว ส่วนคนฉลาดนั้นจะตรงกันข้าม เมื่อรู้ว่าเวลามีน้อย ย่อมไม่ประมาทมัวเมาในชีวิต พยายามฝึกฝนอบรมตนเพื่อให้ลุถึงเป้าหมายอันสูงสุดที่ชีวิตจะพึงได้พึงถึง หรืออย่างน้อยก็ทำดีที่สุดเท่าที่จะทำได้

เป็นนักเรียนนักศึกษาก็ทำหน้าที่ของนักเรียนนักศึกษาให้ดีที่สุด

เป็นบุตรธิดาก็ทำหน้าที่ของบุตรธิดาให้ดีที่สุด

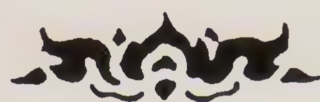
เป็นพลเมืองของประเทศก็ทำหน้าที่ของพลเมืองให้ดีที่สุด

เป็นศาสนิกของศาสนาก็ทำหน้าที่ของศาสนิกให้ดีที่สุด

เป็นมนุษย์ก็ทำหน้าที่ของมนุษย์ให้ดีที่สุดเพื่อให้ได้สิ่งที่ดีที่สุดประเสริฐที่สุดที่มนุษย์จะพึงได้

เมื่อทำได้ถึงขั้นนี้แล้ว จะอยู่เหนือตาย จะตายช้าตายเร็วก็ไม่มีปัญหา ไม่มีอะไรค้างใจ เพราะได้ทำหน้าที่ของความเป็นมนุษย์สมบูรณ์แล้ว

ครับ เกิดมาทั้งทีเอาดีให้ได้ จะตายทั้งทีทำดีฝากไว้ ★

กราบขอบพระคุณ

เจ้าภาพขอกราบขอบพระคุณท่านที่ได้ให้เกียรติวางพวงหรีด และดอกไม้ในงานสวดพระอภิธรรม ตั้งแต่วันที่ ๒๑–๒๔ กันยายน พ.ศ. ๒๕๓๐

๑. ข้าราชการกองสถานศึกษา สช.
๒. กองแผนงาน สป.ศธ.
๓. วิชัย–ศุภลักษณ์ สนธิชัย
๔. ศูนย์บริการสาธารณสุข ๓ (บางซื่อ)
๕. ประเสริฐ–สำรวย ธนัญชยานนท์
๖. สุธรรม–สมพักตร์ ปั้นประเสริฐ
๗. ภรรยา บุตร–ธิดา
๘. สำนักงานเขตมีนบุรี
๙. น.พ. สำราญ–บุญพร้อง โพธิพรรค
๑๐. ศิริ เปรมปรีดิ์ ผอ.เขตดุสิต
๑๑. ระเบียบ–โกวิท วงศ์พานิช
๑๒. บุญสิน–อาภา จตุรพฤกษ์
๑๓. สำนักงานอนามัย
๑๔. ร.ม.ว. กระทรวงศึกษาธิการ และภริยา
๑๕. คณะข้าราชการกองนโยบายและแผน สปช.
๑๖. กองบริการเครื่องจักรกล
๑๗. ประดิษฐ เวชพนม ผอ.ปจ. ศรีสะเกษ
๑๘. ทวีวัฒน์ บัวพันธ์ ผช.ผอ.ปจ. ศรีสะเกษ
๑๙. วิเศษ พิมพ์วิชัย ผช.ผอ.ปจ. ศรีสะเกษ
๒๐. ประโมทย์ – นอ. หญิงเสาวนิต ไชยกิจ
๒๑. สปจ. สุพรรณบุรี
๒๒. หน่วยศึกษานิเทศก์ สปช.
๒๓. อนามัยภาค ๔ และศูนย์บริการสาธารณสุข ๒๔ บางเขน
๒๔. สัมฤทธิ์–ประจวบ ลำเจียก
๒๕. น้องและหลาน ๆ สามพราน สกุล "จรดล"
๒๖. คณะเจ้าหน้าที่ศูนย์บริการสาธารณสุข ๑๙ วงศ์สว่าง
๒๗. วิทยาลัยเทคโนโลยีและอาชีวศึกษา
๒๘. โรงเรียนวัดไทร สปอ. นครชัยศรี
๒๙. โรงเรียนวัดหนัง
๓๐. กลุ่มกรุงธน
๓๑. ศูนย์บริการสาธารณสุข ๕๑ วัดไผ่ตัน
๓๒. ครอบครัว "ปุยะกุล"
๓๓. คลีนิคยาเสพย์ติด ๔ บางซื่อ
๓๔. คณะครูโรงเรียนวัดเวตวันธรรมาวาส
๓๕. กรมสามัญศึกษา
๓๖. สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ
๓๗. วิทยาลัยครูบ้านสมเด็จเจ้าพระยา
๓๘. สุรพันธุ์–อรุณ ยันต์ทอง
๓๙. โรงเรียนสุโขทัย
๔๐. สปจ. สระบุรี
๔๑. ร.ร. วัดพระพุทธบาท
๔๒. ธนาคารกรุงเทพพาณิชยการ จำกัด สาขาสามเสน
๔๓. ฝึกหัดครูมัธยม รุ่น ๑๑
๔๔. แฎง–อุบลพงษ์ สตารัตน์
๔๕. โรงเรียนดาราราม (ดาราคาม)
๔๖. โรงเรียนประถมทวีธาภิเศก
๔๗. บรรจง ชูสกุลชาติ อธิบดีกรมอาชีวศึกษา
๔๘. สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ
๔๙. ร.ร. อนุบาลพิบูลเวศน์
๕๐. ข้าราชการและลูกจ้าง สำนักสวัสดิการสังคม กทม.
๕๑. ร.ต.ต. เกรียงศักดิ์ โลหะชาละ ผอ. สำนักสวัสดิการสังคม กทม.
๕๒. โรงเรียนบ้านสามพรานฯ

๕๓. อนามัยภาค ๒ และศูนย์บริการสาธารณสุข
๕๔. ชมรมแพทย์ ศูนย์บริการสาธารณสุข
๕๕. โรงเรียนวัดโบสถ์
๕๖. กรมการศึกษานอกโรงเรียน
๕๗. วิเวก–สมประสงค์ ปางพุฒิพงศ์
๕๘. กศ.บ.ประสานมิตร รุ่นที่ ๒
๕๙. สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน
๖๐. โรงเรียนพญาไท
๖๑. คณะครูนักเรียนโรงเรียนวัดรวก
๖๒. กรมการศาสนา
๖๓. บุญมา–โสภร วงษ์สวรรค์
๖๔. สำนักงานเขตลาดกระบัง
๖๕. หลาน ๆ "วัฒนสุวกุล"
๖๖. โรงเรียนอนุบาลสามเสน
๖๗. สัมพันธ์ ทองสมัคร รมช.ศธ.
๖๘. ร.ท.ชวลิต เตชะไพบูลย์ ผช.เลขานุการ รมว.ศธ.
๖๙. สำนักงานเลขานุการกรม สปช.
๗๐. ฝ่ายป้องกันและบำบัดการติดยาเสพย์ติด สนอ.
๗๑. ชมรมผู้บริหารการศึกษา เขตบางกอกน้อย
๗๒. ละม้าย ปิยพันธ์ และลูก ๆ
๗๓. ข้าราชการ สปจ.สมุทรสาคร
๗๔. พลเอกมานะ รัตนโกเศศ
๗๕. งานเทศกิจ สำนักงานเขตบางกอกน้อย
๗๖. สำนักงานการประถมศึกษาอำเภอสามพราน
๗๗. โรงเรียนวัดไผ่ล้อมฯ นครปฐม
๗๘. สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดราชบุรี
๗๙. โรงเรียนวัดชนะสงคราม
๘๐. กลุ่มรัตนโกสินทร์
๘๑. ร.ร.พระตำหนักสวนกุหลาบ
๘๒. กองการเจ้าหน้าที่ สปช.
๘๓. เชาวนี จ๋วงพานิช ที่ปรึกษาผู้ว่า กทม.
๘๔. สปจ.นครปฐม
๘๕. สปอ.ดอนตูม
๘๖. อนันต์ ไทยเจริญ ผอ.เขตพระโขนง
๘๗. ชัยรัตน์ สุนทโร ศธ.จ. สมุทรปราการ
๘๘. งานรายได้เขตพระโขนง
๘๙. โรงเรียนวัดอมรินทราราม
๙๐. คณะครูโรงเรียนวัดพระยาศิริไอยสวรรค์
๙๑. สำนักงานสรรพากรเขตบางกอกน้อย
๙๒. ข้าราชการลูกจ้างแขวงบางพลัด
๙๓. บริษัท กิจสยาม จำกัด
๙๔. รศ.ดร.อรรณพ คุณาวงษ์กฤต และภริยา
๙๕. คณะครูร.ร.วัดเทพากร
๙๖. โรงเรียนทุ่งมหาเมฆ
๙๗. ถาวร–คุณหญิงบุญเจือ ไชยภัฏ
๙๘. รุ่ง–ผ่องใส แก้วแดง
๙๙. สำนักงานเทศกิจ
๑๐๐. โรงเรียนอนุบาลแพร่
๑๐๑. โรงเรียนบ้านหมากแข้ง จังหวัดอุดรธานี
๑๐๒. โรงเรียนอนุบาลภูเก็ต
๑๐๓. โรงเรียนอนุบาลระยอง
๑๐๔. สปจ.พระนครศรีอยุธยา
๑๐๕. ดร.วีระ–ดร.ชลธิชา บำรุงรักษ์
๑๐๖. กลุ่มสุโขทัย
๑๐๗. พ.ต.ท.จำรัส ธารีฤกษ์ สวป.สน. บางกอกน้อย
๑๐๘. ผู้แทนครูใน อ.ก.ค.สปช.
๑๐๙. ร.ร.มหาวีรานุวัตร
๑๑๐. คลีนิคกามโรค ๓ บางซื่อ
๑๑๑. โรงเรียนวัดพลับพลาไชย
๑๑๒. คณะครู ร.ร.วัดมะลิ
๑๑๓. สปจ.นครสวรรค์
๑๑๔. กองทันตสาธารณสุข
๑๑๕. บ.ริเวอร์ไซด์ จก., บ.๓๕ โบว์ลิ่ง จก.
๑๑๖. กองการเจ้าหน้าที่ กทม.
๑๑๗. หาดเจ้าฯ ๒

๑๑๘. คณะครู ร.ร.วัดบางเสาธง
๑๑๙. คณะครู ร.ร.วัดโพธิ์เรียง
๑๒๐. งานคลังสำนักงานเขตพระโขนง
๑๒๑. วัสการ–ชื่นจิตต์ ช่วยชูวงศ์
๑๒๒. ผอ.ปจ.ชัยภูมิ และภริยา
๑๒๓. สปจ.ชัยภูมิ
๑๒๔. สปจ.ขอนแก่น
๑๒๕. สปจ.สกลนคร
๑๒๖. ดร.สุรัฐ–รศ.ชนิกา ศิลปอนันต์
๑๒๗. สำนักงาน กค.
๑๒๘. โรงเรียนราชวินิต (คณะครู ร.ร.ราชวินิต)
๑๒๙. สปจ.อุดรธานี
๑๓๐. สป.กทม.
๑๓๑. คุณหญิงพวงรัตน์ วิเวกานนท์
๑๓๒. สมาคมผู้ปกครอง ร.ร.ราชวินิต
๑๓๓. โรงเรียนสวัสดีวิทยา
๑๓๔. วัฒนา–นฤมล กาญจนดุล ผอ.เขตยานนาวา
๑๓๕. งานรักษาฯ เขตพระโขนง
๑๓๖. ผู้อำนวยการสำนักการคลัง
๑๓๗. งานคลังสำนังานเขตพระโขนง
๑๓๘. วิจิตร–บุญธรรม ภักดีรัตน์
๑๓๙. คณะกรรมการดำเนินการวิทยุโรงเรียน
๑๔๐. สปจ.ชลบุรี
๑๔๑. คณะกรรมการ คข.สนข.บน.
๑๔๒. คณะอาจารย์ ร.ร.วัดบางขุนนนท์
๑๔๓. งานปกครอง สำนักงานเขตบางกอกน้อย
๑๔๔. งานศึกษาเขตบางกอกน้อย
๑๔๕. ข้าราชการลูกจ้าง เขตบางกอกน้อย
๑๔๖. นายสำรวย ตรวจพล สวนอาหารหญ้าคา
๑๔๗. พระครูปลัดวิริยวัฒน์ วัดธาตุทอง
๑๔๘. ธนาคารกรุงไทย สาขาถนนวิสุทธิกษัตริย์
๑๔๙. โรงเรียนวัดด่านสำโรง สป.
๑๕๐. พะนอม–ดุษณี แก้วกำเนิด อธิบดีกรมสามัญศึกษา
๑๕๑. นายมังกร–นางประภา ภักดิ์โพธิ์
๑๕๒. ศึกษาธิการจังหวัดขอนแก่น
๑๕๓. ปัทมา รุ่งเรือง
๑๕๔. ทวี–ลไม บุญช่วง
๑๕๕. ผู้อำนวยการสำนักงานเขตบางเขน
๑๕๖. งานโยธาสำนักงานเขตบางกอกน้อย
๑๕๗. ข้าราชการสำนักงานเขตภาษีเจริญ
๑๕๘. สำนักการศึกษา กทม.
๑๕๙. ศิษย์ ส. รุ่น ๒๕๐๐
๑๖๐. สปจ.สมุทรสงคราม
๑๖๑. เสถียร ปาละวงศ์ เจ้าพนักงานปกครองเขตบางกอกน้อย
๑๖๒. วีระ ถนอมศักดิ์ ผอ.เขตหนองจอก
๑๖๓. โรงเรียนโฆสิตสโมสร
๑๖๔. สุเทพ–ประมุข กองแก้ว
๑๖๕. สปจ.สมุทรปราการ
๑๖๖. สปจ.นครราชสีมา
๑๖๗. ณรงค์ โตสมภาค ผอ.เขตบางกะปิ
๑๖๘. สมชาย ไทยผดุงพานิช
๑๖๙. โรงเรียนวัดโสมนัส
๑๗๐. สวัสดิ์, สุรินทร์, สุรชัย สิขวิทย์ และบุตรธิดา
๑๗๑. ผู้อำนวยการเขตพญาไท
๑๗๒. วีรวัฒน์ เจิมจวง ผอ.เขตพระนคร
๑๗๓. ประเทือง ทวีสิน หัวหน้าคณะผู้ตรวจการฝ่าย ๓
๑๗๔. ว่าที่ ร.ต.เสมอใจ–ปราณี พุ่มพวง
๑๗๕. คณะครู ร.ร.อนุบาลวัดพิชัยสงคราม
๑๗๖. เริงชัย–สุรีย์มาศ จงพิพัฒนสุข
๑๗๗. พล.ท.สินธุ–พ.อ.หญิงสุวรรณา เกิดสมบุญ
๑๗๘. โรงเรียนมีนบุรี
๑๗๙. ปลัดกระทรวงศึกษาธิการ และคุณหญิง
๑๘๐. ประเสริฐ เปตานนท์
๑๘๑. ดร.มังกร–ดร.ประภา ภักดิ์โพธิ์
๑๘๒. ชุมชนวัดสุวรรณาราม

๑๘๓. ชมรม ลส.ชบ.เขตบางกอกน้อย
๑๘๔. สวัสดิ์ เฟื่องฟู
๑๘๕. บริษัท ภาณุกรุ๊ฟ จำกัด
๑๘๖. บริษัท อีสทิวินด์ แทรเวล จำกัด
๑๘๗. พ.ต.ท.ชาญชัย วงศ์สมนึก,
ธงชัย ศรีไทยรักษ์
๑๘๘. บริษัท ไทยเศรษฐกิจประกันชีวิต จำกัด
๑๘๙. ศาสตราจารย์บุญชนะ– คุณหญิงแส. อัตถากร
๑๙๐. จุไร ลียากาศ
๑๙๑. พล.ร.อ.นัย–คุณหญิงเนื่อง นพคุณ
๑๙๒. สำนักงาน ก.พ.
๑๙๓. ข้าราชการครู สปอ.นครชัยศรี
๑๙๔. พ.ต.ต.นันทวุธ–อุ่นตา นพคุณ
๑๙๕. สปจ.กาญจนบุรี
๑๙๖. บริษัท ทรัพยากรเคหะ จำกัด
๑๙๗. สปจ.ปราจีนบุรี และคณะ
๑๙๘. สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ
๑๙๙. คณะที่ปรึกษากรุงเทพมหานคร
๒๐๐. คณะรองผู้ว่ากรุงเทพมหานคร
๒๐๑. จำลอง–ศิริลักษณ์ ศรีเมือง
๒๐๒. วิทยาลัยครูธนบุรี
๒๐๓. สำนักนโยบายและแผนกรุงเทพมหานคร
๒๐๔. วีรศักดิ์ น้อยมณี ผอ.เขตป้อมปราบฯ
๒๐๕. กรมวิชาการ
๒๐๖. สำนักงานกลางโครงการพัฒนาการศึกษา
๒๐๗. งานรายได้สำนักงานเขตบางกอกน้อย
๒๐๘. วัฒนา–นฤมล กาญจนดุล ผอ.เขตยานนาวา
๒๐๙. ชวน หลีกภัย ประธานสภาผู้แทนราษฎร
๒๑๐. ร.ร.อนุบาลวัดปรินายก
๒๑๑. กองสังคมสงเคราะห์ สบส.กทม.
๒๑๒. จรวย–ยินดี จันทวลี
๒๑๓. สหพันธ์โรงเรียนราษฎร์
๒๑๔. ศูนย์ฯ ๓๘ "จี๊ด–ทองคำ บำเพ็ญ"
๒๑๕. ข้าราชการและลูกจ้างเขตสัมพันธวงศ์
๒๑๖. กรมการฝึกหัดครู
๒๑๗. อพิชัย–วัชรี จึงเจริญพานิชย์
๒๑๘. พล.อ.ชวลิต–คุณหญิงพันธุ์เครือ ยงใจยุทธ
๒๑๙. สำนักงานประสานงานการตลาด โครงการพัฒนาตามพระราชดำริ
๒๒๐. มูลนิธิ น.ส.พ.ไทยรัฐ
๒๒๑. ธำรง–บุญนำ พัฒนรัตน์
๒๒๒. ห้างพาต้า
๒๒๓. สปจ.จันทบุรี
๒๒๔. คณะข้าราชการ สปจ.อ่างทอง
๒๒๕. ดุสิต–อัจฉรา ธรรมารักษ์
๒๒๖. สปจ.นครศรีธรรมราช
๒๒๗. สปจ.สุรินทร์
๒๒๘. สปจ.ระยอง
๒๒๙. บุญส่ง พลอยขาว และภรรยา
๒๓๐. สปจ.เลย
๒๓๑. งานโยธาเขตบางเขน
๒๓๒. ร่วมพัฒนาทาวน์เฮ้าส์
๒๓๓. กองทัพบก
๒๓๔. คณะครู ร.ร.อนุบาลนครราชสีมา
๒๓๕. เจริญ–สุวรรณา การุณ
๒๓๖. โรงเรียนมัธยมวัดมกุฏกษัตริย์
๒๓๗. โรงเรียนกลุ่มทวาราวดี
๒๓๘. กองแผนงานและวิจัย กศน.
๒๓๙. นพ.กษาน–คุณหญิงสุมาลี จาติกวนิช
๒๔๐. ศรีสิทธิ์–ผ่องลักษณ์ วาสิกศิริ
๒๔๑. คณะผู้แทนข้าราชการครูใน กปช.
๒๔๒. ขบรรค์ชัย–นลินี บุนปาน
๒๔๓. คณะลูกเสือแห่งชาติ
๒๔๔. ร้อยตรีรักษา โภคาสถิตย ผอ.เขตปทุมวัน
๒๔๕. ชนะ–สมจิตต์ รุ่งแสง
๒๔๖. อนันต์ เหล่าพาณิชย์ บ. ไทยซังเกียว จก.
๒๔๗. ทวี อารีพันธ์ ผอ.ปจ.ระนอง

๒๔๘. พีรพันธุ์ ฉกรรจศิลป์ ผอ.ร.ร.นางรอง
๒๔๙. ไพโรจน์–คุณหญิงกุลทรัพย์ เกษแม่นกิจ
๒๕๐. พล.อ.ต.ชูเดช–นวลศรี ดวงอุดม
๒๕๑. สปจ.เชียงใหม่
๒๕๒. สปจ.น่าน.
๒๕๓. ฝ่ายประชาสัมพันธ์บริษัทเอสโซ่แสตนดาร์ด ประเทศไทย จำกัด
๒๕๔. ครอบครัววิชัยดิษฐ
๒๕๕. วี. ปวัทอินเตอร์เทรด
๒๕๖. ศิริ–คุณหญิงจันทนี สันตะบุตร
๒๕๗. สปจ.เพชรบูรณ์
๒๕๘. ชุมพล–อุทัยวรรณ คำดา
๒๕๙. กาวิน พูลสมบัติ ศธ.อ. บางกอกใหญ่
๒๖๐. เสงี่ยม เต็มสุข
๒๖๑. เกรียง กีรติกร และภรรยา
๒๖๒. ดร.ปราโมทย์–สุมณฑา นาครทรรพ
๒๖๓. พ.อ. ประสงค์–นฤมล ม่วงกล่ำ
๒๖๔. สปจ.ฉะเชิงเทรา
๒๖๕. สิทธิ์ จัยสิทธิ์ ผอ.ปจ.ฉะเชิงเทรา
๒๖๖. สหกรณ์ออมทรัพย์ครูฉะเชิงเทรา
๒๖๗. สุวภัทร–พ.ท.หญิงชุมสาย จีระพันธ์
๒๖๘. วิทยาลัยพณิชยการบางนา
๒๖๙. สปจ.บุรีรัมย์
๒๗๐. แก้วขวัญ–เพ็ญศรี
๒๗๑. ไพบูลย์ เอนกณรงค์ศักดิ์ ผู้จัดการศรแดง อิมปอร์ตเอกซ์ปอร์ต
๒๗๒. ธนาคารไทยพาณิชย์ จำกัด
๒๗๓. สนง.เลขาธิการคุรุสภา
๒๗๔. กองงบประมาณฝ่ายการศึกษา สำนักงบประมาณ
๒๗๕. กองกฎหมายและคดี
๒๗๖. ชรัตน์–วัชรี–ดวงเพชร–พยอม
๒๗๗. บริษัท มนตรีอุตสาหกรรม จำกัด
๒๗๘. พ.อ.แนบ–ถนัด มุกดาลอย
๒๗๙. เดโช–ทักษิณา สวนานนท์
๒๘๐. สปจ.ตราด
๒๘๑. สปจ.นนทบุรี
๒๘๒. โกวิท หอมวิเศษวงศา และภรรยา
๒๘๓. สุพล ฦาชา และภรรยา
๒๘๔. สปจ.พัทลุง
๒๘๕. พลโทสุจินดา–วรรณี คราประยูร
๒๘๖. สำนักงานเขตบางกอกใหญ่
๒๘๗. อนันต์ บุญส่ง
๒๘๘. สำนักงานศึกษาธิการจังหวัดเพชรบุรี
๒๘๙. กองออกแบบและก่อสร้าง กรมสามัญศึกษา
๒๙๐. ศจ.นพ.บุญชอบ–วาณี พงษ์พาณิชย์
๒๙๑. กองอนามัยและสิ่งแวดล้อม
๒๙๒. งานโภชนาการ กสส.
๒๙๓. นายสมศักดิ์ เตชะเกษม
๒๙๔. วารสารมิตรครู ศธ.
๒๙๕. สุดใจ–กอบโชค แก้วนิล
๒๙๖. กรมพลศึกษา
๒๙๗. สมาคมศึกษาธิการแห่งประเทศไทย
๒๙๘. อนามัยภาค ๓
๒๙๙. บริษัท แบล็ค แอนด์ ไวท์ จำกัด
๓๐๐. โรงเรียนราชวินิตมัธยม–สมาคม
๓๐๑. สปจ.ยะลา
๓๐๒. กองการสัมพันธ์ต่างประเทศ สป.ศธ.
๓๐๓. โรงเรียนอนุบาลราชบุรี
๓๐๔. โรงเรียนเทคโนโลยีไทยสุริยะ
๓๐๕. โรงเรียนพณิชยการราชดำเนิน–ธนบุรี โรงเรียนชาตศึกษา
๓๐๖. สันต์ ตราชู ผอ.สำนักการระบายน้ำ กทม.
๓๐๗. วิทยาลัยศิลปหัตถกรรม กรุงเทพฯ
๓๐๘. กองคลัง สป.ศธ.
๓๐๙. สมาคมผู้บริหาร ร.ร.มัธยมศึกษา
๓๑๐. ชัยจิตร รัฐขจร ผอ.เขตบางขุนเทียน
๓๑๑. อาทร รัตนวิมล ผอ.กองวิทยาลัยเทคนิค

๓๑๒. ฯพณฯ พิชัย รัตตกุล
๓๑๓. สุพล ภาชา ผอ.ปจ.เลย และภรรยา
๓๑๔. คณะครู ร.ร.วัดอัมพวา
๓๑๕. สนิท รุจิณรงค์ อธิบดีกรมราชทัณฑ์
๓๑๖. ดร.เจริญผล–ชูศรี สุวรรณโชติ รองอธิบดี กศน.
๓๑๗. ร.ร.วัดบางพลัด เขตบางกอกน้อย
๓๑๘. ฉลอง วงษา ผู้ว่าราชการจังหวัด ระยอง
๓๑๙. หอวชิราวุธานุสรณ์
๓๒๐. สปจ.สิงห์บุรี
๓๒๑. สถาบันพัฒนาผู้บริหารการศึกษา สป.
๓๒๒. โรงเรียนจิตรลดา
๓๒๓. ครอบครัว ทฤษดิกุล
๓๒๔. เตรียม ผช.ผอ.ปจ.(วัดไร่ขิง)
๓๒๕. สปจ.ลพบุรี
๓๒๖. แพทย์ศิริราช รุ่น ๖๖
๓๒๗. ชัยรัตน์–สุชาดา โมกขะสมิต สมุห์บัญชี น.ส.พ.ไทยรัฐ
๓๒๘. องค์การค้าคุรุสภา
๓๒๙. บุษบาท่าพระจันทร์
๓๓๐. ม.ล.ปิ่น–ท่านผู้หญิงดุษฎีมาลา มาลากุล
๓๓๑. ครอบครัว “สุขกมล”
๓๓๒. บุญเชิญ–ดุษณี สุทธปรียาศรี
๓๓๓. พล.ต.ต.สมควร–สุภา หริกุล
๓๓๔. กองการเจ้าหน้าที่ สป.
๓๓๕. เชาวน์วัศ สุดลาภา–ภรรยา (ผวจ.เพชรบุรี)
๓๓๖. นพ.กมล–จันทนี กวยาวงศ์
๓๓๗. สปจ.อุบลราชธานี

พวงหรีดเคารพศพวันที่ ๒๔ กันยายน พ.ศ. ๒๕๓๐

๓๓๘. โรงเรียนอนุบาลร้อยเอ็ด
๓๓๙. โรงเรียนอนุบาลอุบลราชธานี
๓๔๐. โรงเรียนอนุบาลนนทบุรี
๓๔๑. คุณดำริ รัตนวงศ์
๓๔๒. คุณสารภี ภาณุรัตน์
๓๔๓. วิทยาลัยครูสวนดุสิต
๓๔๔. คุณเชาว์–สาวิตรี สุวรรณสถิตย์
๓๔๕. คุณสมัคร–คุณหญิงสุรัตน์ สุนทรเวช
๓๔๖. ศูนย์ฯ ๑๗ ประชานิเวศน์
๓๔๗. คณะข้าราชการครู สปจ. พังงา
๓๔๘. คณะครู–นักเรียนกลาโหมอุทิศ
๓๔๙. คุณเลิศ เกษรคำ
๓๕๐. บริษัท กัปตัน จำกัด
๓๕๑. สปจ. กระบี่
๓๕๒. สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี
๓๕๓. คณะข้าราชการ สปจ. ปทุมธานี
๓๕๔. สปจ. ตรัง
๓๕๕. อนันต์ อนันตกูล เลขาธิการคณะรัฐมนตรี
๓๕๖. กองการสอบสำนักงาน ก.พ.
๓๕๗. สปอ. บางพลี
๓๕๘. คุณนิวัตร พงค้าชลากร สมาชิกสภาเขตบางขุนเทียน
๓๕๙. คุณสุภาภรณ์–น.อ. นิยม เทพสิทธา
๓๖๐. คุณปรีดา–สมหมาย รอดโพธิ์ทอง
๓๖๑. เอ.เอฟ.เอส ประเทศไทย
๓๖๒. ผู้ว่าราชการจังหวัดนครราชสีมา
๓๖๓. ชุมชนพัฒนา ซอย ๘๓ (คลองมะนาว)
๓๖๔. สภาเขตบางกอกน้อย
๓๖๕. บริษัท ไอบีเอ็ม ประเทศไทย จำกัด
๓๖๖. สปจ. พิษณุโลก
๓๖๗. สปจ. ประจวบคีรีขันธ์

นายสมชัย วุฑฒิปรีชา

เลขาธิการสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ

ขอขอบคุณ

คุณเริงชัย จงพิพัฒนสุข

กรรมการผู้จัดการ

วัฒนาพานิช วพ สำราญราษฎร์

ที่ได้จัดพิมพ์หนังสืออนุสรณ์เล่มนี้

เป็นบรรณาการในงานพระราชทานเพลิงศพ

นายสมบูรณ์ วุฑฒิปรีชา

พิมพ์ที่ บริษัท สำนักพิมพ์วัฒนาพานิช จำกัด กท. ๑๐๒๐๐
นายเริงชัย จงพิพัฒนสุข ผู้พิมพ์ผู้โฆษณา พ.ศ. ๒๕๓๐